

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

Σιδεράκη Ιωάννα

**Θέμα: Ο οικονομικός προσανατολισμός της Ελλάδας και της
Τουρκίας από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως
σήμερα**

Πειραιάς, 2021

Πίνακας περιεχομένων

<u>Εισαγωγή</u>	4
<u>Κεφάλαιο 1^ο: Ιστορική ανασκόπηση της περιόδου μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και για τις δύο χώρες</u>	6
<u>1.1. Εισαγωγή</u>	6
<u>1.1.1. Ιστορική ανασκόπηση της Ελλάδας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u>	6
<u>1.1.2. Ιστορική ανασκόπηση της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u>	8
<u>1.3. Η οικονομική διάσταση</u>	10
<u>1.3.1. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u>	10
<u>1.3.2. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u>	17
<u>1.3.3. Σύγκριση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας και της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u>	23
<u>1.4. Συμπεράσματα</u>	25
<u>Κεφάλαιο 2^ο: Ο οικονομικός προσανατολισμός της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο (1951)</u>	27
<u>2.1. Εισαγωγή</u>	27
<u>2.1.1. Ιστορική ανασκόπηση της Ελλάδας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο</u>	27
<u>2.1.2. Ιστορική ανασκόπηση της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο</u>	29
<u>2.3. Η οικονομική διάσταση</u>	31
<u>2.3.1. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο</u>	31
<u>2.3.2. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο</u>	41
<u>2.3.3. Σύγκριση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο</u>	48

<u>Συμπεράσματα</u>	50
<u>Κεφάλαιο 3ο: ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1981-2010</u>	51
<u>3.1. Το ιστορικό - διπλωματικό περιβάλλον των δύο χωρών</u>	51
<u>3.1.1 Ελλάδα</u>	51
<u>3.1.2. Τουρκία</u>	53
<u>3.2. Η οικονομική διάσταση</u>	55
<u>3.2.1. Ελλάδα</u>	55
<u>3.2.2. Τουρκία</u>	62
<u>3.2.3. Συγκριτική ανάλυση των δύο χωρών</u>	68
<u>3.2.4. Συμπεράσματα</u>	69
<u>Συμπεράσματα</u>	71
<u>Βιβλιογραφία</u>	74
<u>Ξενόγλωσση</u>	74
<u>Ελληνόγλωσση</u>	74

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία τιτλοφορείται ως «Ο οικονομικός προσανατολισμός της Ελλάδας και της Τουρκίας από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα». Το συγκεκριμένο θέμα αποτελεί μια ιστορική ανασκόπηση του παρελθόντος. Μέσω της συγκεκριμένης εργασίας θα γίνει μία σύζευξη οικονομικών στοιχείων των δύο κρατών καθώς και μια ανάλυση σε ιστορικό επίπεδο της οικονομικής τους πορείας η οποία θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε πως προέκυψε η σύγχρονη οικονομική κατάσταση Ελλάδας και Τουρκίας. Η εργασία θα είναι κατά κύριο λόγο βιβλιογραφική ανασκόπηση της συγκεκριμένης περιόδου με βάση την οικονομική εξέλιξη των δύο χωρών. Για τον λόγο αυτόν θα χρησιμοποιήσω ως πηγή πληροφοριών άρθρα, βιβλία και διατριβές. Για την κατηγοριοποίηση οικονομικών δεδομένων θα χρησιμοποιήσω βιβλία που αναλύουν μέσω διαγραμμάτων ή με πίνακες τα οικονομικά στοιχεία της κάθε περιόδου.

Η συγκεκριμένη Διπλωματική Εργασία θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τα γεγονότα που οδήγησαν τη χώρα μας στην οικονομική κρίση. Αντίστοιχα, θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την οικονομική πορεία της γειτονικής χώρας καθώς και να δούμε τις ομοιότητες και τις διαφορές στην οικονομική εξέλιξη των δύο χωρών.

Η διάρθρωση της εργασίας έχει ως εξής: Το πρώτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στον οικονομικό προσανατολισμό των δύο χωρών μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και περιλαμβάνει μια ιστορική ανασκόπηση της περιόδου και για τις δύο χώρες ξεχωριστά και μια ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της συγκεκριμένης περιόδου και για τις δυο χώρες ξεχωριστά. Θα αναλυθούν οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον αγροτικό, βιομηχανικό και εμπορικό τομέα που υπήρχαν για κάθε χώρα. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τον οικονομικό προσανατολισμό της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο (1951) και απαρτίζεται από μια ιστορική ανασκόπηση της περιόδου και για τις δύο χώρες ξεχωριστά και από μια ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της συγκεκριμένης περιόδου και για τις δυο χώρες ξεχωριστά. Θα αναλυθούν οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον αγροτικό, βιομηχανικό και εμπορικό τομέα που υπήρχαν για κάθε χώρα. Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στον οικονομικό προσανατολισμό Ελλάδας και Τουρκίας τη περίοδο 1980 με 2010. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει ιστορική ανασκόπηση της περιόδου και για τις δύο χώρες

ξεχωριστά και ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της συγκεκριμένης περιόδου και για τις δυο χώρες ξεχωριστά. Θα αναλυθούν οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον αγροτικό, βιομηχανικό και εμπορικό τομέα που υπήρχαν για κάθε χώρα. Στο τέλος της εργασίας καταγράφονται τα συμπεράσματα και παρατίθενται και η βιβλιογραφία και η δικτυογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

Κεφάλαιο 1^ο: Ιστορική ανασκόπηση της περιόδου μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και για τις δύο χώρες

1.1. Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στον οικονομικό προσανατολισμό της Ελλάδας και της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Η οικεία ενότητα διαρθρώνεται επάνω σε τρεις επιμέρους άξονες: Ο πρώτος άξονας εστιάζει στην ιστορική ανασκόπηση της περιόδου και για τις δύο χώρες ξεχωριστά. Ο δεύτερος άξονας αφορά την ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της συγκεκριμένης περιόδου και για τις δυο χώρες ξεχωριστά. Επίσης, θα αναλυθούν οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον αγροτικό, βιομηχανικό και εμπορικό τομέα που υπήρχαν για κάθε χώρα. Στο τέλος, καταγράφονται τα συμπεράσματα που απορρέουν από την προηγηθείσα ανάλυση.

1.1.1. Ιστορική ανασκόπηση της Ελλάδας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Το χρονικό διάστημα μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και το 1950 συνιστά μια δύσκολη ιστορική περίοδο για το ελληνικό κράτος, λόγω του ότι συνέβησαν τρία σημαντικά γεγονότα. Το πρώτο γεγονός είναι η Μάχη της Ελλάδας ενάντια στον Άξονα Ιταλίας – Γερμανίας το διάστημα 1940 – 1941. Συνάμα, τη περίοδο 1941 – 1944 πραγματοποιήθηκε η Γερμανική, Ιταλική και Βουλγαρική κατοχή ενώ, στο τέλος, στο χρονικό διάστημα 1944 – 1950 έλαβαν χώρα συστηματικές και διαδοχικές ένοπλες αιματηρές προσπάθειες του διεθνούς κομμουνισμού, με τη συμβολή των Ελλήνων κομμουνιστών, με απώτερο στόχο να υποταχθεί η Ελλάδα σε αυτούς. Έπειτα, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου την Ελλάδα κατέκτησε η Γερμανία με απόρροια την ύπαρξη πλήθους αρνητικών συνεπειών. Μια εξ αυτών ήταν η μείωση της δραστηριότητας του τριτογενούς τομέα και της γεωργικής και βιομηχανικής παραγωγής (Καραμανωλάκης, 2011· Κωδουνάς, 2010).

Αναλυτικότερα, ο οικονομικός πόλεμος που υπέστησε η Ελλάδα είχε ως συνέπεια να ελαττωθεί η καλλιέργεια και η μέση ετήσια γεωργική παραγωγή. Παραγόμενα προϊόντα όπως τα δημητριακά, ο καπνός, το βαμβάκι σημείωσαν σημαντική μείωση στην παραγωγή τους. Επιπλέον, μειώθηκε και η ζωική εργασία σε ποσοστό 58 % κατά προσέγγιση ενώ τα τρία πρώτα χρόνια δεν σημειώθηκαν εισαγωγές ζώων στη χώρα.

Ακόμα, καταστράφηκε το ένα τέταρτο της δασικής επιφάνειας και καταστράφηκαν και τεχνητά έργα, όπως οι γέφυρες. Το ίδιο διάστημα καταγράφηκαν απώλειες αυτοκινήτων, καταστράφηκαν λιμάνια και δίκτυα επικοινωνίας. Το διάστημα επίσης, από το 1941 μέχρι και το 1944 η τιμή του ψωμιού αυξήθηκε ραγδαία ως συνέπεια της ραγδαίας αύξησης του πληθωρισμού (Δοξιάδης, 2014).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι κατοχικές δυνάμεις από τη στιγμή που μπήκαν στο ελληνικό έδαφος έθεσαν υποχρεωτικά σε κυκλοφορία ειδική έκδοση νομίσματος. Τα νομίσματα αυτά η Γερμανία τα ονόμασε ως «μάρκα κατοχής» και η Ιταλία «μεσογειακές δραχμές». Με αυτά τα χρήματα γίνονταν όλες οι χρηματικές συναλλαγές. Ακόμα και η τράπεζα της Ελλάδας είχε την ευθύνη της μετατροπής των ελληνικών δραχμών στη κατοχική ισοτιμία. Με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε να πραγματοποιείται η χρηματοδότηση των ελληνικών κατοχικών δυνάμεων. Από τον Αύγουστο μέχρι και τον Δεκέμβριο του έτους 1941, οι γερμανικές δυνάμεις έλαβαν 9.544.106.000 δραχμές ενώ οι Ιταλικές 7.590.000.000 δραχμές και τον επόμενο χρόνο αυξήθηκε ο ρυθμός της καταβολής των δαπανών (Δοξιάδης, 2014).

Η Ελλάδα εντάχθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ με αποτέλεσμα να μπει ένα τέλος στο δύσκολο διάστημα αυτό της εξαθλίωσης για τον ελληνικό λαό και να τεθούν οι βάσεις για την ύπαρξη μιας γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης που θα έδινε στη χώρα τη δυνατότητα να ενσωματωθεί με την υπόλοιπη Ευρώπη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δέχθηκε και τη βοήθεια από την Αμερική, η οποία έως τότε διατηρούσε μια αρνητική στάση. Η αμερικανική αποστολή συγκροτήθηκε και επικεφαλής της τέθηκε ο Paul Porter, ο οποίος ήταν πλήρως ενήμερος για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν η ελληνική οικονομία και σύμφωνα με τον ίδιο, υφίστατο δύο μείζονος σημασίας λόγοι οι οποίοι ώθησαν την Ελλάδα στη κατάσταση αυτή. Πρωτίστως, η ανικανότητα που χαρακτήριζε τη πολιτική ελίτ να λάβει τα αναγκαία οικονομικά μέτρα και δεύτερον, οι επενδύσεις που είχαν σταματήσει να γίνονται από το ιδιωτικό κεφάλαιο, λόγω του κερδοσκοπικού του χαρακτήρα. Ο Porter σε μια προσπάθεια ερμηνείας της ισχύουσας ελληνικής κατάστασης της οικονομίας της Ελλάδος και όντας εκπρόσωπος της αντίληψης του Νιου Νητλ, ο οποίος υποστήριζε την κρατική επεμβατικότητα και κατέκρινε τις δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς, λόγω των επικρατούντων συνθηκών τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Βόγλης, 1947).

Οι προτάσεις που έμειναν στην ιστορία με την ονομασία «έκθεση Porter» δεν αποσκοπούσαν στο να αναμορφωθεί ή να μεταρρυθμιστεί η οικονομία, αλλά στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της, θέτοντας σε προτεραιότητα τη καταπολέμηση του πληθωρισμού και τον ισοσκελισμό του προϋπολογισμού. Οι προτάσεις της έκθεσης περιλάμβαναν πολιτική σχετικά με τους μισθούς μέσα από τη δημιουργία ενός μηχανισμού διαπραγματεύσεων ανάμεσα στους εργαζόμενους και στην εργοδοσία, προτάσεις για τη βελτίωση του ελέγχου των τιμών και κατ'επέκταση και τον έλεγχο των ενοικίων και την αντιμετώπιση του φαινομένου της απόκρυψης των αγαθών. Στην ίδια έκθεση συμπεριλαμβάνονταν και η φορολογική μεταρρύθμιση προς τη κατεύθυνση της αύξησης του φόρου εισοδήματος και η μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα με απώτερο στόχο την τόνωση των εξαγωγών και τον περιορισμό των εισαγωγών προκειμένου να βελτιωθούν οι διαθέσιμες συναλλαγματικές της χώρας (Βόγλης, 1947).

Εν ολίγοις, όπως έχει ήδη αναφερθεί, λόγω της ανικανότητας που είχε η πολιτική ελίτ ούτε τα μέτρα εκείνα στάθηκαν ικανά να εφαρμοσθούν με συνέπεια ο Porter να υποστηρίζει ότι το πρόβλημα είχε πολιτική χροιά παρά οικονομική. Αυτό το συμπέρασμα το εξήγαγε κατά το διάστημα της παραμονής του στην Ελλάδα, η οποία και αποτέλεσε έναν μοχλό πίεσης για την υλοποίηση των ανωτέρω προτάσεων. Παρ' όλ' αυτά οι πολιτικές του προτάσεις δεν είχαν την απήχηση των οικονομικών που περίμενε και το πρόβλημα δεν λύθηκε. Αντιθέτως, τέθηκε το πλαίσιο για την επίλυση αυτού (Βόγλης, 1947).

1.1.2. Ιστορική ανασκόπηση της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄

Παγκοσμίου Πολέμου

Πρωτίστως, στην υποενοότητα αυτή θα δοθεί ιδιαίτερο βάρος στις οικονομικές εξελίξεις την περίοδο του μονοκομματισμού και ειδικότερα από το 1924 έως το 1945. Η οικονομία ήταν το κύριο ζήτημα συζήτησης στη τουρκική πολιτική. Οι οικονομικές μεταβολές ξεκίνησαν έπειτα από τη σύγκλιση του πρώτου τούρκικου οικονομικού συνεδρίου στη Σμύρνη. Ο Υπουργός που είχε αναλάβει το υπουργείο οικονομικών εκείνη τη περίοδο ανακοίνωσε ότι η Νέα Τουρκική Οικονομική Σχολή θα συνιστούσε το θεμέλιο για την οικονομική πολιτική, όμως δεν είχε αποσαφηνιστεί ο χαρακτήρας που θα είχε η σχολή, με συνέπεια να δημιουργηθεί αργότερα μεγάλο ζήτημα. Κατά κύριο λόγο, η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε κατά τη δεκαετία του 1920 ήταν φιλελεύθερη μόνο όσον αφορούσε την ιδιωτική πρωτοβουλία και το ιδιωτικό

κεφάλαιο. Ως εκ τούτου, ο κρατικός προβληματισμός σημειωνόταν μόνο όπου γίνονταν μεγάλες και σημαντικές επενδύσεις (Zurcher, 2004).

Στην αρχή, το κράτος εστίασε στο σιδηροδρομικό δίκτυο, το οποίο προέβη στην εξαγορά των μεγάλων σιδηροδρομικών δικτύων. Το 1925, το παλιό οθωμανικό μονοπώλιο του καπνού μετετράπη σε κρατικό μονοπώλιο και στη συνέχεια εκμισθώθηκε από το κράτος στις ιδιωτικές εταιρείες. Συνάμα, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η τουρκική βιομηχανία δεν βρισκόταν σε καλό επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά το γεγονός ότι ο αριθμός των βιομηχανικών εταιρειών έως το 1917 ήταν πάνω από 65.000 στις οποίες εργάζονταν περίπου 250.000 εργάτες. Από αυτές τις βιομηχανικές εταιρείες, οι 2.282 χρησιμοποιούσαν μηχανήματα, ενώ οι υπόλοιπες είχαν βιοτεχνικά εργαστήρια στις εγκαταστάσεις τους. Η οικονομική ανάπτυξη ξεκίνησε με τη θέσπιση πενταετών προγραμμάτων, τα οποία θα αναλυθούν στη πορεία της εργασίας (Zurcher, 2004).

Αργότερα, το 1938, όταν πέθανε ο Κεμάλ Ατατούρκ ισχυροποιήθηκε η θέση του διαδόχου του Ισμέτ Ινονού. Ωστόσο, η ισχυροποίηση αυτή δεν έλαβε χώρα με ομαλό τρόπο. Ο Ινονού είχε πολλούς εχθρούς, οι οποίοι προσπάθησαν να τον απομακρύνουν. Έτσι, τον διόρισαν πρόεδρος στην Ουάσιγκτον και επεδίωξαν να προκηρύξουν εκλογές, προκειμένου να συγκροτηθεί μία νέα σύνθεση βουλής, στην οποία δεν θα συμμετείχαν υποστηρικτές, όπως συνέβη με την ισχύουσα βουλή. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα κατάφερναν να εκλέξουν τον διάδοχο του Κεμάλ Ατατούρκ. Παρ' όλ' αυτά, οι προσπάθειές τους δεν ήταν επιτυχείς και εντέλει ο Ισμέτ Ινονού εκλέχθηκε πρόεδρος της Δημοκρατίας της Εθνοσυνέλευσης στις 11 Νοεμβρίου του 1938 (Zürcher, 2004).

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σημειώθηκαν αρκετές μεταβολές στον οικονομικό τομέα. Αποτέλεσμα των πολεμικών κινητοποιήσεων ήταν η εξασθένηση της τουρκικής οικονομίας. Γι' αυτό ζητήθηκε βοήθεια από την Αμερική και παράλληλα, η κυβέρνηση είχε ζητήσει τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και για να γίνει μέλος προέβη στην υιοθέτηση μιας σειράς μέτρων που είχαν ως συνέπεια την υποτίμηση της τουρκικής λίρας σε ποσοστό κατά 120 %. Εν συνεχεία, προτάθηκαν δύο νέα πενταετή προγράμματα τα οποία δεν υλοποιήθηκαν ποτέ. Το χρονικό διάστημα από το 1945 μέχρι και το 1950 η τουρκική οικονομία παρουσίασε ετήσια ανάπτυξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά 11 %. Το ποσοστό φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό, αλλά αυτό προέκυψε λόγω του ότι είχε

προηγηθεί ο πόλεμος και ως εκ τούτου, οι δείκτες που αφορούσαν την οικονομική δραστηριότητα βρίσκονταν σε χαμηλά επίπεδα. Στη πραγματικότητα, παρά το ότι από το 1947 σημειώθηκε μια ραγδαία ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα, η οποία άγγιξε κατά μέσο όρο το 8,6 %, το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου μετατράπηκε σε έλλειμμα λόγω της αύξησης των εισαγωγών σε μηχανήματα (Zürcher, 2004).

1.3. Η οικονομική διάσταση

1.3.1. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Πρωτίστως, θα μελετηθεί εις βάθος η μείωση της ετήσιας παραγωγής σε συνδυασμό με τα γεγονότα που συνέβησαν κατά τη προπολεμική και τη κατοχική περίοδο. Στο πίνακα που ακολουθεί, θα εξεταστεί η ελάττωση αυτή σε ποικίλα γεωργικά παραγόμενα προϊόντα.

Πίνακας 1: Η μεταβολή της ετήσιας γεωργικής παραγωγής

<u>ΠΡΟΪΟΝ</u>	<u>ΕΤΟΣ 1938</u>	<u>ΕΤΟΣ 1941-1944</u>	<u>ΜΕΤΑΒΟΛΗ</u>
Δημητριακά	1.668.550	1.014.463	-40%
Όσπρια	386.340	247.390	-36%
Καπνός	48.000	5.400	-89%
Βαμβάκι	45.300	11.300	-75%
Διάφορα	582.658	345.288	-41%

(Δοξιάδης, 2014).

Μελετώντας τον πίνακα 1, μπορεί κανείς να παρατηρήσει τη μείωση της μέσης ετήσιας παραγωγής τα έτη 1938 και 1941 – 1944. Οι αριθμοί που αναφέρονται αντιστοιχούν σε τόνους και στη τελευταία στήλη καταγράφεται η ελάττωση σε ποσοστό επί τοις εκατό. Μόλις ξεκίνησε η κατοχή, ο ελληνικός λαός σταμάτησε να παράγει, προκειμένου να μην έχουν εφόδια οι κατοχικές δυνάμεις να συνεχίσουν τον πόλεμο. Συγκεκριμένα, καταγράφεται η ελάττωση στα δημητριακά, στα όσπρια, στον καπνό, στο βαμβάκι και σε διάφορα άλλα γεωργικά προϊόντα. Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον μας θα επικεντρωθεί στον κλάδο του πρωτογενούς τομέα και ειδικότερα στη κτηνοτροφία. Όπως συνέβη και στη γεωργική παραγωγή, έτσι και στον κλάδο αυτόν εύκολα μπορεί να διαπιστώσει κανείς την μείωση που σημειώθηκε και σε αυτόν τον τομέα (Δοξιάδης, 2014).

Πίνακας 2: Πρόβατα, αίγες, χοίροι και πουλερικά. Η ελάττωση στην κατοχή 1941-1944.

<u>ΖΩΪΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ</u>	<u>ΕΤΟΣ 1938</u>	<u>ΕΤΟΣ 1944</u>	<u>ΜΕΤΑΒΟΛΗ</u>
Πρόβατα	8.138.772	4.069.386	-50%
Αίγες	4.328.120	2.178.060	-50%
Χοίροι	429.748	85.948	-80%
Πουλερικά	11.944.551	5.972.275	-50%

(Δοξιάδης, 2014).

Στον δεύτερο πίνακα της υποενότητας αυτής είναι εμφανέστατη η μεγάλη ελάττωση που σημειώθηκε στη χώρα στα πρόβατα, στις αίγες, στους χοίρους και στα πουλερικά. Αυτή η ελάττωση είναι άμεσα συνυφασμένη με τη ραγδαία μείωση στη παραγωγή όλων των ζωικών παραγόμενων προϊόντων, όπως το τυρί, το βούτυρο και το γάλα (Δοξιάδης, 2014).

Στη συνέχεια, θα εξεταστούν αυτοί οι δύο κλάδοι του πρωτογενούς τομέα από το 1941 μέχρι και το 1944. Αρκετά από τα στοιχεία αυτά δεν είναι αντιπροσωπευτικά της επικρατούσας πραγματικότητας της περιόδου αυτής, λόγω του ότι ο κτηνοτροφικός και ο αγροτικός πληθυσμός προσπαθούσε να εξασφαλίσει την επιβίωσή του, αποκρύπτοντας ορισμένες ποσότητες γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων από τις κατοχικές δυνάμεις. Εξ αρχής δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στη γεωργία, καθώς σημειώθηκαν διάφορες προσπάθειες να εισαχθούν τρακτέρ και γεωργικά μηχανήματα από τη Γερμανία. Σε αυτή τη προσπάθεια έλαβαν μέρος και οι κατοχικές δυνάμεις ως ένα ποσοστό, καθώς στάλθηκαν στην Ελλάδα αρκετοί Γερμανοί που διέθεταν την ανάλογη τεχνογνωσία για τη γεωργία, με απώτερο στόχο να βοηθήσουν. Η έλευσή τους αυτή έδωσε την απόπειρα της πρώτης απόπειρας για τη κατάσχεση της ελληνικής αγροτικής παραγωγής (Μανουσάκης, 2014).

Με βάση τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στον μεταπολεμικό απολογισμό της Εθνικής Τράπεζας, οι εκτάσεις στις οποίες καλλιεργούνταν καπνά το 1941 μειώθηκαν και το 1943 και το 1944 σημειώθηκε άνοδος. Συγκεκριμένα, είχαν παρουσιάσει μείωση κατά 48 % το 1941 και το 1942 σε σύγκριση με το 1940 ενώ το 1943 και το 1944 παρουσίασαν άνοδο κατά 18,5% και 2% αντιστοίχως. Το πιο σημαντικό γεγονός που συνέβαλε στη μείωση της παραγωγής του καπνού ήταν η μείωση της τιμής πώλησής

του, με συνέπεια να μην συμφέρει η καλλιέργειά του. Ο καπνός ήταν εκείνο το προϊόν που επηρεάστηκε περισσότερο από όλα τα άλλα προϊόντα την περίοδο της κατοχής. Αντιθέτως, προϊόντα όπως είναι το ελαιόλαδο δεν επηρεάστηκαν τόσο πολύ. Παρά το γεγονός, ότι έγιναν πολλές προσπάθειες για την πτώση των τιμών τους και επίσης ήταν απαραίτητα τα μεταφορικά μέσα και τα καύσιμα για τη παραγωγή του λαδιού και γι' αυτό δεν σημείωσαν μεγάλη πτώση. Ωστόσο, όπως συνέβη και στις προηγούμενες περιπτώσεις, οι πτωτικοί δείκτες της παραγωγής δεν εμφανίζουν αληθή στοιχεία. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι έχασε το μεγαλύτερο τμήμα της Ανατολικής Μακεδονία και της Δυτικής Θράκης, το ποσοστό της αγροτικής παραγωγής δεν έπεσε κάτω από το 65 %. Θα πρέπει βέβαια να γίνει ειδική αναφορά στον ρόλο που διαδραμάτισε η μαύρη αγορά, καθώς η πτώση των τιμών αντισταθμιζόταν από την αύξηση στις τιμές των τροφίμων, που δεν καταναλώνονταν από τους παραγωγούς (Μανουσάκης, 2014).

Συνεχίζοντας, το 1941, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων ήταν ιδιαίτερος υψηλές, καθώς επηρεάστηκαν από τις τιμές των τροφίμων. Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στη κτηνοτροφία, που παρουσίασε πληθώρα αρνητικών στοιχείων. Ένα αρκετά μεγάλο μέρος των ζώων κατασχέθηκαν από τις κατοχικές δυνάμεις, ενώ όσα έμειναν προκλήθηκε σημαντικό πρόβλημα με τη σίτισή τους. Παρά το γεγονός, ότι εκ πρώτης όψεως η εικόνα ήταν θετική, λόγω του ότι υπήρχε παραγωγή που κάλυπτε το 100 % των αναγκών των πολιτών σε γαλακτοκομικά και το 62,5 % σε κρέας, τα ποσοστά αυτά μεταβλήθηκαν άρδην. Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, η μείωση της παραγωγής άγγιξε το 55 % το 1942 και το 75 % το έτος 1943. Το ίδιο έτος η παραγωγή των γαλακτοκομικών προϊόντων ακούμπησε μόλις το 10 % της προπολεμικής περιόδου. Τα στοιχεία της μεταπολεμικής περιόδου σημειώνουν πιο μικρή πτώση της παραγωγής σε ποσοστό 50 %. Όμως και πάλι, τα στοιχεία αυτά δεν είναι αντιπροσωπευτικά της πραγματικής εικόνας. Οι παραγωγοί, ήταν πολύ εύκολο να αποκρύπτουν τα γαλακτοκομικά προϊόντα και τα να τα διαθέτουν στη μαύρη αγορά σε υψηλότερες τιμές. Πράγματι, ναι μεν το μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου ήταν αρκετά μειωμένο, αλλά ήταν και αρκετά πιο υψηλό από τον αριθμό που παρουσιαζόταν στις επίσημες στατιστικές (Κυριαζή – Άλισσον, χ.χ.).

Ακόμα ένας κλάδος που τα επίσημα στατιστικά δεν είναι αληθή είναι ο κλάδος της επιζωοτίας. Το 1941, οι δηλωμένοι θάνατοι ζώων παρουσίασαν μεγάλη πτώση, ενώ το 1942 παρουσίασαν άνοδο σε ποσοστό που ανήλθε στο 65 %. Είναι επίσης ολοφάνερο,

ότι οι παραγωγοί επιθυμούσαν να κρύβουν τα ζώα τους, προκειμένου να μπορούν να τα πουλάνε στη μαύρη αγορά. Από την άλλη μεριά, λαμβάνοντας υπόψη της ενδείξεις και τις μαρτυρίες της εποχής, οι μελετητές έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε κάποια έλλειψη στα γαλακτοκομικά προϊόντα και στο κρέας. Έτσι και εμείς με τη σειρά μας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο κλάδος της κτηνοτροφίας να μην αντιμετώπισε δυσχέρειες, αλλά σε καμία περίπτωση η εικόνα δεν ήταν τόσο τραγική, όσο αυτή που παρουσιάζεται μέσα από τα επίσημα στοιχεία (Κυριαζή – Αλισσον, χ.χ.).

Ένα ακόμα σημαντικό δεδομένο είναι η μετακίνηση των πληθυσμών κατά τη διάρκεια της εμπόλεμης αυτής δεκαετίας. Οι μετακινήσεις αυτές είτε είχαν βίαιο χαρακτήρα, είτε ήταν εκούσιες, είτε είχαν στρατηγικό υπόβαθρο. Πολλοί ερευνητές και μελετητές της μεταπολεμικής περιόδου διατείνονται ότι αυτά τα δέκα χρόνια αποτέλεσαν τον προπομπό για την επερχόμενη «αγροτική έξοδο». Από το 1940 και έπειτα επιταχύνθηκαν οι τάσεις της αστικοποίησης με συνέπεια στο τέλος της ίδιας δεκαετίας, το 38 % του συνολικού πληθυσμού είχε εγκατασταθεί στις πόλεις. Παρ' όλ' αυτά, από το 1950 και έπειτα ξεκίνησε η ραγδαία αύξηση της εσωτερικής μετανάστευσης (Κυριαζή – Αλισσον, χ.χ.).

Εξετάζοντας τον δευτερογενή τομέα, εύκολα μπορεί να συμπεράνει κάποιος ότι επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τους πολέμους που συνέβησαν τη δεκαετία αυτή. Αναλυτικότερα, τα έτη 1940 και 1941 έγινε η μάχη της Ελλάδας κατά του Άξονα της Γερμανίας και της Ιταλίας και στη συνέχεια ακολούθησε η Γερμανική, η Ιταλική και η Βουλγαρική κατοχή το χρονικό διάστημα 1941 – 1944. Το διάστημα 1946 – 1949 έλαβε χώρα ο εμφύλιος πόλεμος. Παρά τις δύσκολες συνθήκες και την ελαττωμένη παραγωγή, αυτή εξακολούθησε να υφίσταται σε πιο μικρό βαθμό. Τόσο τη προπολεμική περίοδο, όσο και τη μεταπολεμική περίοδο, ο αριθμός των βιομηχανιών και των βιοτεχνιών σημείωσε αύξηση σε σύγκριση με τη περίοδο του πολέμου (Ξιάρχος, 1986).

Επίσης, παρά το ότι ο υψηλός πληθωρισμός δεν ευνόησε ιδιαίτερος τη παραγωγική ανάπτυξη αυτή δεν έπαψε να ισχύσει εκτός από την ύφεση που είχε από το 1941 μέχρι και το 1945. Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός των βιομηχανιών και των βιοτεχνιών τη δεκαετία 1940 – 1950 (Ξιάρχος, 1986).

Πίνακας 3: Αριθμός και έτος ίδρυσης βιομηχανιών και βιοτεχνιών κατά κλάδους.

Είδος εταιριών	Έτη		
	1931-40	1941-45	1946-48
Τροφίμων, εκτός ποτών	3.394	1.117	1.361
Ποτών	320	129	152
Καπνού	14	13	16
Υφαντικών	402	207	400
Ένδυσης, υπόδησης, υφασμάτινα είδη	6.335	3.220	3.673
Ξύλου και φελλού	949	409	753
Επιπλοποιίας	836	366	678
Χαρτιού	58	6	19
Εκτυπώσεων, εκδόσεων και συναφών	219	46	79
Δερμάτων και δερμάτινων ειδών εκτός υποδημάτων	596	248	313
Ελαστικού	13	3	6
Χημικών	254	74	95
Παραγωγών πετρελαίου και άνθρακα	16	2	3
Επεξεργασίας και μεταλλικών ορυκτών εκτός πετρελαίου και άνθρακα	323	86	162
Βασικών μεταλλουργικών βιομηχανιών	2	0	4
Κατασκευών μεταλλουργικών ειδών εκτός μηχανών και μεταφορικών μέσων	2.167	1.102	1.335
Κατασκευής μηχανών εκτός ηλεκτρικών μηχανών	283	131	176
Κατασκευής ηλεκτρικών μηχανών και ειδών ηλεκτροτεχνίας	201	128	138
Κατασκευής μεταφορικών μέσων	587	393	468
Διαφόρων βιομηχανιών	464	182	239
ΣΥΝΟΛΟ	18.033	7.962	10.070

(Μανουσάκης, 2014)

Παρατηρώντας προσεχτικά τον πίνακα αυτόν μπορούμε να καταλάβουμε την μείωση που σημειώθηκε από το 1940 μέχρι και το 1945. Παρ' όλ' αυτά, δεν σημειώθηκε μεγάλη μείωση πέρα από τον κλάδο των τροφίμων, στον οποίο οι εταιρείες μειώθηκαν κατά 2.224 και των εκτυπώσεων κατά 173, εξαιτίας του χαρτιού. Συνάμα, παρατηρείται μια μείωση στην επεξεργασία των μεταλλικών ορυκτών και των χημικών, οι οποίες

ανάγονται κατά κύριο λόγο στη μείωση των εισαγωγών και των εξαγωγών. Η Γερμανία ήταν η βασική πηγή εξαγωγής μεταλλικών ορυκτών, ενώ η εξαγωγή των χημικών ήταν άμεσα εξαρτώμενη από τις εισαγωγές. Στον ακόλουθο πίνακα απεικονίζεται η μείωση αυτή (Μανουσάκης, 2014).

Πίνακας 4: Η ελάττωση των εισαγωγών και των εξαγωγών κατά το διάστημα 1941-1943.

	Προπολεμικά Έτη	1941	1942	1943
Εισαγωγές τροφίμων	713.345	11	19	22
Εξαγωγές τροφίμων	266.106	14	15	3
Εισαγωγές πρώτων υλών	1.659.742	5	7	8
Εξαγωγές πρώτων υλών	798.734	5	2	2
Εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων	212.658	3	9	11
Εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων	25.774	42	17	33
Σύνολο εισαγωγών		6% του προπολεμικού	7% του προπολεμικού	12% του προπολεμικού
Σύνολο εξαγωγών		8% του προπολεμικού	6% του προπολεμικού	3 του προπολεμικού

(Δοξιάδης, 2014).

Με βάση τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 4, είναι εμφανέστατη η μείωση των εισαγωγών και των εξαγωγών σε σύγκριση με τη προπολεμική περίοδο, όπως επίσης και με τον οικονομικό πόλεμο που δέχθηκε η Ελλάδα από τις κατοχικές δυνάμεις. Πιο συγκεκριμένα, το 1943, οι εισαγωγές μειώθηκαν σε ποσοστό 12 % σε σύγκριση με τη προπολεμική περίοδο, ενώ οι εξαγωγές υπέστησαν μείωση της τάξης του 3 %. Από το έτος 1941 μέχρι και το έτος 1943 οι εισαγωγές παρουσιάζουν μείωση κατά 11 %, όπως επίσης και οι εξαγωγές των τροφίμων. Αντιστοίχως, στις πρώτες ύλες παρουσιάζεται μια μείωση, αλλά είναι μικρότερη. Μεγαλύτερη μείωση παρουσιάζεται

στα βιομηχανικά προϊόντα, ως απόρροια της παύσης των ελληνικών εισαγωγών από τον Άξονα, λόγω της μείωσης της ελληνικής παραγωγής (Δοξιάδης, 2014).

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα βρισκόταν στη κατοχή της Γερμανίας με αποτέλεσμα να καταστραφούν οι παραγωγικές δομές. Κατά τη κατοχική περίοδο σημειωνόταν καθημερινή υποτίμηση της δραχμής. Αυτή η υποτίμηση εξανάγκασε τους εμπόρους να προβούν στην εξαργύρωση των χρημάτων τους σε είδος πριν τη δύση του ηλίου για να προλάβουν την υποτίμηση (Μερκούρη, Παγανού, Παπαδημητρίου, 2016).

Εν συνεχεία, παρατηρήθηκε μια ελάχιστη αύξηση του εμπορίου, προκειμένου να βοηθηθούν οι κατοχικές δυνάμεις στη πολεμική τους προσπάθεια. Παράλληλα, σταμάτησαν παντελώς για ένα χρονικό διάστημα οι εισαγωγές με συνέπεια να ενισχυθεί η κρίση στο εσωτερικό εμπόριο. Εξάλλου, ελαττώθηκε η κατανάλωση από τους Έλληνες καταναλωτές στο σύνολο των προϊόντων με εξαίρεση τα βασικά αγαθά. Επιπλέον, λόγω των προβλημάτων που υπήρχαν στο θαλάσσιο και στο χερσαίο σύστημα μεταφορών δεν ήταν εφικτό να μεταφερθούν τα υπόλοιπα προϊόντα. Το 1943 η κατάσταση πήρε μια στροφή προς το καλύτερο. Στο εξωτερικό εμπόριο σημειώθηκαν σημαντικές μεταβολές με σημαντικότερη τη φυγή της χώρας από τις παραδοσιακές αγορές. Επίσης, αυτή τη περίοδο οι μεταφορές των εμπορευμάτων προκαλούσαν σημαντικά προβλήματα στη Γερμανία, λόγω του ότι εξήγαγαν είδη, όπως τα τρόφιμα προς το πρώτο γερμανικό κράτος, ενώ συνάμα όφειλαν να εισάγουν παρεμφερή, προκειμένου για να καλύψουν τις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας (Μανουσάκης, 2014).

Στο τομέα του εσωτερικού εμπορίου, τα προβλήματα δεν εμφανίστηκαν εξαρχής, διότι οι κατοχικές δυνάμεις διευθετούσαν τις αγορές και με αυτόν τον τρόπο, αυξήθηκε η εγχώριο ζήτηση και παράλληλα βοηθήθηκαν και οι αγορές των ξένων στρατιωτών. Αργότερα, η κατάσταση αυτή μεταβλήθηκε. Στη αρχή, σημειώθηκε μια μείωση των αποθεμάτων εξαιτίας της ελλιπής τροφοδοσίας. Σε δεύτερη φάση, μειώθηκαν οι κατοχικές δυνάμεις και στο τέλος, λόγω του πληθωρισμού μειώθηκαν οι μισθοί που λάμβαναν οι ξένοι στρατιώτες, με αποτέλεσμα τη πτώση της ζήτησης. Παρά ταύτα, η ζήτηση δεν κατέρρευσε και σημειώθηκε ανάκαμψη στο εμπόριο. Οι βασικοί πυλώνες του εμπορίου αυτού ήταν: η μαύρη αγορά, η αγορά των αρχών κατοχής και οι αγορές των νεόπλουτων (Μανουσάκης, 2014).

Το φαινόμενο της μαύρης αγοράς εμφανίστηκε το ίδιο διάστημα που σημειώθηκε μείωση των τιμών με την ταυτόχρονη αύξηση του πληθωρισμού. Ειδικότερα, το διάστημα των ετών 1941 – 1942, σε αυτό τον τύπο του εμπορίου κατέληξε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού μετατράπηκε σε μικροεμπόρους, οι οποίοι ήταν αναγκασμένοι λόγω του πληθωρισμού να επενδύουν τα χρήματά τους σε αγαθά που δεν θα έχαναν μελλοντικά την αξία τους. Όλα τα ανωτέρω, είχαν ως αποτέλεσμα να πέσει ο εμπορικός τζίρος μέχρι και την επάνοδο των τιμών σε φυσιολογικά επίπεδα. Αυτό συνέβη το 1943, μια περίοδο όπου εξακολούθησαν να υπάρχουν μικροέμποροι. Στη συνέχεια, υπήρξαν οι αγορές των αρχών της κατοχής, Ένα μεγάλο μέρος του εμπορικού τζίρου προερχόταν από τις προμήθειες που είχαν οι κατοχικές δυνάμεις και οι οποίες προσπαθούσαν να ικανοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες ανάγκες τους από την Ελλάδα. Στη περίπτωση που οι προμήθειες αυτές σχετιζόνταν με αγαθά που δεν προέρχονταν από την Ελλάδα πραγματοποιούνταν εισαγωγές και εξαγωγές από το εξωτερικό. Η σταθερότητα που χαρακτήριζε την ισοτιμία ανάμεσα στη λιρέτα και στο γερμανικό μάρκο, σε συνάρτηση με τον υψηλό πληθωρισμό καθιστούσαν τις εισαγωγές τεχνητά φθηνές, με συνέπεια να βγαίνουν κερδισμένοι όσοι ασχολούνταν με αυτό. Τέλος, υπήρχαν και αγορές από νεόπλουτους. Η αναδιανομή του πλούτου που πραγματοποιήθηκε εκείνη τη περίοδο της κατοχής είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια ομάδα από νεόπλουτους, οι οποίοι εξαιτίας του υψηλού πληθωρισμού ήθελαν να διασφαλίσουν και να προστατέψουν τα κέρδη τους. Η πρώτη τους κίνηση ήταν να αγοράσουν χρυσά νομίσματα και είδη εκποίησης των χαμένων εκείνης της περιόδου(Δοξιάδης, 2014).

Προτού ολοκληρώσουμε την ανάλυση του τριτογενούς τομέα αξίζει να γίνει ειδική αναφορά στο κόστος της κατοχής. Ως κόστος κατοχής ορίζεται η κάλυψη των αναγκών του συνόλου των αναγκών των κατοχικών δυνάμεων με ελληνικά προϊόντα. Στις γερμανικές δυνάμεις δόθηκαν συνολικά 1.617.781.093.648.819 δραχμές και στις ιταλικές δυνάμεις 220.479.188.480 δραχμές. Επιπλέον, πέρα από τα ανωτέρω ποσά, κλάπηκαν από τη Τράπεζα της Ελλάδος 634.962.891.995.162 δραχμές κατά την αποχώρηση των γερμανικών δυνάμεων(Δοξιάδης, 2014).

1.3.2.Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Η Τουρκική Δημοκρατία ιδρύθηκε στις 29 Οκτωβρίου του 1923 και σηματοδοτεί την έναρξη της ιστορίας του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Ο ιδρυτής και πρόεδρος της

Τουρκικής Δημοκρατίας, ήταν ο Μουσταφά Κεμάλ. Ο Κεμάλ κλήθηκε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα. Ο κατακερματισμός της αυτοκρατορίας και η ανταλλαγή των πληθυσμών είχε ως συνέπεια τη δημιουργία ενός κράτους με αγροτικό πληθυσμό και με ελάχιστους έως ανύπαρκτους παραγωγικούς τομείς (Γρούμπος, 2013). Το νεοσύστατο κράτος, έκανε προσπάθειες να αναδιαρθρώσει την οικονομία και να την εισαγάγει στην παγκόσμια οικονομία. Η οικονομία του τότε σύγχρονου τουρκικού κράτους, ήταν ως επί των πλείστων αγροτική, ενώ οι κυριαρχούσες τάξεις του κράτους, απαρτίζονταν από εμπόρους και από γαιοκτήμονες. Σε μεγάλο βαθμό στην οικονομία κυριαρχούσαν οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων και οι εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων, καθώς η γεωργία ήταν ο μοναδικός τρόπος για να επιτευχθεί η ενσωμάτωση στη παγκόσμια οικονομία. Η επίδραση των κυρίαρχων τάξεων του κράτους, ήταν εμφανής και στα πολιτικά ζητήματα και στην αύξηση της παραγωγικότητας στον αγροτικό τομέα (Σαπαντζή, 2011). Εντούτοις, ο γεωργικός κλάδος επηρεάστηκε από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Εν ολίγοις, την πενταετία από το 1940 μέχρι και το 1945 σημειώθηκε μείωση στον ρυθμό της μεταβολής της γεωργίας – 7,5 % (Κωνσταντινίδης, 2007).

Ο Κεμάλ έκανε προσπάθειες να μαζικοποιήσει τη κοινωνική βάση δίνοντας διασφαλίσεις προς τους μεγαλογαιοκτήμονες. Οι διασφαλίσεις αυτές καταγράφηκαν στα συνέδρια του Έρζουρουμ και της Σεβάστειας. Εν συνεχεία, φανερώθηκε η προσπάθεια του Κεμάλ να διατηρήσει το καθεστώς της γης στην ύπαιθρο και δεν προέβη σε καμία ανατροπή των σχέσεων παραγωγής του αγροτικού τομέα. Το φαινόμενο των μεγαλογαιοκτημόνων διατηρούνταν για πολλά χρόνια. Αναλυτικότερα, στα τέλη της δεκαετίας του 1920, ένα ποσοστό της τάξης του 65 % - 70 % του πληθυσμού στα χωριά είχαν στην ιδιοκτησία τους το 5 % - 10 % των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Στον τομέα, της πολιτικής συμμετοχής, ο αγροτικός πληθυσμός δεν είχε ενεργό ρόλο, όπως άλλωστε έχει συμβεί και σε άλλες παραδοσιακές κοινωνίες. Γι' αυτό το λόγο, η Κεμαλική ηγεσία συνεργάστηκε με τον αγροτικό πληθυσμό και σε μια απόπειρα για εντονότερη κινητοποίησης του πληθυσμού χρησιμοποίησε και την ισλαμική θρησκεία. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, η θρησκεία είναι ένα ιδιαίτερο ζήτημα το οποίο επιδρά σε μεγάλο βαθμό στον πληθυσμό (Κωνσταντινίδης, 2007).

Όπως έχει αναφερθεί, ο πρωτογενής τομέας κατείχε μείζονος σημασίας ρόλο στη τουρκική οικονομία αυτής της περιόδου. Η Κεμαλική ηγεσία προσπάθησε να εντάξει τον αγροτικό πληθυσμό στη πολιτική ζωή του κράτους, καθώς είχαν σπουδαίο ρόλο

στην οικονομία, όπως έχει αναφερθεί. Έτσι, η οικονομία βασίστηκε στην αγροτική παραγωγή, που ανερχόταν σε ποσοστό 38 % - 43 % του συνολικού ΑΕΠ. Πιο συγκεκριμένα, η γεωργία το 1940 συνιστούσε το 44,8 % του ΑΕΠ, ενώ το 1950 η συμμετοχή της ανερχόταν στο 40,9 %. Καθ' όλη τη δεκαετία το ποσοστό συμμετοχής της γεωργίας ήταν στο 42,8 % (Κωνσταντινίδης, 2007).

Τα έτη από το 1922 και έπειτα ξεκίνησε να είναι ορατή η ανάγκη να δημιουργηθεί μια εθνική αστική τάξη στη παραγωγή και κυρίως στη βιομηχανία. Η ηγεσία του τουρκικού κράτους συνειδητοποίησε άμεσα ότι δεν υπήρχε η επιθυμία της μετάβασης από τους γαιοκτήμονες της Ανατολίας στη βιομηχανική παραγωγή, όντας φυσικό επακόλουθο της καπιταλιστικής χώρας που είχε αποκτήσει ένα ημιφεουδαρχικό χαρακτήρα. Παρά το ότι το σύγχρονο τουρκικό κράτος χαρακτηριζόταν από οπισθοδρομικές αντιλήψεις, οι οποίες στηρίζονταν στη νοοτροπία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1923, στο τέλος της πρώτης περιόδου της μαζικής εκτόπισης των μειονοτικών πληθυσμών από την αγορά, το εξωτερικό εμπόριο της χώρας ήταν κατά τα 2/3 μικρότερα σε αξία σε σύγκριση με το 1913. Βλέποντας αυτή τη κατάσταση, οι εκπρόσωποι της αριστερής παράταξης έκαναν προσπάθειες να μεταδώσουν την ιδέα του κρατισμού, με στόχο να επωφεληθεί η παραγωγή και να ευνοηθεί το εμπόριο. Παρά το γεγονός, ότι τα δύο κράτη είχαν στενές σχέσεις μεταξύ τους, ο Κεμάλ αξιοποίησε την αντίθεση που χαρακτήριζε τον καπιταλισμό της Δύσης και του ρωσικού σοσιαλισμού, προκειμένου να επωφεληθεί η χώρα (Κωνσταντινίδης, 2007).

Μείζονος σημασίας ρόλο στην καθιέρωση του κρατισμού διαδραμάτισε το Πρώτο Οικονομικό Συνέδριο της Σμύρνης, το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 1923 με κύριο θέμα συζήτησης την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Το Συνέδριο πήρε θέση και για το ζήτημα των Νεότουρκων, δηλαδή την οικονομική μεγέθυνση του φιλελευθερισμού, άποψη την οποία αργότερα υιοθέτησε και ο ΤζελάλΜπαγιάρ. Εν τέλει, το συνέδριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας θα γινόταν με το κράτος να έχει τον βασικό ρόλο. Αυτή η απόφαση, εξυπηρετούσε σε μεγάλο βαθμό τις βλέψεις του Κεμάλ, ο οποίος δεν είχε μεγάλη επίδραση στις τάξεις των γαιοκτημόνων και των γραφειοκρατών. Με αυτή την απόφαση, δημιουργήθηκε η δική του αστική τάξη εντός των πλαισίων της βιομηχανικής παραγωγής. Εκτός από όλα τα προαναφερθέντα, από το Πρώτο Συνέδριο εξήχθησαν και άλλα αποτελέσματα. Μέχρι και το 1929 ιδρύθηκαν δύο κύριες τράπεζες επενδυτικής φύσεως: η Is (Business) Bank το 1924 και η TurkishIndustrialandMining (μετονομάστηκε αργότερα σε

Sumerbank) το 1925. Συνάμα, το 1927 ψηφίστηκε ο Νόμος περί Ενθάρρυνσης της Βιομηχανίας και το 1929 ο Νόμος για το Εξωτερικό Εμπόριο. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι ψηφίστηκε ο νόμος, η βιομηχανική παραγωγή παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα ενώ αδυνατούσε η κυβέρνηση να προβεί στην ανακατανομή της γης, ώστε να ξεφύγουν πλέον οι γαιοκτήμονες από τις οπισθοδρομικές αντιλήψεις (Κωνσταντινίδης, 2007).

Στη δεκαετία του 1930, ξεκίνησε να εμφανίζεται στο τουρκικό κράτος η ανάπτυξη της βιομηχανίας μέσα από ένα σύστημα πενταετών πλάνων. Το σύστημα των πενταετών πλάνων της βιομηχανικής ανάπτυξης πρώτη το εφάρμοσε η Σοβιετική Ένωση, με αποτέλεσμα να επηρεαστεί το τουρκικό κράτος και να ενσωματώσει το σύστημα αυτό. Το 1934 εφαρμόστηκε το πρώτο πρόγραμμα που αποσκοπούσε στην εκβιομηχάνιση της χώρας. Το εν λόγω πρόγραμμα, ανερχόταν σε αξία τα δέκα εκατομμύρια τουρκικών λιρών και βασίστηκε σε ξένες χρηματοδοτήσεις. Για να υλοποιηθεί το πρόγραμμα αυτό ιδρύθηκαν το 1932 το Γραφείο Κρατικής Βιομηχανίας και η Πιστωτική Βιομηχανική Τράπεζα. Την ίδια περίοδο ο πρωθυπουργός της Τουρκίας ο Ισμέτίνονου επισκέφθηκε την Σοβιετική Ένωση με σκοπό να μελετήσει το πλάνο της εκβιομηχάνισης και να υπογράψει τεχνική και πιστωτική συμφωνία. Στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας, προβλεπόταν και η χορήγηση δανείων προς τη χώρα του (Μουδούρος, 2012).

Το 1945 οι εργάτες της τουρκικής βιοτεχνίας συνιστούσαν μια μικρή μειονότητα της τουρκικής κοινωνίας. Ο πληθυσμός της χώρας ήταν περίπου 20 εκατομμύρια, ενώ ο αριθμός των εργατών ήταν μόλις 330.000. Επίσης, αυτός ο αριθμός περιλαμβάνει και όσους απασχολούνταν στη βιοτεχνική παραγωγή. Οι εργάτες δεν είχαν πολλά δικαιώματα στη κοινωνική ζωή της χώρας, λόγω του ότι δεν μπορούσαν να απεργήσουν και να διαμαρτυρηθούν. Το 1946 παρουσιάστηκε ένα νέο πενταετές πρόγραμμα, το οποίο αντικαταστάθηκε το 1947, από ένα Σχέδιο Ανάπτυξης της Τουρκίας. Με βάση αυτό, προωθήθηκε η ανάπτυξη της βιομηχανικής επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων στο τομέα της βαριάς βιομηχανίας (Zurcher, 2004).

Συγκεκριμένα, το διάστημα από το 1940 μέχρι και το 1945 παρατηρήθηκε μια μείωση στο ρυθμό ανάπτυξης της τουρκικής βιομηχανίας. Κατά μέσο όρο το ποσοστό ανερχόταν στο 6,5 %. Σε αυτές τις συνθήκες της ευρύτερης ύφεσης που προκλήθηκαν από τις συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου επέδρασαν σε όλους τους τομείς της τουρκικής οικονομίας, όπως και στο ΑΕΠ της χώρας. Τον επόμενο χρόνο μέχρι και το 1950 η τουρκική βιομηχανία αυξήθηκε κατά 9 % κατά μέσο όρο. Προτού

ολοκληρώσουμε την εμβάθυνση στη τουρκική βιομηχανία είναι σημαντικό να αναφερθούμε στο ότι ο μεγαλύτερος ρυθμός της ετήσιας αύξησης εμφανίστηκε το 1946 και ανήλθε στο 26,1 % (Zurcher, 2004).

Μετά που πέθανε ο Κεμάλ Ατατούρκ το 1938, ισχυροποιήθηκε περισσότερο η θέση του Ισμέτίνου. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να εδραιωθεί ο κρατισμός, στη περίπτωση που δεν μεσολαβούσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Η στάση της Τουρκίας προς τον Πόλεμο, αρχικά μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ουδέτερη», ενώ αργότερα έγειρε προς τη πλευρά των Συμμαχικών Δυνάμεων με ταυτόχρονο ειδικό ρόλο της στη Μικρά Ασία είχαν ως αποτέλεσμα να συσσωρευθούν υπέρογκα κέρδη στα χέρια των εμπόρων. Παρά το ότι υπέστησαν διωγμούς, οι μειονότητες διέθεταν αξιόλογη οικονομική δύναμη και είχαν στα χέρια τους και τον έλεγχο του εμπορικού κεφαλαίου. Το 1942, η κυβέρνηση έκανε μια απόπειρα να στηρίξει τους μουσουλμάνους εμπόρους, βάζοντας σε εφαρμογή τον φορολογικό νόμο αναφορικά με την ιδιοκτησία και τον πλούτο. Ο νόμος αυτός είναι γνωστός ως «Varlık Vergisi». Με βάση τον νόμο αυτόν ο συσσωρευμένος πλούτος έπρεπε να ανακαταμεμηθεί για να ωφεληθούν και οι μουσουλμάνοι. Λαμβάνοντας υπόψη τις εκτιμήσεις μαζεύτηκαν 315 εκατομμύρια λίρες. Το 53 % αυτού του ποσού συγκεντρώθηκε από μη μουσουλμάνους, το 10, 5 % από ξένους επιχειρηματίες που διέμεναν στη χώρα και το 36,5 % από Τούρκους μουσουλμάνους. Το 1944, καταργήθηκε αυτός ο νόμος, καθώς είχε εκπληρώσει τον σκοπό του (Οκτέ, 1998).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η τουρκική οικονομία αναπτύχθηκε από 5 % μέχρι 8 % σε ένα μεγάλο εύρος τομέων. Αυτό ανάγεται στη μαζική εισροή ξένων κεφαλαίων και στην αξιοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων στη Τουρκία. Αντλώντας στοιχεία από τον ακόλουθο πίνακα, θα μελετήσουμε το εξωτερικό εμπόριο της Τουρκίας πριν και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πίνακας 5: Το εξωτερικό εμπόριο της Τουρκίας από το 1923 μέχρι το 1950.

Έτος	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εμπορικό πλεόνασμα / έλλειμμα
1940	50.035	80.904	+30.869
1943	155.300	196.700	+41.100
1945	97.000	168.300	+71.300
1948	275.100	196.800	-78.300
1950	285.664	263.424	-22.240

(Κωνσταντινίδης, 2007)

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν το εμπορικό ισοζύγιο της Τουρκίας, τα χρόνια του πολέμου ήταν πλεονασματικό, ενώ τα έτη μετά από τον πόλεμο, ήταν ελλειμματικό. Αυτό ανάγεται, στην αμερικανική εξωτερική βοήθεια, που δεν είχε ως συνέπεια την οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας, αλλά μόνο την επίλυση επίκαιρων οικονομικών προβλημάτων, όπως του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συνεχίζοντας, με βάση τον πίνακα που παρατίθεται ακολούθως, θα εμβαθύνουμε στους τομείς παραγωγής της τουρκικής οικονομίας, όπως επίσης και στο ποσοστό του Α.Ε.Π.

Πίνακας 6: Ετήσιος ρυθμός αύξησης των τριών τομέων της τουρκικής οικονομίας και του τουρκικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

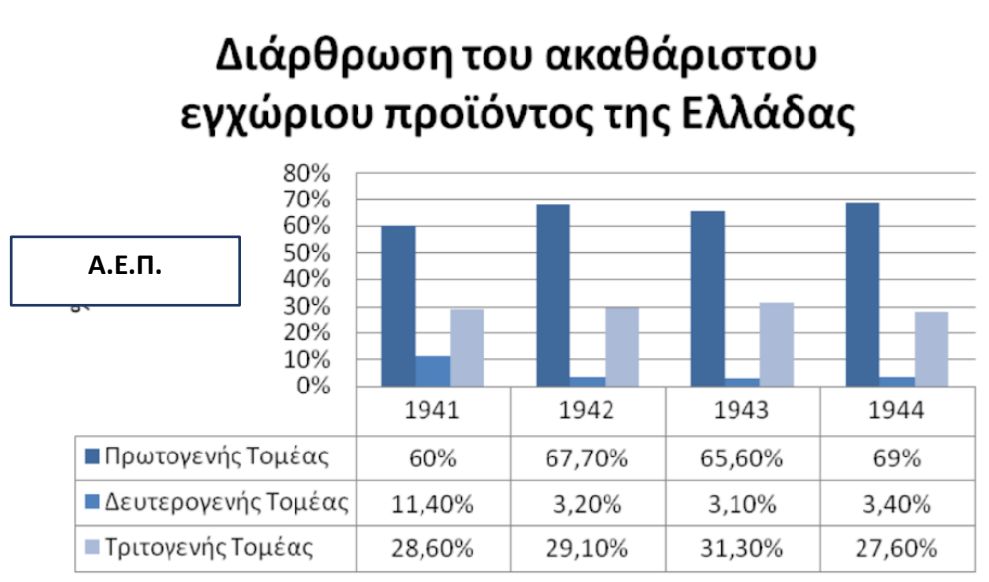
Έτος	Α.Ε.Π	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
1940	-4.9	-1.2	-10.2	-6.8
1941	-10.3	-16.5	-2.4	-6.4
1942	5.6	19.4	-2.5	-5.0
1943	-9.8	-12.5	-1.4	-9.6
1944	-5.1	-10.7	-6.1	2.2
1945	-15.3	-23.4	-16.6	-6.3
1946	31.9	54.2	26.1	14.8
1947	4.2	-11.7	5.8	21.8
1948	15.9	35.6	7.0	2.3
1949	-5	-13.5	-2.7	3.1
1950	9.4	10.9	9.3	8.1

(Κωνσταντινίδης, 2007)

Μελετώντας προσεχτικά τον ανωτέρω πίνακα, κατανοούμε ότι εν συνόλων ο ρυθμός αύξησης του τουρκικού Α.Ε.Π. από το 1945 και αργότερα. Αυτό οφείλεται στην αμερικανική βοήθεια που παρεχόταν στη Τουρκία μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συγκεκριμένα, ο τριτογενής τομέας παρουσίασε αύξηση κατά 10 %, μια αύξηση που οφείλεται στην εισροή ξένων κεφαλαίων, όπως επίσης και στην αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων (Κωνσταντινίδης, 2007).

1.3.3. Σύγκριση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας και της Τουρκίας μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Διάγραμμα 1: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας την περίοδο 1940-1950.

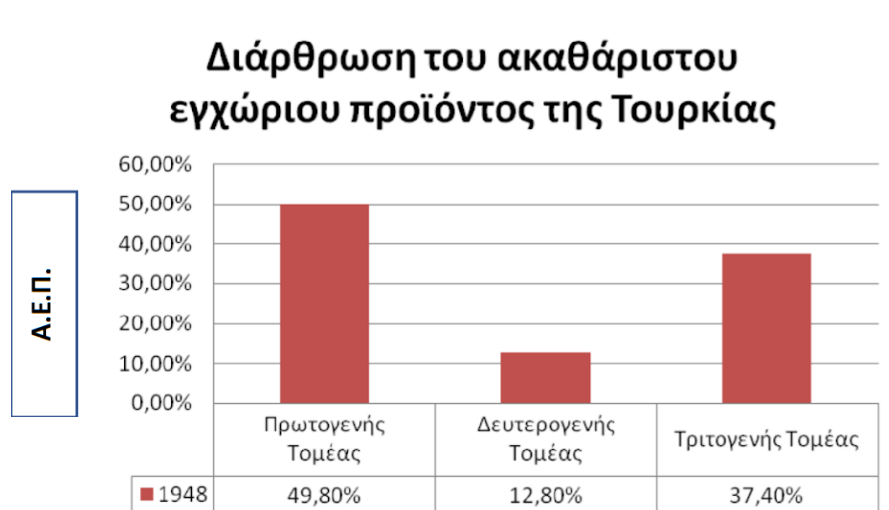

(Μανουσάκης, 2014).

Από το 1940 και μετά ο πρωτογενής τομέας συνέχισε να κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο Α.Ε.Π. Παρ' όλ' αυτά, λόγω των κατοχικών δυνάμεων η παραγωγή των αγροτικών προϊόντων ελαττώθηκε, ακόμη και στο 50 %. Αυτό έγινε προκειμένου να μην έχουν οι κατοχικές δυνάμεις στη διάθεσή τους τα απαραίτητα εφόδια. Η μείωση στη παραγωγή των προϊόντων, όπως είναι ο καπνός και η σταφίδα ήταν αρκετά μεγάλη, αντιθέτως του ελαιόλαδου παρουσίασε μικρή πτώση. Στη συνέχεια, ο δευτερογενής τομέας επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη κατοχική περίοδο με συνέπεια, η συμμετοχή στο Α.Ε.Π. να μειωθεί ακόμα πιο πολύ τα έτη 1941 – 1944. Συνάμα, παρατηρήθηκε ακόμα μια μείωση στην ίδρυση των βιομηχανικών και βιοτεχνικών επιχειρήσεων, όπως επίσης μειώθηκαν και οι εξαγωγές των βιομηχανικών προϊόντων. Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα, οι αγορές δημιουργούνταν από τις κατοχικές δυνάμεις και έτσι, η εγχώρια ζήτηση ήταν ιδιαίτερος αυξημένη, ενώ σε αυτό συνέβαλλαν και οι αγορές των ξένων στρατιωτών. Κάποια χρόνια αργότερα μειώθηκαν τα αποθέματα, εξαιτίας της μείωσης των αποθεμάτων, λόγω της ελλιπούς τροφοδοσίας. Επιπλέον, μειώθηκαν οι κατοχικές δυνάμεις και τέλος, μειώθηκαν και οι μισθοί που λάμβαναν οι στρατιώτες με αποτέλεσμα τη πτώση της ζήτησης. Παρ' όλ' αυτά, η

ζήτηση δεν κατέρρευσε και σημειώθηκε ανάκαμψη στο εμπόριο. Οι κύριοι άξονες αυτού του εμπορίου ήταν η μαύρη αγορά, η αγορά των αρχών κατοχής καθώς και οι αγορές των νεόπλουτων.

Διάγραμμα 2: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας την περίοδο 1940-1950.

(Hansen, 2010).

Μελετώντας διεξοδικά το διάγραμμα με τον τίτλο «Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας την περίοδο 1940-1950» κατανοούμε ότι ο πρωτογενής τομέας κατείχε μείζονος σημασίας ρόλο στη τουρκική οικονομία της οικείας περιόδου. Η ενσωμάτωση του αγροτικού πληθυσμού στη πολιτική ζωή του κράτους ενισχύθηκε από τη κεμαλική ηγεσία, λόγω του ότι ήταν καθοριστική για την οικονομία. Με αυτόν τον τρόπο, η οικονομία βασίστηκε στην αγροτική παραγωγή, που ανερχόταν στο 38 % - 43 % του συνολικού Α.Ε.Π. Πιο συγκεκριμένα, η γεωργία το έτος 1940 συνιστούσε το 44,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ενώ το 1948 η συμμετοχή της ανερχόταν στο 49,8% . Καθ' όλη τη δεκαετία το ποσοστό συμμετοχής της γεωργίας έφτασε στο 42,8 %.

Εν συνεχεία, όπως διαφαίνεται, η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα ήταν ελάχιστη. Συγκεκριμένα, τη περίοδο από το 1940 μέχρι το 1945 σημειώθηκε ελάττωση στο ρυθμό ανάπτυξης της τουρκικής βιομηχανίας. Κατά μέσο όρο το ποσοστό έφτανε στο 6,5 %. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος δημιούργησε ένα πλαίσιο ευρύτερης ύφεσης με συνέπεια

να επηρεαστούν όλοι οι τομείς. Την επόμενη χρονιά μέχρι και το 1950 η τουρκική βιομηχανία αυξήθηκε 9 % κατά μέσο όρο.

Ο τελευταίος τομέας που θα πρέπει να εξεταστεί είναι ο τριτογενής τομέας. Βλέπουμε, ότι κατέχει σημαντικό μερίδιο συμμετοχής στο Α.Ε.Π. Μέχρι το 1945 το εμπορικό ισοζύγιο της Τουρκίας ήταν ελλειμματικό, ενώ μετά το τέλος του πολέμου ήταν πλεονασματικό. Παρά ταύτα, ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει αύξηση κατά 10 % κατά μέσο όρο, κάτι που ανάγεται στις εισροές των ξένων κεφαλαίων, όπως επίσης και στην αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων, με συνέπεια να κατέχει μείζονος σημασίας ρόλο στην οικονομία της χώρας.

1.4. Συμπεράσματα

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940 η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις συνέπειες που είχαν προκύψει από τις κατοχικές δυνάμεις. Το κόστος των δανείων της κατοχής ήταν πολύ υψηλό. Πριν από την περίοδο της κατοχής ο ελληνικός χρυσός είχε φυγαδευτεί στα κράτη του εξωτερικού. Έτσι, δημιουργήθηκε μια πληθώρα προβλημάτων, όπως η καθημερινή υποτίμηση της αξίας της δραχμής, ο εμφύλιος πόλεμος και οι στρατιωτικές δαπάνες. Η Ελλάδα για να μπορέσει να ανταποκριθεί σε αυτά τα προβλήματα εντάχθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ. Παρά το γεγονός, ότι εισάχθηκαν κονδύλια, δεν επήλθε καμία οικονομική ανάπτυξη, λόγω του ότι χρησιμοποιήθηκαν για τις στρατιωτικές δαπάνες. Πρωτίστως, στο πρωτογενή τομέα σημειώθηκε ελάττωση της παραγωγής των γεωργικών προϊόντων για να μην υπάρξουν διαθέσιμα εφόδια στις δυνάμεις της κατοχής. Εν συνεχεία, τα έτη 1941 – 1944 συνιστούσαν και για τον δευτερογενή τομέα, μια περίοδο ύφεσης. Ειδικότερα, το εν λόγω διάστημα σημειώθηκε μια μείωση στην ίδρυση των εταιρειών των κλάδων των εκτυπώσεων και των τροφίμων, λόγω της σπανιότητας του χαρτιού. Συνάμα, ο τριτογενής τομέας βασίστηκε στη μαύρη αγορά, στην αγορά των δυνάμεων της κατοχής και στις αγορές των νεόπλουτων, σημειώνοντας μια μικρή ανάκαμψη παρά την ύπαρξη προβλημάτων στο χερσαίο και στο θαλάσσιο σύστημα μεταφορών.

Η ουδετερότητα που χαρακτήριζε τη στάση της Τουρκίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το αναχρονιστικό σύστημα φορολογίας που βασιζόταν στα μικρά κέρδη, οδήγησε στο να συσσωρευθούν κέρδη από τους εμπόρους και από τους αγρότες, που δεν υφίσταντο καμία άμεση φορολογία. Η συγκέντρωση του πλούτου εις βάρος των μισθωτών και των χαμηλών κοινωνικών τάξεων δεν έπαψε να λαμβάνει χώρα. Όσα

μέτρα φορολογικού χαρακτήρα λήφθηκαν, προκειμένου να καταπολεμηθεί η κατάσταση αυτή, όπως είναι η φορολογία του κεφαλαίου δεν ήταν αποδοτικά, διότι χαρακτηρίζονταν από ανισότητα αναφορικά με τη κατανομή των φορολογικών βαρών και δυσκόλευαν περισσότερο τη θέση των αγροτών και των χαμηλόμισθων. Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνουμε ότι και το 1945 σημειώθηκε μια μείωση στο ρυθμό αύξησης του τουρκικού Α.Ε.Π., λόγω του ότι βρισκόταν στο καθεστώς του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά την ολοκλήρωση του πολέμου, η κατάσταση αυτή μεταβλήθηκε με συνέπεια να υπάρξουν ταχύτατοι ρυθμοί ανάπτυξης.

Τέλος, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει μείζονος σημασίας οικονομικά ζητήματα από το κόστος των κατοχικών δυνάμεων, ενώ δεν έλαβε καμία αποζημίωση. Η οικονομία της Τουρκίας την περίοδο του πολέμου βρισκόταν σε ύφεση από το 1945 και αργότερα παρουσίασε ραγδαίους αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Κεφάλαιο 2^ο: Ο οικονομικός προσανατολισμός της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο (1951)

2.1. Εισαγωγή

Στον παρόν κεφάλαιο της οικείας διπλωματικής εργασίας θα λάβει χώρα μια σύντομη ανάλυση του οικονομικού προσανατολισμού της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη

Μεταπολεμική περίοδο (1951). Αναλυτικότερα, θα γίνει μια ιστορική ανασκόπηση και των δύο χωρών, θα αναλυθούν τα οικονομικά τους δεδομένα και θα συγκριθούν μεταξύ τους. Στο τέλος του κεφαλαίου θα καταγραφούν τα συμπεράσματα.

2.1.1. Ιστορική ανασκόπηση της Ελλάδας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο

Η πρώτη φάση της μεταπολεμικής περιόδου της ελληνικής οικονομίας διήρκησε τα έτη 1945 – 1951 και στη πλειοψηφία των βιβλιογραφικών πηγών αναφέρεται ως η φάση της «καπιταλιστικής σταθεροποίησης». Εν ολίγοις, είναι η φάση της σταθεροποίησης και του κοινωνικού καθεστώτος και των ρυθμών της. Επίσης, η εν λόγω περίοδος συνιστά και εμπόδιο της ελληνικής οικονομικής μεγέθυνσης. Τα έτη από το 1944 μέχρι και το 1955 η χώρα είχε πάρει τρία δάνεια, λόγω του ότι είχε συνάψει δάνεια πριν από το πόλεμο. Το έτος 1955 σηματοδοτεί την έναρξη μίας περιόδου οικονομικής ανάπτυξης που πραγματοποιήθηκε με ταχύτατους ρυθμούς. Το διάστημα αυτό η χώρα υπέγραψε δάνεια ύψους 406,4 εκατομμυρίων δολαρίων. Επίσης, σημειώθηκε και μια σταθεροποίηση του νομίσματος, λόγω του ότι οι ξένες επενδύσεις ξεκίνησαν να έρχονται στη χώρα και ταυτόχρονα ξεκίνησε και η βαθμιαία ανάπτυξη της βιομηχανίας (Σιούτα, 2010). Οι βασικοί πυλώνες επάνω στους οποίους βασίστηκε η ελληνική οικονομία, προκειμένου να επιτύχει την ανασυγκρότησή της, ήταν οι ακόλουθοι (Σιούτα, 2010):

1. Ο πρώτος πυλώνας αφορούσε το ναυτιλιακό συνάλλαγμα. Η ελληνική ναυτιλία πρωτοστατούσε σε όλο τον κόσμο, καθώς οι Έλληνες ναυτικοί είχαν μεταναστεύσει με αποτέλεσμα να στέλνουν διαρκώς χρήματα στους δικούς τους στην Ελλάδα.
2. Ο δεύτερος πυλώνας σχετιζόταν με το μεταναστευτικό συνάλλαγμα. Ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού μετανάστευσε στη Γερμανία, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στην Αυστραλία, το Βέλγιο και σε λοιπές χώρες, στέλνοντας τα χρήματα στην Ελλάδα.
3. Ο τρίτος πυλώνας εστίαζε στο σταδιακά αυξανόμενο τουριστικό συνάλλαγμα. Η Ελλάδα μπήκε στη διαδικασία να αποκτά σταδιακά τουριστικές υποδομές και οργανωμένες τουριστικές υπηρεσίες. Οι τουριστικές εγκαταστάσεις τα πρώτα χρόνια ήταν κρατικές επιχειρήσεις, οι οποίες αποκρατικοποιήθηκαν και είχαν τη μορφή και την οργάνωση που έχουν μέχρι και σήμερα.

4. Ο τέταρτος πυλώνας, επάνω στον οποίο βασίστηκε η ελληνική οικονομία, προκειμένου να επιτύχει την ανασυγκρότησή της, ήταν οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων, π.χ. λάδι, ελιές, σταφίδα, φρούτα κ.λπ.

Γενικότερα, τη χρονική περίοδο από το 1961 μέχρι και το 1966, το Α.Ε.Π. της Ελλάδας παρουσίαζε μια σταθερή αύξηση της τάξης του 7 % κάθε χρόνο, ενώ ταυτόχρονα σταθερή ήταν και η αύξηση στο κατά κεφαλήν εγχώριο προϊόν κατά 6,3% (Μπρατσάκη, Λαϊνά&Τσισμαλίδης, 2015). Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, τη περίοδο αυτή η Ελλάδα στράφηκε προς τη Δύση και απόρροια της στροφής αυτής ήταν η ένταξή της στο ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ ήταν ο οργανισμός της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, που αποσκοπούσε στη σύναψη συμμαχίας των δυτικών χωρών, για να προασπιστούν από κοινού τα συμφέροντά τους, κρατώντας ταυτόχρονα και αμυντική στάση. Πρωτίστως, εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ δώδεκα χώρες, στις οποίες δεν συγκαταλέγονταν η Ελλάδα και η Τουρκία. Η χώρα μας κατέθεσε αίτημα για να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ πρώτη φορά το 1950, το οποίο υλοποιήθηκε το 1951. Με βάση το πρωτόκολλο η ένταξη της Ελλάδας στη συμμαχία οδήγησε στη διμερή συνομολόγηση κυρίως των Η.Π.Α., με αποτέλεσμα να ληφθούν ορισμένα μέτρα για την εφαρμογή του προγράμματος της κοινής υποδομής, τη πρόβλεψη ενός ειδικού καθεστώτος για το αμερικανικό κατασκευαστικό προσωπικό στη λειτουργία των βάσεων και των σταθμών αεράμυνας και λήφθηκε και μέριμνα και για τις κοινές ενδοσυμμαχικές ασκήσεις (Σβολόπουλος, 2014).

Μέσα από την ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ, ήρθε στην επιφάνεια η δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στη Δυτική Ευρώπη. Η ένταξή τους υπήρξε ένα μείζονος σημασίας βήμα και για τα δύο κράτη. Τα δύο σημαντικά αποτελέσματα ήταν πρώτον η αύξηση της αίσθησης της ασφάλειάς τους και δεύτερον η θεσμική τους διασύνδεση με τη Δύση. Όμως, με αυτόν τον τρόπο ενισχύθηκε και η επιρροή που ασκούσε η Αμερική και στην εξωτερική τους πολιτική και στην εσωτερική τους πολιτική για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, η ένταξη στο ΝΑΤΟ άσκησε επιρροή και στις σχέσεις ανάμεσα στα δύο κράτη και στην αμερικανική πολιτική που εφαρμοζόταν για τις ελληνοτουρκικές διαφορές και που πάντα έδινε προτεραιότητα στα συμφέροντα της Συμμαχίας, δίχως να προασπίζεται τα αιτήματα που κατέθεταν οι δύο χώρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αποφευχθεί μια πολεμική σύρραξη μεταξύ των δύο χωρών (Τσομπανοπούλου, 2015).

2.1.2. Ιστορική ανασκόπηση της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο

Τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1950 επικράτησε το Δημοκρατικό Κόμμα με ποσοστό 53,4 %. Αυτό αντιπροσώπευε συνολικά 408 έδρες στη τουρκική εθνοσυνέλευση. Ο στρατός, ο οποίος κατείχε σημαντική θέση στο εσωτερικό της χώρας, πρότεινε στον Ινονού να προβεί στην ακύρωση του αποτελέσματος, αλλά ο ίδιος φοβόταν το ενδεχόμενο να ξεσπάσει εμφύλια σύγκρουση, γι' αυτό και δεν προέβη σε καμία τέτοια ενέργεια. Ως πρόεδρος της δημοκρατίας εξελέγη ο ΤζελάλΜπαγιάρ και ως πρωθυπουργός ο Μεντερές του οποίου ο ρόλος ήταν πολύ πιο σημαντικός από εκείνον του προέδρου. Το Δημοκρατικό Κόμμα αποσκοπούσε στο να περιθωριοποιηθεί ο κεμαλικός κρατισμός και να ανέβει η φιλελεύθερη οικονομία. Πρώτον, η δημοτικότητα του κόμματος ήταν ιδιαίτερος υψηλή και δεύτερον, εξαιτίας των οικονομικών προβλημάτων που είχαν προκύψει, κατ' επέκταση δημιουργήθηκαν και τριβές με συνέπεια να προκληθούν εκλογές, στις οποίες το κόμμα δεν έχασε την εξουσία, καθώς είχε ψηφίσει τον νόμο σχετικά με την απαγόρευση των εκλογικών συμμαχιών. Το Κόμμα διαλύθηκε το 1960 (Σαπαντζή, 2011).

Εν συνεχεία, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, αυτό το χρονικό διάστημα πραγματοποιήθηκε και η ένταξη της Τουρκίας στο NATO το 1952, με συνέπεια αυτό να έχει θετικό αντίκτυπο και για τις δύο χώρες. Αναφορικά με τη Τουρκία, η ένταξή της θωράκισε την Άγκυρα από την απειλή των σοβιετικών, ενώ για τη δεύτερη πλευρά μπορούσε να αποτελέσει το στρατιωτικό σύνορο στα σχέδια των Σοβιετικών για τη Μέση Ανατολή. Αυτό είχε ως συνέπεια να καταστεί η Τουρκία εκφραστής των συμφερόντων της Αμερικής στη Μέση Ανατολή. Εκτός αυτών, υπήρχαν και ορισμένες υποχρεώσεις από τη σκοπιά της Τουρκίας, γι' αυτό τον λόγο κατασκευάστηκε από το NATO μια αεροπορική και μια ναυτική βάση, ένας σταθμός ραντάρ και αποθήκες για την αποθήκευση του εξοπλισμού. Έπειτα, από τη δεκαετία του 1960 μέχρι και το 1980, σημειώθηκε μια σημαντική αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, καθώς έκανε μια προσπάθεια να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με τα κράτη της Μέσης Ανατολής. Οι αναπτυσσόμενες πολιτικές δυνάμεις στη Τουρκία ήταν η ισλαμική επαρχία και η κεμαλική γραφειοκρατία. Η υποστήριξη της Τουρκίας προς τα άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής διήρκεσε μέχρι και το 1973. Εν γένει, αυτή η μεταβολή στη στάση της Τουρκίας είχε για την ίδια μια σειρά από σημαντικά πλεονεκτήματα για το εσωτερικό της, όπως είναι η οικονομική της πρόοδος και η μεταστροφή του αρνητικού κλίματος με αποκορύφωμα τη σύναψη σχέσεων με τα κράτη της Μέσης

Ανατολής. Από την άλλη μεριά, τα κράτη της Μέσης Ανατολής θεωρούσαν ότι η Τουρκία είναι ένα συγγενικό κράτος, μέσω του οποίου είχαν τη δυνατότητα να προωθήσουν τις δικές τους ιδέες, δεδομένου ότι συμμετείχε στους διεθνείς οργανισμούς (Χουρεμίδου, 2016).

Το διάστημα μέχρι και το 1980, δεν χαρακτηριζόταν από κάποια σταθερότητα, παρόλο που τα χρόνια σημειώθηκε μια μικρή οικονομική και πολιτική σταθερότητα. Επιπλέον, οι διαρκείς παρεμβάσεις του στρατού αυτή τη περίοδο εκφράστηκαν με τα πραξικοπήματα των ετών 1960, 1971 και 1980, καθώς επέφεραν μια σειρά από αρνητικές συνέπειες τόσο στη πολιτική, όσο και στην οικονομική ζωή της χώρας. Παρ' όλ' αυτά, οι βασικές αιτίες της πολιτικής και οικονομικής ανασφάλειας ήταν ο εκτός ορίων πληθωρισμός και ο δαπανηρός δημόσιος τομέας. Παράλληλα, στη χώρα εξακολουθούσαν να υφίσταντο σημαντικά προβλήματα, που παρέμεναν άλυτα. Ορισμένα εξ αυτών ήταν, η σημαντική έλλειψη υποδομών, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδα, τα προβλήματα στο τομέα της υγείας και η ανεπάρκεια σε προϊόντα άμεσης ανάγκης και ευρείας κατανάλωσης. Η αδιάκοπη διακύμανση μεταβολής του Α.Ε.Π. ανάγεται στην εισροή συναλλάγματος από τους Τούρκους που είχαν πάει μετανάστες στη Δυτική Γερμανία και όχι σε κάποιον τύπο ενδογενούς οικονομικής ανάπτυξης. Ως εκ τούτου, ο συνδυασμός της οικονομικής αστάθειας και της πολιτικής αστάθειας είχε ακόμη περισσότερες έντονες συνέπειες για τη χώρα (Βαμβακίδης, 2006).

Τέλος, το 1960, ο στρατός κατάφερε και ανέτρεψε το σύνολο των δημοκρατικών θεσμών δυτικού τύπου. Ακολούθησε μια πολιτική με κατεύθυνση προς τον βιομηχανικό τομέα. Η δεκαετία του 1960 – 1970, σηματοδότησε την αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης του Α.Ε.Π., λόγω της εισροής ξένου νομίσματος από τους Τούρκους, οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει στη Δυτική Γερμανία και παράλληλα υπήρξαν και τα πρώτα δείγματα της μακροοικονομικής πολιτικής. Το έτος 1971, ο στρατός είχε το δικαίωμα να παρέμβει στον τρόπο λειτουργίας του κράτους και πραγματοποίησε ακόμα ένα πραξικόπημα. Αργότερα, έλαβε χώρα η πετρελαϊκή κρίση, η οποία δεν επέδρασε στην οικονομία, παρά το ότι διένυε μια δύσκολη κατάσταση. Όμως, τα προαναφερθέντα προβλήματα παρέμεναν άλυτα. Ο συνδυασμός όλων αυτών και σε συνάρτηση με την έντονη δυσαρέσκεια εξέφραζαν οι κοινωνικές μάζες οδήγησαν στο πραξικόπημα, το έτος 1981 (Γεωργιάδης, 2006).

2.3. Η οικονομική διάσταση

2.3.1. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο

Η σημαντικότερη μορφή κατοχή γης στην ελληνική ύπαιθρο είναι η πλήρης ιδιοκτησία, ενώ η μίσθωση και η καλλιέργεια της γης είναι μικρότερης σπουδαιότητας. Από το 1950 και έπειτα, το ποσοστό της μισθωμένης γης αυξήθηκε και από το 5,2 % έφθασε το 18 %. Η έκταση της γης που μισθωνόταν και της μερικής καλλιέργειας διέφερε σημαντικά ανάμεσα στα μεγέθη των εκμεταλλεύσεων. Κατά προσέγγιση το 60 % του συνόλου των εκμεταλλεύσεων ήταν μικρότερες από τριάντα στρέμματα και το 1,5 % ήταν μεγαλύτερες από διακόσια στρέμματα. Οι μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις καταλάμβαναν ένα μηδαμινό ποσοστό του συνόλου των μισθωμένων και των εκτάσεων της γης. Από την άλλη πλευρά, η μερική ιδιοκτησία ήταν αρκετά εκτεταμένη και η μίσθωση πιθανόν περιορισμένη. Βέβαια, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι δεν υφίστανται επίσημα στοιχεία αναφορικά με αυτό. Αναφορικά με την καλλιεργήσιμη γη, ένας ερευνητής, είναι εύκολο να διαπιστώσει ότι η πλήρης μορφή ιδιοκτησίας ναι μεν ήταν πολύ σημαντική, αλλά μειώθηκε γρήγορα, εν αντιθέσει με τη μίσθωση που αυξήθηκε με ταχύτατους ρυθμούς (Lianos–Parliarou, 1987).

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο έως και το 1953, ο όγκος των παραγόμενων προϊόντων ισούνταν με τον προπολεμικό. Παρά ταύτα, υπήρχε μια σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο περιόδων. Στη πρώτη περίοδο συνιστούσε στόχο η εκβιομηχάνιση, στη δεύτερη περίοδο, ο στόχος ήταν η αυτάρκεια και η αποκατάσταση των τροφίμων. Στη πρώτη, μείζονος σημασίας ρόλο διαδραμάτισε η αγροτική τράπεζα της Ελλάδας. Απόρροια αυτού ήταν ο αγροτικός τομέας να συνιστά τον κύριο τροφοδότη του αστικού κόσμου και σε υλικούς πόρους και σε ανθρώπινους πόρους. Το χρονικό διάστημα από το 1951 μέχρι και το 1971, σε έναν πληθυσμό οκτώ εκατομμυρίων, η αγροτική έξοδος είχε ως συνέπεια 1,4 εκατομμύρια πολίτες να εγκαταλείψουν την αγροτική ζωή και να μεταβούν στις μεγάλες πόλεις ή στο εξωτερικό ως μετανάστες. Ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας πραγματοποιήθηκε σε σημαντικό βαθμό. Ενώ το 1950 υπήρχαν έξι χιλιάδες ελκυστήρες, το 1983 ήταν 283 χιλιάδες. Η αύξηση της παραγωγής, παρά την ελάττωση του πληθυσμού ήταν συνέπεια της αυξημένης χρήσης των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων. Επίσης, αυξήθηκαν και οι αρδευόμενες εκτάσεις, που ήταν εκτεθειμένες στις πλημμύρες, λόγω των δημοσίων εγχειοβελτιωτικών έργων, όπως

επίσης και των ορεινών υδρονομικών. Εν συνεχεία, πραγματοποιήθηκε μια εκ των σημαντικότερων συσσωρεύσεων κεφαλαίου στην Ευρώπη, καθώς το 1950 το πάγιο ήταν 19,3 δισεκατομμύρια δραχμές, ενώ τριάντα χρόνια αργότερα είχε φθάσει τα 101,7 δισεκατομμύρια δραχμές. Η γεωργική γη ανά απασχολούμενο από τα 14,4 στρέμματα που ήταν το 1950 έφτασε τα 27,2 το 1980. Η οργανωμένη κτηνοτροφία αυξήθηκε σε σύγκριση με τη νομαδική και εκσυγχρονίστηκε σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό και η αλιεία. Τέλος, παρά το ότι διογκώθηκε το κεφάλαιο, εξακολουθούσαν να υπάρχουν σημαντικά ζητήματα, όπως είναι το υψηλό κόστος παραγωγής, η διατήρηση του μικρού μέσου κλήρου, η μετανάστευση και η ελάττωση του πληθυσμού (Παπαηλίας, 2014).

Πίνακας 7: Η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο Α.Ε.Π.

Έτος	Πρωτογενής τομέας
1955 – 1960	26,8
1961 – 1969	22,4
1970 – 1975	16,8
1976 - 1980	14,3

(Κιντής, 2004)

Μελετώντας τον παραταθέντα πίνακα, βλέπουμε ότι από το 1955 μέχρι και το 1980, η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο Α.Ε.Π. μειώθηκε κατά μέσο όρο 12,5 %. Αυτό οφείλεται στο ότι δεν υπήρχε ταυτόχρονη αύξηση του δευτερογενούς τομέα, όπως θα δούμε αργότερα. Παρά ταύτα, ο πρωτογενής τομέας συνέχισε να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ελληνική οικονομία, δεδομένου ότι το ποσοστό του γεωργικού κλάδου στις εξαγωγές, στις αρχές της δεκαετίας του 1950 έφθανε το 80 %, το 1955 έφθανε το 86,4 % και το 1966 έφθανε το 73 % (Κιντής, 2004).

Τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1950 εφαρμόστηκε ο αναδασμός στην Ελλάδα. Ο αναδασμός ήταν είτε ακούσιος είτε υποχρεωτικός. Δηλαδή, να είναι οι αγρότες πρόθυμοι να λάβουν μέρος στη διαδικασία ή το κράτος σε εγγειοβελτιωτικά έργα. Επίσης, η εφαρμογή του μέτρου του αναδασμού ήταν μια εύκολη και οικονομική λύση για τους παραγωγούς, διότι από τη στιγμή που θα ξεκινούσε η διαδικασία, οι παραγωγοί απαλλάσσονταν από πολλές αρμοδιότητες διότι την ευθύνη της όλης διαδικασίας είχε το κράτος και το Υπουργείο Γεωργίας. Επιπλέον, στη διαδικασία της εφαρμογής λάμβαναν μέρος και οι ίδιοι οι παραγωγοί. Στη συνέχεια, κατά τη διαδικασία

εφαρμογής του αναδασμού διατηρήθηκε αναλλοίωτο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Συνάμα, με την εφαρμογή της ανωτέρω διαδικασία διατηρήθηκε και η αξία της ιδιοκτησίας του εκάστοτε παραγωγού. Η νέα έκταση ισούταν με δύο τεμάχια. Υπήρχε το ενδεχόμενο η νέα καλλιεργήσιμη έκταση να είναι πιο μικρή σε μέγεθος αλλά δεν διέφερε ως προς την αξία. Με τη συγκέντρωσή της σε ένα ή σε δυο τεμάχια απέκτησε μεγαλύτερη αξία σε σύγκριση με τις πιο παλιές μορφές μεμονωμένων και μικρών αγροτεμαχίων. Σε γενικές γραμμές, παρά τα πλεονεκτήματα με τα οποία συνυφαινόταν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι μέχρι και σήμερα δεν είναι επαρκής ο ρυθμός της εφαρμογής του. Από το 1950 μέχρι και το 1977 ο εκούσιος αναδασμός έλαβε χώρα σε 566 κοινότητες και σε συνολική έκταση 3.119.646 στρεμμάτων ενώ παρέμεναν ακόμη 13.000.000 στρέμματα για να εφαρμοστεί. Αυτή η καθυστέρηση ήταν αποτέλεσμα της βραδύτητας της τεχνικής του αναδασμού, του χρόνου που χρειάστηκε όλη η διαδικασία και της διστακτικότητας των παραγωγών (Ζάχαρης, 1979).

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στη γεωργική πολιτική εκείνης της περιόδου. Το διάστημα της μεταπολεμικής περιόδου έως και το 1960 συνιστά μια περίοδο συμπληρωματικού χαρακτήρα για τον αγροτικό τομέα. Από το 1960 και έπειτα ξεκινάει η οργανωμένη αγροτική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι και το 1970 τέθηκαν σε εφαρμογή δύο πενταετή οικονομικά προγράμματα που αφορούσαν τον αγροτικό τομέα. Το πρώτο πρόγραμμα εφαρμόστηκε από το 1960 μέχρι και το 1964. Η βασική του στοχοθεσία αφορούσε την αύξηση της γεωργικής παραγωγής, την εξασφάλιση της ισορροπίας ανάμεσα στον αγροτικό πληθυσμό και στους διαθέσιμους πόρους της αγροτικής οικονομίας και την αύξηση του μέσου ετήσιου ρυθμού παραγωγής. Το οικείο πρόγραμμα περιελάμβανε και την ανάπτυξη των γεωργικών βιομηχανιών μέσω της αξιοποίησης των γεωργικών προϊόντων. Το δεύτερο πρόγραμμα της οικονομικής ανάπτυξης αποσκοπούσε στο να επιτευχθεί η αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος του αγροτικού πληθυσμού και την εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής συμβολής της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και στον εκσυγχρονισμό της γεωργικής οικονομίας, προκειμένου να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και να λάβει χώρα μια αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Επιπλέον, είναι σημαντικό να εξετάσουμε διεξοδικώς και την κατανομή των επενδυτικών δαπανών για τον πρωτογενή τομέα το χρονικό διάστημα 1968 – 1973, σε συσχέτιση με τα προηγούμενα έτη (Ηγουμενάκης, 1978).

Πίνακας 8: Η κατανομή των επενδυτικών δαπανών του πρωτογενούς τομέα

Κλάδοι πρωτογενούς τομέα	Ποσοστό συμμετοχής 1951 - 1967	Ποσοστό συμμετοχής 1968 - 1973
Γεωργία	8,5	19,4
Κτηνοτροφία	8,0	0,7
Αλιεία	0,6	1,0
Δασοκομία	7,7	8,7

(Μπάντζου, 2006)

Βλέποντας τον πίνακα αυτόν μπορούμε να καταλάβουμε ότι δεν υφίσταται μεγάλη διαφοροποίηση στους κλάδους της δασοκομίας και της αλιείας. Εν αντιθέσει, οι κλάδοι της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σημειώνουν μεγάλη διαφοροποίηση. Αυτό είναι συνέπεια της μείωσης των δαπανών για τη γεωργία σε συνδυασμό με τη ταυτόχρονη αύξηση των δαπανών της κτηνοτροφίας λόγω της κατασκευής σφαγείων για τη κτηνοτροφία (Μπάντζου, 2006).

Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στη συσσώρευση του κεφαλαίου στην ελληνική γεωργία. Η Ελλάδα σημείωσε πλήθος διαφοροποιήσεων σε σχέση με τις πιο πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Τόσο οι δημόσιες, όσο και οι ιδιωτικές επενδύσεις, ενώ τη δεκαετία του 1950 σημείωναν αύξηση, τη δεκαετία του 1960 υπήρξε μια στασιμότητα. Παρά το ότι υπήρξαν διάφορα προβλήματα διάρθρωσης, ο ρυθμός της εκμηχάνισης ήταν ταχύτερος σε διεθνές επίπεδο. Ένας μέσος αγρότης, λόγω του ισχυρού ανταγωνισμού που κυριαρχούσε, ήταν υποχρεωμένος να επενδύει διαρκώς. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, οι αγρότες δάνεισαν χρήματα από την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας με ένα μικρό επιτόκιο χορήγησης. Όλα αυτά καθορίζονταν από το κράτος με στόχο να ρυθμίσει και να παρακολουθήσει την ανάπτυξη αυτού του τομέα. Επιπροσθέτως, οι επενδύσεις και οι ιδιωτικές και οι δημόσιες παρουσίασαν μικρή ανάπτυξη και στασιμότητα αντίστοιχα. Επίσης, οι επενδύσεις που σχετίζονταν με τα εγγειοβελτιωτικά έργα, πέρα από τις περιόδους 1948-1963 και 1969-1973 παρουσίασαν στασιμότητα. Μετά το 1960 οι συνολικές γεωργικές επενδύσεις κινούνται με χαμηλό ρυθμό και αν σε αυτό λάβουμε υπόψη μας το ποσοστό του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι είναι στάσιμες. Συνάμα, και η δανειοδότηση του αγροτικού τομέα ξεκίνησε να μειώνεται. Βλέποντας ότι το 1948 έφτανε το 41,2 % της συνολικής ιδιωτικής χρηματοδότησης, το 1970

ελαττώθηκε και έφθασε το 15,7 % και το 1983 μειώθηκε ακόμα πιο πολύ, με συνέπεια να φθάσει το 12,6 % (Παπαηλίας, 1996).

Στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα είχε κληθεί να αντιμετωπίσει πολλές και μεγάλες οικονομικές καταστροφές. Το βασικό ζήτημα αφορούσε την ανασυγκρότηση της χώρας, όπως επίσης και η οικονομική πολιτική με αποτέλεσμα τη βιομηχανική ανάπτυξη. Η ανασυγκρότηση του κράτους βασίστηκε στη σύναψη συμφωνιών με τις δυτικές χώρες και στη βοήθεια από το σχέδιο Μάρσαλ. Το σχέδιο Μάρσαλ για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα διατηρούσε έναν καθοριστικό ρόλο στην εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική της χώρας. Μετά τον πόλεμο έλαβε χώρα η πολιτική για το άνοιγμα της χώρας στο διεθνές εμπόριο και την ενσωμάτωσή της στη διεθνή αγορά. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, στην ελληνική οικονομία σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί αύξησης σε μακροοικονομικά μεγέθη. Το Α.Ε.Π. αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,4 % το 1950 – 1960, με 7,2% το 1960-1970 και με 5,6% το διάστημα 1970-1975. Επιπλέον, το βιομηχανικό προϊόν αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,4 % το 1950-1960, με 9,3% το 1960-1970 και με 5,6% το 1970-1975, δηλαδή σημείωσε αύξηση με μέσο ετήσιο ρυθμό 8,2 %. Έτσι, η συμμετοχή του βιομηχανικού προϊόντος στο Α.Ε.Π. αυξήθηκε από το 20,1% το 1950 στο 31,7% μέχρι το 1975. Σε γενικές γραμμές, ο βιομηχανικός κλάδος δεν συνεισέφερε σημαντικά στην απασχόληση, λόγω του ότι από το 1951 έως το 1976 αυξήθηκε από το 19,16 % στο 28,9 % (Αργύρης, 1984).

Ακολούθως, θα διαπιστώσουμε την αύξηση που σημειώθηκε στη συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο Α.Ε.Π., μέσα από τον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 9: Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

Έτος	Συμμετοχή δευτερογενούς τομέα
1955	21,0
1960	25,9
1965	27,3
1970	31,4
1975	31,4
1980	32,4

(Κίντης, 2004).

Με βάση τα στοιχεία που παρατίθενται στον πίνακα, εξάγουμε το συμπέρασμα ότι υφίσταται μια αύξηση της συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1950 η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Από το έτος 1955 και για τα επόμενα χρόνια εκκινήθηκε η βαθμιαία αύξηση, λόγω της ιδιαίτερης βαρύτητας που δόθηκε, όπως θα δούμε ακολούθως. Συγκεκριμένα, το χρονικό διάστημα 1970 – 1980, η αύξηση έφτασε το 32,7 % κατά μέσο όρο καθ' όλη τη δεκαετία (Κίντης, 2004).

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στον τρόπο διάρθρωσης των μονάδων παραγωγής. Πρωτίστως, με βάση την απογραφή του 1958 οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις ήταν 104.824, χωρίς να ληφθεί υπόψη ο αριθμός των οικοτεχνικών επιχειρήσεων, οι οποίες ήταν περίπου 45.000. Οι βιομηχανικοί κλάδοι που αναπτύχθηκαν ήταν οι ακόλουθοι: οι κλάδοι κατασκευής αντικειμένων από μέταλλο, ηλεκτρικών ειδών, ελαστικών, παραγωγής πετρελαίου ενώ μικρότερη ανάπτυξη παρουσίασαν η βιομηχανία καπνού, χαρτιού, δέρματος, χημικών προϊόντων και ειδών διατροφής. Το μέγεθος των βιομηχανικών εταιρειών παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ενώ το 1930 ο αριθμός των επιχειρήσεων κάτω των πέντε εργαζομένων ήταν 93,2%, το 1958 μειώθηκε σε 84,9%. Το ίδιο διάστημα αυξήθηκε ο αριθμός των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων. Βέβαια, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθούμε και στην εγκατεστημένη μηχανική δύναμη. Ειδικότερα, το 1958, οι μονάδες που διέθεταν μηχανική δύναμη αντιστοιχούσαν με το 1/3 του συνολικού αριθμού, με βασικό αποτέλεσμα το μεγαλύτερο ποσοστό να στηρίζεται στη χειρωνακτική εργασία. Η ίδια κατάσταση επικρατούσε και στον αριθμό των εργαζομένων, δεδομένου ότι οι πιο πολλοί βιομηχανικοί κλάδοι διέθεταν μηχανές, εν αντιθέσει με τον αριθμό των ατόμων κάτω του μέσου. Επιπλέον, αυξήθηκε και η χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας στη βιομηχανία. Το 1930 το ποσοστό χρήσης ανερχόταν στο 28,1% το 1958 έφτασε στο 68,7%. Η αύξηση της εγκατεστημένης κινητήριου δύναμης αυτό το χρονικό διάστημα στις παραγωγικές δυνάμεις, σε σύγκριση με τα απασχολούμενα άτομα, αποδεικνύει τη ταυτόχρονη αύξηση της μηχανοποίησης της ελληνικής οικονομίας με την αύξηση στον όγκο της απασχόλησης (Κουτσουμάρης, 1963).

Ο ρυθμός με τον οποίον αναπτυσσόταν η βιομηχανία, διέφερε για την περίοδο που εξετάζουμε. Το χρονικό διάστημα 1948 – 1953 εκδηλώνεται η μέγιστη αύξηση η οποία

έφτασε το 13,1 %, ενώ το χρονικό διάστημα 1974 – 1979, σημειώθηκε η ελάχιστη αύξηση της τάξης του 5,8 %. Όπως έχει προαναφερθεί, τα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου δόθηκε έμφαση στην οικονομική ανασυγκρότηση, κάτι το οποίο συνεχίστηκε μέχρι και το 1966. Η περίοδος από το 1960 και ειδικότερα το χρονικό διάστημα 1958 – 1975, καταγράφηκαν αξιόλογες επιδόσεις στο σύνολο των τομέων. Όμως, αυτοί οι τομείς δεν ακολούθησαν τους ίδιους ρυθμούς. Οι τομείς που ακολούθησαν τον μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης ήταν οι χημικές βιομηχανίες, οι βιομηχανίες μη μεταλλικών ορυκτών και οι βασικές μεταλλουργικές βιομηχανίες. Αυτοί άλλωστε ήταν και οι πιο δυναμικοί κλάδοι της βιομηχανίας. Αντιθέτως, οι παραδοσιακοί κλάδοι της βιομηχανίας, όπως ο κλάδος των ειδών τροφής, ο κλάδος της ένδυσης και της υπόδησης, αναπτύχθηκαν πιο αργά, σε σχέση με τον μέσο όρο του μεταποιητικού τομέα. Σε μετέπειτα χρόνο, διαφοροποιήθηκε και η συμβολή των κλάδων στη διαμόρφωση των βιομηχανικών προϊόντων. Η οικεία διαμόρφωση ήταν συνέπεια της αύξησης των κλάδων της βαριάς βιομηχανίας στο βιομηχανικό προϊόν με την ταυτόχρονη μείωση της συμβολής των παραδοσιακών κλάδων. Οι κλάδοι της χημικής βιομηχανίας, της βιομηχανίας των μη μεταλλικών ορυκτών, της βασικής μεταλλουργίας και των μηχανολογικών κλάδων συμμετείχαν περισσότερο στο σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής. Για να μιλήσουμε με αριθμούς από 23,3% το 1949-1951, σε 34,6% το 1955-1961 ενώ το 1977-1979 σε 44%. Παρά την αύξηση που είδαμε ότι σημειώθηκε, η συνεισφορά αυτών των κλάδων στο βιομηχανικό προϊόν εξακολουθούσε να είναι μικρή, λόγω της μεγάλης υστέρησης των μηχανολογικών κλάδων. Οι κλάδοι αυτοί παρήγαγαν το μισό ποσοστό της συνολικής ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής σε σύγκριση με τους ίδιους κλάδους των ανεπτυγμένων χωρών (Κιντής, 2004).

Στον ακόλουθο πίνακα, με βάση τα στοιχεία που παρατίθενται, θα μελετήσουμε τη ποσοστιαία συμμετοχή των παραγωγικών τομέων στη συνολική οικονομία της Ελλάδας, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες. Συμπερασματικά, μελετώντας τον πίνακα διαπιστώνουμε ότι η ελληνική οικονομική διάρθρωση διαφέρει από τη διάρθρωση της Νότιας Ευρώπης. Η ελληνική βιομηχανία, παρά τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, σε σύγκριση με τα κράτη της υπόλοιπης Ευρώπης, είναι αρκετά πιο χαμηλή (Παπαντωνίου, 1979).

Πίνακας 10: Η συμμετοχή των παραγωγικών τομέων στη συνολική οικονομία της Ελλάδας συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες.

	1958-1960				1967-1969				1971-1973
	Ελλάδα	Νότιο Ευρώπη	Ανατολική Ευρώπη	Βιομηχανική Δυτική Ευρώπη	Ελλάδα	Νότιο Ευρώπη	Ανατολική Ευρώπη	Βιομηχανική και Δυτική Ευρώπη	Ελλάδα
Πρωτογενής τομέας	27,5	29,2	21,1	8,5	20,4	21,2	14,2	6,7	16,6
Δευτερογενής τομέας	17,6	26,7	39,8	38,1	22,5	32,6	48,3	41,2	25,6
Τριτογενής τομέας	54,9	44,1	39,1	53,4	57,1	46,2	37,5	52,1	57,8

(Παπαντωνίου, 1979).

Η Ελλάδα αυτό το χρονικό διάστημα καλούνταν να αντιμετωπίσει δύο σημαντικά ζητήματα. Πρωτίστως, σε πολιτικό επίπεδο έπρεπε να προβεί στη διευθέτηση του θέματος με το κυπριακό κράτος και την ανεξαρτησία του, ενώ στο οικονομικό επίπεδο υπήρχε μια σύνδεση της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, όπως επίσης και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Βέβαια, αυτό ήταν δύσκολο να επιτευχθεί, εξαιτίας της επικράτησης δυσμενών συνθηκών από τη προηγούμενη πολεμική περίοδο, κάτι το οποίο αποτυπώθηκε και από τη μείωση του δευτερογενούς τομέα (Βούλγαρης, Νικολακόπουλος, Ρίζας, Σακελλαρόπουλος, Στεφανίδης, 2010).

Ακόμα ένα γεγονός, το οποίο επέδρασε αρνητικά στον βιομηχανικό τομέα ήταν οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε το 1973, θέτοντας τα όρια για τη δυναμική του βιομηχανικού τομέα. Η δεύτερη έλαβε χώρα το 1979 και ήταν το τελευταίο γεγονός πριν από το τέλος της εκβιομηχάνισης. Εν αντιθέσει, αυτό το χρονικό διάστημα σημειώθηκε μια αύξηση στο τριτογενή τομέα (Μπάκας, 2014).

Η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα ξεκίνησε μετά το 1920. Συγκεκριμένα, ξεκίνησε τις πρώτες δεκαετίες μετά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέχρι τότε, ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας, συγκέντρωναν το μεγαλύτερο ποσοστό του Α.Ε.Π.. Το διάστημα 1950 – 1955 ξεκίνησε να μειώνεται η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα στο Α.Ε.Π., λόγω της αύξησης της επιρροής της βιομηχανίας. Αντιθέτως, από το 1970 και έπειτα, ο τριτογενής τομέας παρουσίασε βαθμιαία ανάπτυξη με τη ταυτόχρονη μείωση του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα. Το εμπόριο, το

διάστημα από το 1950 μέχρι και το 1990 συνιστούσε τον πιο σπουδαίο κλάδο του τριτογενούς τομέα, με εξαίρεση την αρχή και το τέλος της περιόδου αυτής. Συγκεκριμένα, στο τέλος της εν λόγω περιόδου ο τομέας των μεταφορών και των επικοινωνιών κατάφερε να ξεπεράσει τον εμπορικό τομέα. Σημειώθηκε αύξηση του μέσου ετήσιου ρυθμού στο 9,6 % από 11,5 το 1950 έφτασε στο 42,7% το 1990 σε συμμετοχή εντός του κλάδου. Συνάμα, αύξηση σημειώθηκε και στον κλάδο των τραπεζών και των ασφαλειών με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της τάξης του 6,1 %, ενώ και η συμμετοχή των κατοικιών σημείωσε αύξηση. Αντιθέτως, τη μικρότερη αύξηση ή την ελάττωση της συμμετοχής τους στον τριτογενή τομέα παρουσίασαν οι κλάδοι της υγείας, της εκπαίδευσης, της δημόσιας διοίκησης, την ασφάλεια ενώ και διάφορες άλλες υπηρεσίες συρρικνώθηκαν (Παπαηλίας, 1996).

Από το 1950 μέχρι και το 1980, το κεφάλαιο των κατοικιών ήταν σταθερά το μεγαλύτερο και με μεγάλη διαφορά από τους υπόλοιπους κλάδους. Συνάμα, η αξία του κεφαλαίου των αυτοκινήτων της πολεμικής αεροπορίας και των οδών, συνιστούσε τη δεύτερη μεγάλη κατοικία μετά από εκείνη των κατοικιών. Από την άλλη πλευρά, οι σιδηρόδρομοι και η δημόσια διοίκηση ήταν αρκετά περιορισμένοι ως κλάδοι. Αύξηση παρατηρήθηκε και στον τομέα της υγείας – πρόνοιας, ενώ στον τομέα της εκπαίδευσης και του εμπορίου, οι ρυθμοί ανάπτυξης ήταν υψηλότεροι. Στον παρακάτω πίνακα θα μελετήσουμε τον αριθμό των καταστημάτων, όπως επίσης και τη μέση ετήσια απασχόληση στον κλάδο της μεταποίησης από το 1958 έως το 1978 (Παπαηλίας, 1996).

Πίνακας 11: Αριθμός καταστημάτων και μέση απασχόληση στη μεταποίηση τη περίοδο 1958 – 1978.

Κλάδοι	Αριθμός Καταστημάτων			Μέση Ετήσια Απασχόληση		
	1958	1969	1978	1958	1969	1978
Χονδρικό	20.600	26.760	23.218	63.342	85.215	91.341
Λιανικό	104.700	134.898	160.599	180.237	237.635	287.457
Σύνολο	125.300	161.658	185.865	243.579	322.850	378.798

(Παπαηλίας, 1996)

Μελετώντας τον πίνακα αυτόν, κατανοούμε ότι ο αριθμός των καταστημάτων αυξήθηκε αργά και σταθερά και παρουσιάζοντας ορισμένες διακυμάνσεις. Μέχρι το έτος 1978 σημειωνόταν μια βαθμιαία ανάπτυξη και από τότε και έπειτα οι συνθήκες ήταν περισσότερο δυσμενείς. Τέλος, η τραπεζική χρηματοδότηση αυτής της περιόδου κινούνταν σε φυσιολογικά επίπεδα. Το 1950 το ποσό της συνολικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα που διοχετεύθηκε στον τριτογενή τομέα έφτασε το 44,7 %. Έως το 1970 το υψηλότερο ποσοστό της χρηματοδότησης απορροφούσε το εμπόριο (Παπαηλίας, 1996).

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε την απασχόληση και την ανεργία. Η Ελλάδα δεν αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα ανεργίας, όπως συνέβαινε με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες στο τέλος της εξεταζόμενης περιόδου. Αυτό ανάγεται στους ακόλουθους δύο λόγους. Πρωτίστως, παρά το ότι ήταν χαμηλότερος σε σύγκριση με το παρελθόν, ο ρυθμός της αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, αποδείχθηκε ότι ήταν επαρκής για να απορροφήσει το σύνολο της προσφοράς του νέου εργατικού δυναμικού, ενώ ο δεύτερος λόγος σχετιζόταν με τη προσφορά του νέου εργατικού δυναμικού εκείνο το διάστημα, λόγω του ότι ένα μεγάλο μέρος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού μετανάστευσε στη Γερμανία και προς άλλα κράτη. Αυτό ξεκίνησε να αντιστρέφεται από το 1974, λόγω του ότι μειώθηκε ο αριθμός των μεταναστών. Συγκεκριμένα, θα δούμε την απασχόληση και την ανεργία ανά κλάδο και τομέα (Παπαηλίας, 1996).

Στις αστικές και στις ημιαστικές περιοχές της χώρας, ο αριθμός των απασχολούμενων παρουσίασε μια αύξηση κατά 274,1 χιλιάδες άτομα, με μέσο ετήσιο ρυθμό δηλαδή, 3,1%. Επίσης, η απασχόληση στη βιομηχανία σημείωσε ετήσιο αυξητικό ρυθμό της τάξης του 3,5 %. Ο τομέας των κατασκευών αυξήθηκε κατά 3,9 % κι ο τριτογενής τομέας είχε ετήσιο αυξητικό ρυθμό κατά 2,8 %. Προβαίνοντας σε μια συνολική

αποτίμηση, διαπιστώνουμε ότι η συνολική αύξηση της απασχόλησης κατά την αναλυθείσα περίοδο, το μεγαλύτερο μέρος είχε ο κλάδος της μεταποίησης ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό κατείχε ο τριτογενής τομέας και συγκεκριμένα το εμπόριο. Σε γενικές γραμμές, βλέπουμε ότι στη συνολική αύξηση της απασχόλησης την οικεία περίοδο το μεγαλύτερο μέρος κατείχε ο κλάδος της μεταποίησης ενώ ακόμα ένα μεγάλο ποσοστό κατείχε ο τριτογενής τομέας και συγκεκριμένα το εμπόριο. Γενικότερα, ο τριτογενής τομέας ήταν συνυφασμένος με την αύξηση στην απασχόληση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά το εξής: Το εμπόριο από 328,1 χιλιάδες άτομα το 1974, έφτασε το 1979 στις 389,4 χιλιάδες άτομα ενώ και στις μεταφορές από 208,0 χιλιάδες άτομα έφτασε στις 215,2 χιλιάδες τις αντίστοιχες χρονολογίες(Παπαηλίας, 1996).

Προτού ολοκληρώσουμε την ανάλυσή μας με τον τριτογενή τομέα, ειδική μνεία αξίζει να γίνει στο ότι το εισόδημα του τριτογενούς τομέα αυξήθηκε με έναν ετήσιο ρυθμό 5,2 % την πενταετία 1975 – 1979, ενώ σε ένα πιο μεγάλο χρονικό διάστημα από το 1958 μέχρι το 1975 είχε αυξηθεί κατά 6,8% ενώ δεν σημειώθηκαν ουσιαστικές διακυμάνσεις σε αυτή τη περίοδο. Αυτό είχε θετικό αντίκτυπο και ως εκ τούτου, η συμμετοχή του τομέα στο ακαθάριστο προϊόν έφθασε το 52,9 % με μια σταθερή αύξηση (Τράπεζα της Ελλάδας, 1982).

2.3.2. Ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο

Από την εξεταζόμενη περίοδο και για τα επόμενα χρόνια, ήταν ένα χρονικό διάστημα που χαρακτηριζόταν από τις αρνητικές οικονομικές εξελίξεις που έπληξαν κυρίως τον αγροτικό τομέα. Η κάμψη που σημειώθηκε στη παραγωγικότητα του αγροτικού τομέα, η επιδείνωση στα νομισματικά και δημοσιονομικά μεγέθη και η υποχώρηση των ρυθμών ανάπτυξης ήταν ορισμένες εκ των αρνητικών εξελίξεων αυτής της περιόδου. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα δεν είχε βασιστεί στην ανάπτυξη των υποδομών και δεν υπήρχε ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός, αυτό είχε ως συνέπεια να επιδεινωθούν οι κλιματικές συνθήκες και να αναδυθούν τα μειονεκτήματα του αγροτικού τομέα (Μούδουρος, 2012).

Ο γεωργικός τομέας της τουρκικής οικονομίας συνιστούσε μέχρι το 1950 – 1955 τον πιο σημαντικό κλάδο. Το 1926 ο γεωργικός τομέας αποτελούσε το 49,9 % του ποσοστού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ενώ το 1954 αποτελούσε το 36,8 %.

Συνοπτικά, το ποσοστό της γεωργίας το 1996 παρουσίασε τη μικρότερη συμμετοχή στο Α.Ε.Π. με ένα ποσοστό της τάξης του 14,1 %. Στον ακόλουθο πίνακα θα εξετάσουμε τον κλάδο της γεωργίας σε συσχετισμό με τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, ως συμμετοχή στο συνολικό Α.Ε.Π. (Μούδουρος, 2012).

Πίνακας 12: Συμμετοχή των κλάδων της τουρκικής οικονομίας στο τουρκικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Έτη	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
1951	43,4	11,9	44,6
1952	42,5	11,8	45,7
1953	41,5	12,7	45,8
1954	36,8	14,3	48,9
1955	37,5	14,7	47,8
1956	38,2	15,6	46,2
1957	37,7	16,0	46,3
1958	39,3	16,2	44,4
1959	37,9	16,1	45,9
1960	37,5	15,7	46,8
1961	35,0	17,2	47,8
1962	34,6	16,7	48,7
1963	34,6	17,1	48,3
1964	33,1	18,2	48,6
1965	30,9	19,4	49,8
1966	30,5	19,9	49,6
1967	29,3	20,7	50,0
1968	33,0	17,1	49,8
1969	31,2	18,4	50,4
1970	30,7	17,5	51,7
1971	30,2	17,8	52,0
1972	27,9	18,1	54,0
1973	24,5	19,3	56,3
1974	25,2	20,0	54,8
1975	24,5	20,6	55,0
1976	24,0	20,5	55,5
1977	22,8	21,3	56,0
1978	23,1	21,7	55,2
1979	23,2	20,7	56,1
1980	24,2	20,5	55,4

(Κωνσταντινίδης,2007)

Όπως φαίνεται και από αυτόν τον πίνακα, η βαθμιαία συρρίκνωση της συμμετοχής της γεωργίας στο τουρκικό Α.Ε.Π. το εξεταζόμενο διάστημα, συνέπεσε και με την βαθμιαία αύξηση της βιομηχανίας, όπως επίσης και των υπηρεσιών. Αυτό συμβαίνει, λόγω του ότι συνάδει με τα δυτικά οικονομικά πρότυπα της εκβιομηχάνισης και της ισχυροποίησης των κλάδων αιχμής, όπως είναι οι τεχνολογίες αιχμής (Κωνσταντινίδης, 2007). Επιπλέον, η αγροτική περιφέρεια δεν σχετιζόταν άμεσα με τη πολιτική ζωή μέχρι εκείνο το διάστημα. Από το διάστημα αυτό και έπειτα ήταν ένα σημαντικό πολιτικό στοιχείο και γι' αυτό τα συμφέροντά της, έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη από το σύνολο των πολιτικών κομμάτων (Μουστάκα, 2015). Συνάμα, θα αναφερθούμε και στις ενέργειες στις οποίες προέβη ο Μεντερές στο κλάδο της γεωργίας. Λόγω του ότι και ο ίδιος ήταν ένας μεγαλογαιοκτήμονας κατάφερε να αυξήσει σημαντικά τις πιστώσεις για τη γεωργία, όπως επίσης και να δημιουργήσει ένα νέο σύστημα συγκεντρώσεως της αγροτικής παραγωγής με τιμές ικανοποιητικές για τον αγροτικό πληθυσμό (Θεοδωρόπουλος, 1988).

Από την αυξημένη χρήση των λιπασμάτων και της μηχανικής καλλιέργειας έδωσε τη δυνατότητα να αυξηθούν και οι στρεμματικές αποδόσεις. Από την εξέλιξη αυτή, περισσότερο κερδισμένοι βγήκαν οι μεγαλογαιοκτήμονες και ένα μεγάλο μέρος των αγροτών που κατείχαν μικρές εκτάσεις γης, μετανάστευσαν στις πόλεις, αφού πρώτα είχαν πουλήσει τα χωράφια τους. Παρά τις προσπάθειες που έκανε ο Μεντερές, η απασχόληση από το 86% που ήταν το 1950 μειώθηκε στο 75% το 1960, καθώς την ίδια περίοδο αυξήθηκε η απασχόληση στον τομέα της βιομηχανίας από το 7,4% στο 9,6%. Συνάμα, η αύξηση που σημείωσε ο κλάδος των υπηρεσιών καθώς το 7% έφτασε στο 10,3% ενώ όλα αυτά είχαν σημαντικό αντίκτυπο στον πληθωρισμό. Προέκυψε η ανάγκη να χρηματοδοτηθεί ο κρατικός τομέας στη βιομηχανία, προκειμένου να μείνουν οι τιμές του καταναλωτή σε χαμηλά επίπεδα, ενώ παράλληλα λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικά υψηλές τιμές συγκεντρώσεως στα αγροτικά προϊόντα με τη ταυτόχρονη διάθεση σε χαμηλές τιμές, για να κρατηθεί χαμηλά ο τιμάρηθος, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας. Αυτό δεν σόναδε με την αύξηση του Α.Ε.Π. (Θεοδωρόπουλος, 1988).

Τα φαινόμενα του πληθωρισμού εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην αρχή της Κυβέρνησης του Μεντερές. Το χρονικό διάστημα 1955 – 1959 άκμαζε ο πληθωρισμός και όταν τέθηκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα εξυγίανσης, ο δείκτης τιμών του καταναλωτή αυξήθηκε από το 100 στο 177. Αυτός ο αριθμός δεν αποτυπώνει τη

πραγματικότητα, λόγω του ότι το διάστημα αυτό η μαύρη αγορά βρισκόταν στο πικ της (Θεοδωρόπουλος, 1988).

Ο βιομηχανικός τομέας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 δεν μπόρεσε να μεταβάλλει τη σχέση των επενδύσεων στον κρατικό τομέα σε συνάρτηση με τον ιδιωτικό, διότι το ποσοστό των κρατικών επενδύσεων συνέχιζε να παραμένει υψηλότερο, ενώ η αποδοτικότητα στο δημόσιο τομέα ήταν χαμηλή. Αυτά ήταν συνέπεια της λανθασμένης διαχείρισης και των πολιτικών διευκολύνσεων. Επίσης, έλαβε χώρα η διεύρυνση του κρατικού δανεισμού και η αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας, λόγω του ότι έγιναν ορισμένες νέες επενδύσεις και αυξήθηκε η παραγωγή, δίχως να υφίσταται κάποια οργανωμένη πολιτική. Επιπλέον, οι μεγάλοι βιομηχανικοί κλάδοι που βρίσκονταν υπό τον κρατικό έλεγχο μετατράπηκαν σε προβληματικές επιχειρήσεις. Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων επιχειρήσεων ήταν τα τσιμέντα και η ζάχαρη. Ο ιδιωτικός τομέας κινήθηκε προς την κλωστοϋφαντουργία. Αρχικά, σημειώθηκε μια αύξηση της παραγωγής και στη συνέχεια έμειναν απύλητα τεράστια αποθέματα. Κατά το διάστημα αυτό στράφηκε για επενδύσεις στη Τουρκία και το ξένο κεφάλαιο(Θεοδωρόπουλος, 1988).

Η ανάπτυξη της δεκαετίας του 1960 έτσι όπως επιβλήθηκε από την Οργάνωση του Κρατικού Σχεδιασμού, είχε ως συνέπεια να επιταχυνθεί η καπιταλιστική ανάπτυξη και συγκεκριμένα η βιομηχανία. Ορισμένες από τις πολιτικές πάνω στις οποίες εδραιώθηκε η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν η καταχώρηση υψηλών τιμών πώλησης των προϊόντων, όπως επίσης και η προστασία από τον διεθνή ανταγωνισμό. Βαθμιαία, σημειώθηκε μια ανάπτυξη της βιομηχανίας και το ίδιο χρονικό διάστημα ελαττώθηκε ο αγροτικός τομέας (Μουδούρος, 2012).

Τη δεκαετία του 1960 ο πυρήνας της βιομηχανικής ανάπτυξης ήταν η Κωνσταντινούπολη, καθώς τη τριετία 1965 – 1968, με βάση τα στοιχεία του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Κωνσταντινούπολης το 50 % της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής βρισκόταν εκεί, θέτοντας τα θεμέλια για την ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα. Εν συνεχεία, ξεκίνησε να αναπτύσσεται μια νέα κοινωνική δύναμη, που οφειλόταν στην ενίσχυση της αστικής τάξης στη Τουρκία. Επιπροσθέτως, προωθήθηκε η οργάνωση τόσο των βιομηχανικών, όσο και των επιχειρηματικών κύκλων, που είχε επιδιώξει το κεμαλικό κράτος, εν ολίγοις, μια έμπιστη αστική τάξη που θα συνεργαζόταν με την οικονομική ελίτ. Η οργάνωση όλων των ανωτέρω

επιτεύχθηκε με την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνδικάτων Εργοδοτών, η οποία συνέπεσε με την θέσπιση της νομοθεσίας, που απέβλεπε στην αναγνώριση του δικαιώματος των συλλογικών συμβάσεων και απεργίας το 1963. Συνάμα, η προσπάθεια ενδυνάμωσης της αστικής τάξης, όπως επίσης και η συσσώρευση του κεφαλαίου έλαβαν χώρα με την δημιουργία του Ιδρύματος Αλληλοβοήθειας Στρατού που ιδρύθηκε το έτος 1961. Ο επιφανειακός τους στόχος ήταν να συλλεχθούν τα χρηματικά ποσά που χρειαζόνταν για να ενισχυθούν οι συντάξεις των τουρκικών αξιωματικών. Ο βαθύτερος όμως και ουσιαστικός τους στόχος ήταν η επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας, σε όσο το δυνατόν περισσότερους τομείς και η εμφάνιση ενός κερδοσκοπικού οργανισμού υπό την ηγεμονία του στρατού, ο οποίος με τη σειρά του θα συνέβαλε και στη περεταίρω οικονομική ανάπτυξη. Τα επόμενα έτη και σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, το Ίδρυμα αποδείχθηκε σε μια από τις περισσότερο κερδοφόρες τουρκικές επιχειρήσεις, καθώς έθεσε υπό τη κατοχή του ένα μεγάλο αριθμό μετοχών των βιομηχανικών ή ολόκληρων επιχειρήσεων (Μουδούρος, 2012).

Στον ακόλουθο πίνακα, θα μελετήσουμε τη συμμετοχή της βιομηχανίας σε σύγκριση με τη γεωργία, στις τουρκικές εξαγωγές.

Πίνακας 13: Συμμετοχή της γεωργίας και της βιομηχανίας στις τουρκικές εξαγωγές.

Έτη	Γεωργία	Βιομηχανία
1950	93,0	1,4
1960	85,3	9,6
1970	75,2	17,1
1976	64,0	30,4
1977	59,4	33,4
1978	67,4	27,1

(Paris, 2010)

Παρατηρώντας προσεχτικά, τον παραπάνω πίνακα, εύκολα μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι την εξεταζόμενη περίοδο, ο τομέας της γεωργίας ελαττώθηκε, ενώ ταυτόχρονα παρατηρούμε την αύξηση της βιομηχανίας (Κωνσταντινίδης, 2007).

Γενικότερα, προϊόντα όπως είναι ο καπνός, τα υφάσματα, το δέρμα, τα μεταλλικά προϊόντα και το καουτσούκ και συνιστούσαν κατά μέσο όρο το 10 % του συνολικού βιομηχανικού τομέα. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει και αναφορά στις βιομηχανικές ελίτ της Τουρκίας από την εξεταζόμενη περίοδο μέχρι και μια δεκαετία αργότερα από την εξεταζόμενη περίοδο. Στη δεκαετία του 1930, κατά τη διάρκεια της εκβιομηχάνισης η αναπτυξιακή στρατηγική γινόταν σύμφωνα με τον κρατισμό. Οι βιομηχανικές ελίτ, εκείνης της περιοχής είχαν αναλάβει τη διοίκηση των κρατικών επιχειρήσεων. Αργότερα, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη περιθωριοποίηση του κρατισμού, η εκβιομηχάνιση πραγματοποιούνταν από τον ιδιωτικό τομέα, με επίκεντρο την Κωνσταντινούπολη. Τα υπόλοιπα βιομηχανικά κέντρα που αναπτύχθηκαν στην Ανατολία, ήταν από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα. Με τη δημιουργία των νέων κέντρων προέκυψε ο βιομηχανικός καπιταλισμός, δεδομένου ότι θέλησαν να πάρουν την εξουσία από τα παλαιότερα. Παρ' όλ' αυτά, οι προηγούμενες βιομηχανικές ελίτ, που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, είχαν ιδρύσει το 1971 τη δική τους οργάνωση και η νέα γενιά με τη σειρά της ίδρυσε τη δική της το 1990 (Γιάνναρος, 2011).

Ανάμεσα στο 1950 και το 1960 ο αναβρασμός που επικρατούσε είχε ως συνέπεια μα συνδεθεί το κέντρο με την ύπαιθρο. Ο τομέας της οικοδομής μέχρι και το 1953 παρουσίαζε μια ετήσια ανάπτυξη της τάξης του 23 %. Επιπλέον, και ο τριτογενής τομέας και η βιομηχανία ήταν δύο σημαντικές πηγές εργασίας και συνιστούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό του Α.Ε.Π. (Kızılyürek, 2006).

Η πολιτική που ακολουθήθηκε από το Δημοκρατικό Κόμμα, βασιζόταν στη ραγδαία αύξηση των εισαγωγών, από τις οποίες προέκυψε μια νέα κατάσταση καταναλωτισμού. Συνάμα, το γενικότερο εμπορικό περιβάλλον της Τουρκίας υπαγόρευε την αύξηση των εξαγωγών και των εισαγωγών. Η πλειοψηφία τους προερχόταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Οι εισαγωγές απαρτίζονταν από τα έργα υποδομής και από όλη τη διαδικασία της εκμηχάνισης του αγροτικού τομέα και που αυτά προέρχονταν από της Η.Π.Α. Όλες οι ανωτέρω παραχωρήσεις αποσκοπούσαν στην ενθάρρυνση για νέα ανοίγματα προς του Αμερικανούς βιομήχανους και εξαγωγείς. Έως και το 1960, λόγω της αμερικανικής συμβολής υπήρξε μια βελτίωση των αγροτικών δρόμων, των οδικών αρτηριών, όπως επίσης και η τεράστια αύξηση των εισαγωγών στα φορτηγά και στα αυτοκίνητα. Το χρονικό διάστημα 1948 – 1952, το Σχέδιο Ανάπτυξης της Τουρκίας περιελάμβανε και επενδύσεις ύψους 3,7 δισεκατομμυρίων τουρκικών λιρών,

εκ των οποίων το 44% δόθηκε στο τομέα των συγκοινωνιών. Η εστίαση στους τομείς των συγκοινωνιών είχε ως συνέπεια να επισπευστεί η εμπορευματοποίηση και η σύνδεση αρκετών περιοχών της υπαίθρου με τα μεγάλα εμπορικά και αστικά κέντρα (Μουδούρος, 2012). Στον ακόλουθο πίνακα απεικονίζεται ο βαθμός συμμετοχής του κλάδου των υπηρεσιών στο Α.Ε.Π. της τουρκικής οικονομίας.

Πίνακας 14: Συμμετοχή του κλάδου των υπηρεσιών στο Α.Ε.Π. της τουρκικής οικονομίας.

Έτος	Υπηρεσίες
1950	45,9
1951	44,6
1952	45,7
1953	45,8
1954	48,9
1955	47,8
1956	46,2
1957	46,3
1958	44,4
1959	45,9
1960	46,8
1961	47,8
1962	48,7
1963	48,3
1964	48,6
1965	49,8
1966	49,6
1967	50,0
1968	49,8
1969	50,4
1970	51,7
1971	52,0
1972	54,0
1973	56,3
1974	54,8
1975	55,0
1976	55,5
1977	56,0
1978	55,2
1979	56,1
1980	55,4

(Κωνσταντινίδης, 2007)

Παρατηρώντας προσεχτικά τον ανωτέρω πίνακα, εύκολα διαπιστώνουμε ότι ο τομέας των υπηρεσιών καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου, διαδραμάτιζε καθοριστικό

ρόλο στη τουρκική οικονομία. Συγκεκριμένα, από τα μέσα και έπειτα αυτής της περιόδου έγγιξε και ξεπέρασε το 50 %, όσον αφορά τη συμμετοχή του στο Α.Ε.Π. της Τουρκικής οικονομίας.

2.3.3. Σύγκριση της οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών δεδομένων της Ελλάδας και της Τουρκίας κατά τη Μεταπολεμική περίοδο

Διάγραμμα 3: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας την περίοδο 1951-1980.

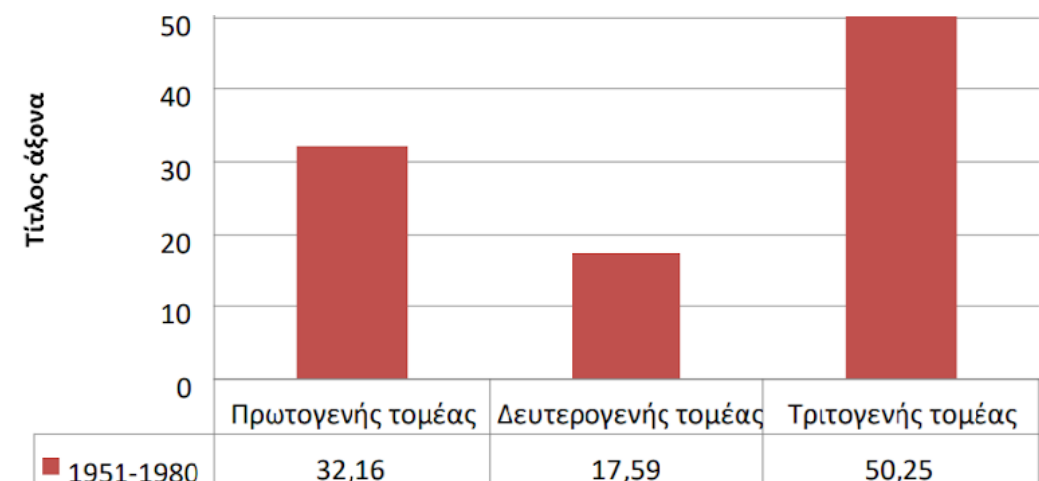

(Κίντης, 2004)

Με βάση το διάγραμμα αυτό, διαπιστώνουμε ότι το 1955 έως και το 1980, η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο Α.Ε.Π. μειώθηκε κατά 8,02 % κατά μέσο όρο. Συνάμα, αυξήθηκε και η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα, λόγω του ότι είχε δοθεί βαρύτητα και γι' αυτό σημειώθηκε αυτή η μείωση στο πρωτογενή τομέα. Παρ' όλ' αυτά, παρά την ελάττωση αυτή, ο πρωτογενής τομέας εξακολουθούσε να έχει καθοριστικό ρόλο στην ελληνική οικονομία, δεδομένου ότι το ποσοστό του γεωργικού κλάδου στις εξαγωγές ήταν αρκετά υψηλό. Στη συνέχεια, σημειώθηκε και μια αύξηση του δευτερογενούς τομέα στη συμμετοχή του στο Α.Ε.Π. Αρχές της δεκαετίας του 1950, η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα ήταν αρκετά περιορισμένη. Από το έτος 1955 και για τα επόμενα έτη ξεκίνησε η βαθμιαία αύξηση. Συγκεκριμένα, τη δεκαετία 1970 – 1980, η αύξηση έφθασε στο 32,7 % κατά μέσο όρο καθ' όλη τη δεκαετία. Ο τριτογενής τομέας, λόγω της αύξησης του ετήσιου ρυθμού του εισοδήματος κατά τη πενταετία του 1975 – 1979, αλλά και γενικότερα από το 1958 μέχρι και το 1975, είχε θετικές

συνέπειες και ως εκ τούτου, η συμμετοχή αυτού του τομέα στο συνολικό Α.Ε.Π. έφθασε το 52,9 % με σταθερό ρυθμό αύξησης κατά μέσο όρο το 50,78 %.

Διάγραμμα 4: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Τουρκίας την περίοδο 1951-1980.

(Kongar, 1999)

Με βάση τα στοιχεία που παρατίθενται στο διάγραμμα, ο πρωτογενής τομέας της τουρκικής οικονομίας συνιστούσε μέχρι το 1950 – 1955 τον πιο σημαντικό τομέα. Όπως διαπιστώνουμε, η σταδιακή συρρίκνωση στη συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο τουρκικό Α.Ε.Π. πραγματοποιείται με τη ταυτόχρονη αύξηση της βιομηχανίας και των υπηρεσιών. Αυτό συμβαίνει, λόγω του ότι συνάδει με τα δυτικά οικονομικά πρότυπα της εκβιομηχάνισης και της ισχυροποίησης των κλάδων αιχμής. Αντίστοιχα, το ίδιο χρονικό διάστημα, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα από το 40,7 % έπεσε στο 31,2 %. Τη δεκαετία του 1960 το επίκεντρο της βιομηχανικής ανάπτυξης ήταν η Κωνσταντινούπολη, όπως επίσης το διάστημα 1965 – 1968, με βάση τα στοιχεία του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Κωνσταντινούπολης, το 50 % της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής ήταν εκεί. Τέλος, παρατηρώντας το ανωτέρω διάγραμμα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο τριτογενής τομέας καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής, είχε σημαντική συμμετοχή στη τουρκική οικονομία.

Συμπεράσματα

Η ελληνική οικονομία το χρονικό διάστημα αυτό σημείωσε έναν εντυπωσιακό ρυθμό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ανάμεσα στο 1950 και στο 1973, ο μέσος όρος

της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας ήταν γύρω στο 7 %, ενώ ήταν ο δεύτερος παγκοσμίως, με πρώτο εκείνον της Ιαπωνίας. Οι πιο υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης σημειώθηκαν τη δεκαετία του 1950, ξεπερνώντας το 10 %. Η αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας έλαβε χώρα και επιτεύχθηκε μέσα από μια σειρά μέτρων που πάρθηκαν. Μεταξύ των μέτρων αυτών συμπεριλαμβάνονταν η οικονομική ενίσχυση από τη πλευρά των Η.Π.Α. στα πλαίσια του Σχεδίου Μάρσαλ, όπως επίσης και η υποτίμηση της δραχμής. Τελευταία αλλά εξίσου σημαντική, υπήρξε η ογκώδη οικοδομική δραστηριότητα, η οποία εστίασε σε μεγάλο βαθμό στα τεράστια έργα υποδομής και στην ανακατασκευή των ελληνικών πόλεων.

Συμπερασματικά, ο αγροτικός τομέας της τουρκικής οικονομίας συνιστούσε το 1950 – 1955 τον σημαντικότερο κλάδο. Το 1926 αποτελούσε το 49,9 % του ποσοστού του Α.Ε.Π., ενώ το 1954 αποτελούσε το 36,8 %. Γενικότερα, το ποσοστό της γεωργίας το 1966 εκδήλωσε τη μικρότερη συμμετοχή στο Α.Ε.Π., με ποσοστό γύρω στο 14,1 %. Στη συνέχεια, η βιομηχανία έως και το 1960 δεν κατάφερε να αναπτυχθεί. Η ανάπτυξη της δεκαετίας του 1960 με τον τρόπο που επιβλήθηκε από την Οργάνωση Κρατικού Σχεδιασμού είχε ως συνέπεια να επιταχυνθεί η καπιταλιστική ανάπτυξη και συγκεκριμένα η βιομηχανία. Ορισμένες εκ των πολιτικών, στις οποίες στηρίχθηκε η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν η καταχώρηση υψηλών τιμών πώλησης των προϊόντων, όπως επίσης και η προστασία από τον διεθνή ανταγωνισμό. Τελευταίος, αλλά εξίσου σημαντικός ήταν ο τριτογενής τομέας, ο οποίος κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, είχε σημαντική συμμετοχή στη τουρκική οικονομία. Τέλος, από τα μέσα και πέρα από την εξεταζόμενη περίοδο άγγιξε και ξεπέρασε το 50 % σε συμμετοχή στο Α.Ε.Π.

Κεφάλαιο 3ο: ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1981-2010

3.1. Το ιστορικό - διπλωματικό περιβάλλον των δύο χωρών

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στο ιστορικό και διπλωματικό περιβάλλον των δύο χωρών κατά το χρονικό διάστημα 1981 – 2010. Προκειμένου να αναλυθεί η εν λόγω

θεματική ολιστικά και αποτελεσματικά, θίγονται οι ακόλουθες παράμετροι: Το ιστορικό - διπλωματικό περιβάλλον και των δύο χωρών, η οικονομική διάσταση και στην Ελλάδα και στη Τουρκία και λαμβάνει χώρα και μια συγκριτική ανάλυση των δεδομένων των δύο χωρών. Στο τέλος του κεφαλαίου καταγράφονται τα συμπεράσματα.

3.1.1 Ελλάδα

Από το 1980, η Ελλάδα έχει διαμορφώσει σε μεγάλο βαθμό την εξωτερική της πολιτική. Πρόεδρος της Δημοκρατίας ήταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και πρωθυπουργός της χώρας ο Γιώργος Λάλης. Για θέματα εξωτερικής πολιτικής, στο επίκεντρο τέθηκε η ανάπτυξη των σχέσεων με τους Άραβες και τη Σοβιετική Ένωση, η δημιουργία βαλκανικής συνεργασίας και τέλος και το ζήτημα της θέσης της Τουρκίας στο Αιγαίο Πέλαγος. Ωστόσο, το πιο σημαντικό επίτευγμα είναι η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η οποία θα είναι μια κοινή αγορά που θα επιτρέπει την ελεύθερη ροή αγαθών, ανθρώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων από όλα τα κράτη μέλη. Η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος την 1η Ιανουαρίου 1981.

Μετά το 1981, οι αλλαγές στη διαχείριση των ελληνικών τραπεζών οδήγησαν τη χώρα να παίξει μεγαλύτερο ρόλο στην εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής. Ο κύριος στόχος ήταν να βελτιωθεί η λειτουργική αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος, επιτυγχάνοντας έτσι ευρύτερους στόχους οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Σύντομα όμως, ο πραγματικός στόχος έγινε η σταθεροποίηση της οικονομίας, ο έλεγχος του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων τρεχουσών συναλλαγών. Οι αρμοδιότητες της Νομισματικής Επιτροπής μεταβιβάστηκαν σε άλλους φορείς πολιτικής της κυβέρνησης, κυρίως στην Τράπεζα της Ελλάδος. Μεταξύ άλλων, τα επιτόκια των τραπεζικών δανείων ενοποιήθηκαν και οι κανονισμοί για τα επιτόκια και οι ειδικοί κανόνες πίστωσης καταργήθηκαν. Για την επίλυση του προβλήματος του ισοζυγίου πληρωμών, ξεκίνησε ένα σχέδιο σταθεροποίησης τον Ιανουάριο του 1983, το οποίο περιελάμβανε την υποτίμηση της δραχμής (Ψαλιδόπουλος, 2014).

Στη συνέχεια, από τις 20 Φεβρουαρίου 1992, βρίσκεται σε εξέλιξη το σχέδιο ένταξης της ενιαίας εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις 7 Φεβρουαρίου 1992, το Μάαστριχτ υπέγραψε την απόφαση μετατροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε οικονομική και νομισματική ένωση και αποφάσισε ότι οι χώρες που εντάσσονται στην ένωση θα βασίζονται σε συγκεκριμένα δημοσιονομικά και νομισματικά πρότυπα, το

λεγόμενο πρότυπο Μάαστριχτ. Ελλάδα Σύμφωνα με την απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσχώρησε στην Ευρωζώνη την 1η Ιανουαρίου 2001 (Ψαλιδόπουλος, 2014).

Μετά την υιοθέτηση του ευρώ, η ελληνική οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται ραγδαία το 2004, αλλά έχει επιβραδυνθεί σε σύγκριση με το 2003. Ως αποτέλεσμα, το ΑΕΠ το 2004 αυξήθηκε κατά 4,2%. Οι ευνοϊκές νομισματικές συνθήκες συνέβαλαν σε αυτήν την ανάπτυξη. Η κλίμακα της ανισορροπίας είναι πολύ μεγάλη. Τον Μάρτιο του 2004, το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών πρότεινε ένα αναθεωρημένο σχέδιο για σταθερή ανάπτυξη για το 2004 και το 2007, καλώντας την Ελλάδα να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για τη μείωση του ελλείμματός της και τη διόρθωση του υπερβολικά υψηλού ελλείμματος το αργότερο έως το 2006. Για να υποστηρίξει την εφαρμογή του σχεδίου, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ένα πακέτο μέτρων που περιλαμβάνει αύξηση των έμμεσων φόρων τον Μάρτιο του 2005 και επανέλαβε τη δέσμευσή της να μειώσει το έλλειμμα του προϋπολογισμού σε λιγότερο από 3% το επόμενο έτος. Επιπλέον, η συνεχιζόμενη χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε στα μέσα του 2007 και εντάθηκε το φθινόπωρο του 2008 είχε αντίκτυπο στη σταθερότητα και τη σταθερότητα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οικονομία (Ψαλιδόπουλος, 2014).

Πριν ολοκληρώσουμε την έκθεσή μας για την Ελλάδα, είναι σημαντικό να αναφέρουμε γενικά ζητήματα σχετικά με τον πληθυσμό, ειδικά κατά την περίοδο ανασκόπησης. Κατά το 1920-1930, ο δείκτης ποσοστών γονιμότητας παρουσίασε πτωτική τάση και από το 1934 και μετά, ο δείκτης γονιμότητας άλλαξε με την αύξηση. Η αύξηση του ποσοστού γονιμότητας συνεχίστηκε μέχρι τον πόλεμο, και στη συνέχεια μειώθηκε, και υπήρξε μια αυξητική τάση μετά τον πόλεμο. Από το 1980, το ποσοστό γονιμότητας στην Ελλάδα ήταν σε πτωτική τάση, οδηγώντας σε διαταραχή του πληθυσμού. Αυτό οφείλεται στη γήρανση του πληθυσμού. Ωστόσο, λόγω της προόδου στην ιατρική, το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας έχει επηρεαστεί. Το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας το 1990 ήταν τουλάχιστον 50% χαμηλότερο από το 1950. Γενικά, ο πληθυσμός της Ελλάδας έχει αυξηθεί από τη μεταπολεμική περίοδο (Ψαλιδόπουλος, 2014).

Σε σύγκριση με την Τουρκία, ο πληθυσμιακός τομέας στην Ελλάδα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Η περιοχή είναι ένας από τους βασικούς τομείς της γεωπολιτικής στρατηγικής. Με τα χρόνια, η Ελλάδα έγινε χώρα χωρίς ανεξάρτητη βούληση, καθορισμένη από τρίτη χώρα. Εάν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση, η Ελλάδα θα

αναγκαστεί να γίνει μια χώρα που θα διαχειρίζεται η Τουρκία για να αποφύγει τον πόλεμο. Εάν δεν συνεχίσει να αποφασίζει για την εξωτερική της πολιτική, θα οδηγηθεί σε αυτό το σημείο. Ο Κονδύλης είπε, «Όσο η Ελλάδα γίνεται γεωπολιτικός δορυφόρος, ο πόλεμος θα τελειώσει και η χώρα θα συνεχίσει να διατηρεί μια παθητική στάση και να στηρίζεται στις επιθυμίες τρίτων χωρών (Κονδύλης,2008).

3.1.2. Τουρκία

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η τουρκική οικονομία επηρεάστηκε αρνητικά από τη διεθνή ανάπτυξη. Στη νοτιοανατολική Τουρκία, το υψηλό κόστος συνέχισης των συγκρούσεων με κουρδικές ομάδες ανταρτών και η συνεχιζόμενη σύγκρουση με την Ελλάδα έχει αρχίσει να στρεβλώνει την τουρκική οικονομία. Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να αναφέρουμε ότι υπάρχει σύγκρουση χαμηλής έντασης με την Ελλάδα. Τα τρία σημαντικά γεγονότα που είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην Τουρκία. Αρχικά, η παρέμβαση του στρατού, των εθνικών ολιγαρχών στον σεισμό της Κωνσταντινούπολης το 1997 και η εκτεταμένη διαφθορά της κυβέρνησης. Τον Φεβρουάριο του 2001, σε μια συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, ο Πρόεδρος Αχμέτ Νετζνέτσεζέρ κατηγορήσε τον πρωθυπουργό ΜπουλέντΕτσεβίτ για διαφθορά και έριξε το σύνταγμα στο κεφάλι του αντιπροέδρου της κυβέρνησης (Βαμβακίδης, 2006).

Το 2000, η τουρκική κυβέρνηση στράφηκε σε σχέδιο σταθεροποίησης. Παρόλο που το σχέδιο πέτυχε κάποια βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα, το τουρκικό χρηματοπιστωτικό σύστημα γνώρισε μια βραχυπρόθεσμη κρίση στα τέλη του 2000. Στο δεύτερο εξάμηνο του 2000, η επιβράδυνση των συνολικών μεταρρυθμίσεων και η αντίθεση της κυβέρνησης στην ιδιωτικοποίηση ορισμένων κρατικών επιχειρήσεων αύξησε την υποψία της αγοράς ότι το σχέδιο επρόκειτο να τελειώσει (Ertuğrul&Selçuk, 2001).

Το 2001, η τουρκική οικονομία βρισκόταν σε κατάσταση κρίσης. Και στους τρεις τομείς καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου ανασκόπησης, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι το μερίδιο της γεωργίας στο ΑΕΠ συνέχισε να μειώνεται, ενώ οι άλλοι δύο τομείς αυξήθηκαν ταυτόχρονα. Το πρώτο τρίμηνο του 2006, καθώς η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε, η κατάσταση άλλαξε. Λόγω των περιορισμένων οικονομικών πολιτικών της, η κεντρική τράπεζα έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτό το θέμα. Καθώς τα επιτόκια παραμένουν υψηλά και η τουρκική λίρα ενισχύεται έναντι του δολαρίου ΗΠΑ, η εγχώρια και η εξωτερική ζήτηση μειώθηκε και τα βιομηχανικά προϊόντα και οι υπηρεσίες μειώθηκαν. Επιπλέον, η μείωση των εσόδων από τον τουρισμό τους

πρώτους εννέα μήνες του 2006 ενίσχυσε επίσης αυτήν την κατάσταση. Η πτώση στη βιομηχανία τουριστικών υπηρεσιών είναι το αποτέλεσμα των τρομοκρατικών επιθέσεων σε τουριστικά θέρετρα κατά μήκος των ακτών της Μικράς Ασίας, την αναζωπύρωση της κρίσης στη Μέση Ανατολή και τα προβλήματα και τις αντιδράσεις που προκαλούνται από τα σκίτσα του Μωάμεθ που δημοσιεύθηκαν στη Δανία και στη γρίπη των πτηνών που έπληξε τη χώρα.

Το 2008, επηρεασμένη από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε. Αυτό οφείλεται στην κατάρρευση της εγχώριας ζήτησης, η οποία επηρέασε τις κύριες εξαγωγές της Τουρκίας, ενώ το χαμηλό επίπεδο εγχώριου δανεισμού και εισροών κεφαλαίων είχε αρνητικό αντίκτυπο στην εγχώρια ζήτηση. Ωστόσο, το παρελθόν δεν είχε τα ίδια αποτελέσματα με τη διαδεδομένη νομισματική και χρηματοπιστωτική κρίση. Ωστόσο, η οικονομική ανάκαμψη το 2010 οφειλόταν εν μέρει στα χαμηλά επίπεδα της προηγούμενης περιόδου. Ειδικά η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής Προφανώς, ειδικά στη συνολική παραγωγή οχημάτων. Γενικά, μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση, η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε ραγδαία. Ειδικά ο βιομηχανικός τομέας επηρεάζεται περισσότερο αρνητικά Η φύση της παγκόσμιας κρίσης και η σοβαρότητα της φάσης διόρθωσης Από το προηγούμενο τεύχος. Επιπλέον, ένα σημαντικό μέρος της τουρκικής οικονομίας είναι τα δημογραφικό ζήτημα (Κοντάκος, 2012). Όπως θα δούμε στον παρακάτω πίνακα, ο πληθυσμός αυξάνεται ραγδαία.

Πίνακας 15: Η αύξηση του τουρκικού πληθυσμού την περίοδο 1950-1980

Έτος	Πληθυσμός
1927	13.648.000
1950	20.947.000
1960	27.755.000
1980	44.737.000
2007	70.856.256

(TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU 1923–2009)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, μπορούμε να δούμε την ταχεία αύξηση του πληθυσμού της Τουρκίας από το 1927 έως το 2007. Σε σύγκριση με την Ελλάδα, η Τουρκία έχει καλή απόδοση σε αυτό το θέμα.

Πριν ολοκληρώσουμε την έκθεσή μας για την Τουρκία, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η τουρκική οικονομία βρίσκεται τώρα υπό πίεση. Ο αρνητικός αντίκτυπος οδήγησε σε υποτίμηση του νομίσματος της χώρας, επιδείνωση του κόστους δανεισμού και επενδυτών μετά την υποβάθμιση των τουρκικών ομολόγων. Επιπλέον, λόγω των χαμηλών συναλλαγματικών αποθεμάτων και των περιορισμένων εσωτερικών αποταμιεύσεων, ιδίως του αυξανόμενου εξωτερικού χρέους, η χώρα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη χρηματοδότηση από το εξωτερικό. Η Τουρκία εξακολουθεί να έχει μεγάλο εξωτερικό χρέος. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της DeutscheBank, ήταν 467 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2018 και 491 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2019. Η υποτίμηση της τουρκικής λίρας δυσκολεύει τη χώρα (Μαντικίδης, 2018) και αρκετές εταιρείες να εξοφλήσουν αυτό το χρέος.

3.2. Η οικονομική διάσταση

3.2.1. Ελλάδα

Ο πρωτογενής τομέας

Παρά την έντονη οικονομική ύφεση μετά τον πόλεμο, οι πρωτογενείς βιομηχανίες εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία. Παρά τη μείωση, η συμβολή του αγροτικού τομέα είναι πολύ υψηλότερη από την αντίστοιχη συμβολή αυτού του τομέα στις οικονομίες άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Το μερίδιο του αγροτικού τομέα το 1992 ήταν 16%, το οποίο ήταν πολύ χαμηλότερο από το 28% τη δεκαετία του 1950, αλλά πολύ υψηλότερο από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον, ο αγροτικός τομέας συμβάλλει σημαντικά στην απασχόληση, με μερίδιο 21%. Σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ο αγροτικός τομέας έχει μεγαλύτερη συμβολή στην απασχόληση. Επιπλέον, ο τομέας αυτός διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο στις εξαγωγές και ταυτόχρονα αντιπροσωπεύει το 1/3 των συνολικών εξαγωγών. Όσον αφορά τις εισαγωγές, το μερίδιο είναι πολύ μικρό, γεγονός που αποδεικνύει ότι τα αγροτικά προϊόντα είναι εξαιρετικά αυτάρκη. Το επίπεδο κατάρτισης του εργατικού δυναμικού είναι χαμηλό και το εργατικό δυναμικό γερνάει λόγω εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, γεγονός που οδηγεί επίσης σε έλλειψη εργατικού δυναμικού (Κιντής, 2004).

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τη γεωργική γη στην Ελλάδα. Μεταξύ 2000 και 2003, η γεωργική γη αντιπροσώπευε το 66% της συνολικής ελληνικής επικράτειας. Σύμφωνα με αυτό το ποσοστό, καλύπτει έκταση 87 εκατομμυρίων στρεμμάτων. Ανάμεσά τους, 5 εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται σε κατάσταση πτώσης κάθε χρόνο. Η ποσότητα

της καλλιεργήσιμης γης έχει παραμείνει σχεδόν αμετάβλητη, ενώ η ποσότητα της αρδευόμενης γης έχει τριπλασιαστεί. Λόγω της ανεπαρκούς χωρικής οργάνωσης της γης, η επιμονή στα παραδοσιακά διοικητικά πρότυπα είχε ως αποτέλεσμα το φαινόμενο των μικρών οικοπέδων. Επιπλέον, αυτό δεν αποτελεί στοιχείο μεταβίβασης ή συγχώνευσης γης, επειδή η γη θεωρείται ως περιουσιακό στοιχείο και όχι ως παράγοντας παραγωγής. Αν και το εργατικό δυναμικό έχει μειωθεί, η γεωργική γη παραμένει σταθερή επειδή οι αγρότες που εγκαταλείπουν τη γεωργία είτε δεν πουλούν τη γη είτε τη χρησιμοποιούν ως δεύτερη δουλειά. Η μειωμένη παραγωγή βαμβακιού, καπνού, σιτηρών και ελαιούχων καλλιεργειών οδήγησε σε μείωση της καλλιεργήσιμης γης. Οι σημαντικότερες καλλιέργειες είναι τα σιτηρά, οι φυτείες και οι καλλιέργειες μετρητών. Μεταξύ αυτών, το 56% είναι πεδινά, και τα υπόλοιπα είναι ορεινά ή ημιορεινά. Επιπλέον, πριν τελειώσουμε την αναφορά μας στη γεωργική γη, αξίζει να αναφέρουμε ότι η κλίμακα της γεωργικής γης στην Ελλάδα (50 στρέμματα) είναι πολύ μικρότερη σε σύγκριση με άλλες χώρες όπως η Δανία (537 στρέμματα) και η Γαλλία (487 στρέμματα) (Καδίτη&Νίτση, 2010).

Στη συνέχεια, θα αναφέρουμε τη συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην οικονομία. Η μείωση της αξίας της φυτικής παραγωγής είναι μεγαλύτερη από τη μείωση της ζωτικότητας. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ειδικά από το 2005 έως το 2010, το πρώτο μειώθηκε κατά 17%, ενώ η μείωση των ζώων ήταν σχετικά μικρή. Ωστόσο, ο ρυθμός τιμής εξόδου δεν έχει αλλάξει πολύ. Πάρτε ως παράδειγμα τα δεδομένα του 2005. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια, το γεωργικό εισόδημα παρουσίασε απότομη πτώση ενώ αυξήθηκε ελαφρώς και αυξήθηκε κατά 1,6% το 2009. Σημαντικό ποσοστό της αξίας παραγωγής. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθούμε στις εισροές του γεωργικού τομέα, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 39,4% του συνολικού ΑΕΠ (Καρεκλά, 2014).

Πριν ολοκληρώσουμε την έκθεσή μας για τον πρωτογενή κλάδο, αξίζει να δοθεί προσοχή στο εξωτερικό εμπόριο αγροτικών προϊόντων. Μεταξύ 2006 και 2007, το εμπορικό έλλειμμα διπλασιάστηκε σε περισσότερα από 3 δισεκατομμύρια ευρώ. Η δεύτερη αύξηση το 2007 προήλθε από την αύξηση των γεωργικών εισαγωγών. Το 2008, η αύξηση των εισαγωγών ήταν μικρή, ενώ μειώθηκε κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Από την άλλη πλευρά, οι εξαγωγές αυξήθηκαν και τα ελλείμματα μειώθηκαν. Όσον αφορά τη γεωγραφική κατανομή του ελλείμματος, ένα μεγάλο μέρος του

προέρχεται από το εμπόριο με την ΕΕ. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου γεωργικών προϊόντων και τροφίμων:

Πίνακας 16: Η εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου αγροτικών προϊόντων και τροφίμων

	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Έλλειμμα	Μεταβολή ελλείμματος (%)
2006	5.957	3.767	2.190	+9,67
2007	6.703	3.681	3.022	+37,99
2008	7.054	4.011	3.043	+0,69
2009	6.396	3.998	2.398	-21,20
2010	6.299	4.406	1.893	-21,05

(ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011)

Ως εκ τούτου, όπως προαναφέρθηκε, οι εισαγωγές το 2008 παρουσίασαν μια τάση αύξησης και στη συνέχεια μείωσης, ενώ οι εξαγωγές παρέμειναν βασικά σταθερές (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011).

Ο δευτερογενής τομέας

Σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, ειδικά πριν από το 1983, οι βιομηχανικές επενδύσεις αντιπροσώπευαν μόνο ένα μικρό μέρος των συνολικών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Κατά μέσο όρο, έφτασε το 14,4%. Ειδικά την τριετία από το 1981 έως το 1983, ο λόγος επεξεργασίας ήταν 15,2%. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο μόνο από το ποσοστό στον αγροτικό τομέα και πολύ χαμηλότερο από άλλους τομείς. Ως εκ τούτου, ένα βασικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η βιομηχανική σταθερότητα, αν και ένα μικρό ποσοστό των συνολικών επενδύσεων (Γιαννίτσης, 1988).

Η ελληνική μεταποίηση, παρά τα προβλήματά της, ήταν ο κύριος τομέας παραγωγής υλικών τα τελευταία χρόνια. Το 2000, αντιπροσώπευε περισσότερο από το 53% της συνολικής προστιθέμενης αξίας του δευτερογενούς κλάδου και το 1985 ξεπέρασε το 62%. Το ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ ήταν 12%, έναντι 18% το 1985. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής και της απασχόλησης προέρχεται από τη βαριά βιομηχανία, δηλαδή από εταιρείες που απασχολούν περισσότερα από 10 άτομα. Για

παράδειγμα, το 1991 υπήρχαν 8.269 τέτοιες εταιρείες και το 1998 ήταν 5.344. Σε όλη αυτή την περίοδο, όλοι παρουσίασαν μια μικρή πτώση. Επιπλέον, υπήρχαν 144.717 εταιρείες το 1988 και 128.988 το 1978. Σε αυτή τη δεκαετία, ο αριθμός των εταιρειών αυξήθηκε κατά 12% και ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε κατά 5%. Στη συνέχεια, ο αριθμός των εργαζομένων στα καταστήματα πρώτης κατηγορίας έφτασε τους εννέα. Από το 1988, αυτά τα καταστήματα αντιπροσώπευαν το 93,5% του συνολικού αριθμού καταστημάτων και το ποσοστό συμμετοχής τους στην απασχόληση έφτασε το 42,7%. Η δεύτερη κατηγορία, 10-49 εργαζόμενοι, αντιπροσώπευε το 5,4% του συνολικού αριθμού καταστημάτων, ενώ ο αριθμός των εργαζομένων έφτασε το 21,5%, παρουσιάζοντας μικρή αύξηση. Στη συνέχεια, ο αριθμός των εργαζομένων στην επόμενη κατηγορία μειώθηκε από 50 σε 99, παρουσιάζοντας μείωση του αριθμού των καταστημάτων και της απασχόλησης, ενώ ο αριθμός των εργαζομένων στην τέταρτη κατηγορία μειώθηκε από 100 σε 499, παρόμοια μείωση. Η τελευταία κατηγορία που περιελάμβανε 500 άτομα και άνω παρουσίασε επίσης πτώση στο προαναφερθέν επίπεδο. Συνοψίζοντας, από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται ότι η συγκέντρωση της βιομηχανικής παραγωγής ήταν σχετικά υψηλή πριν από το 1990 και ο αριθμός των μικρών μονάδων επεξεργασίας αυξήθηκε πριν από το 1988, ενώ οι μεσαίες και μεγάλες μονάδες μειώθηκαν ελαφρώς (Τόλιος, 2003).

Πίνακας 17: Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

Έτος	Δευτερογενής τομέας
1981	31,9
1982	31
1983	30,9
1984	30,4
1985	30,5
1986	30,3
1987	30,2
1988	30,5
1989	30,3
1990	30,4
1991	29,3
1992	28,9
1993	28,1

*Οι αριθμοί εκφράζουν ποσοστά επί τοις εκατό (%)

(Κίντης, 2004)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, μπορούμε να δούμε ότι σε σύγκριση με την περίοδο από το 1951 έως το 1980, το μερίδιο της δευτερογενούς βιομηχανίας στο ΑΕΠ συνεχίζει να αυξάνεται από το 1981 έως το 1993 και το ποσοστό από το 1951 έως το 1980 ήταν παρόμοιο, όπως ακριβώς κατά την αναφορά περιόδου.

Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τις δραστηριότητες ενός σημαντικού τομέα επεξεργασίας στην Ελλάδα. Αυτή είναι η βιομηχανία ενδυμάτων. Αυτός ο τομέας, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αντιπροσώπευε το 6,7% της προστιθέμενης αξίας, το 12,5% της απασχόλησης, το 14% των καταστημάτων, το 5,2% των πωλήσεων και το 21% των συνολικών εξαγωγών. Ελληνική βιομηχανία. Μέχρι το τέλος αυτής της δεκαετίας, ο κλάδος είχε συρρικνωθεί σημαντικά. Αφενός, ο αριθμός των καταστημάτων έχει μειωθεί, με μέση ετήσια πτώση 8,4%, αφετέρου, ο αριθμός των απασχολούμενων έχει μειωθεί κατά 9,9%. Η πτώση της ανταγωνιστικότητας της εταιρείας έχει προκαλέσει μεγάλο μέρος της απώλειας των εξαγωγών σε αυτόν τον τομέα. Από το 1994 έως το 2000, η απόλυτη αξία των εξαγωγών της βιομηχανίας

ένδυσης φάνηκε να αυξάνεται, ενώ το μερίδιο εξαγωγών της βιομηχανίας σε ολόκληρο τον κλάδο συνέχισε να μειώνεται, από 21% το 1994 σε 13% το 2000. Η γενική συρρίκνωση του τομέα όσον αφορά τον αριθμό των επιχειρήσεων, την απασχόληση, την προστιθέμενη αξία των πωλήσεων και τις εξαγωγικές επιδόσεις, σε συνδυασμό με τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά, οδήγησε σε οικονομική υποχώρηση. Οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν σε αυτήν την κατάσταση είναι ο αυξημένος ανταγωνισμός στις εισαγωγές της βιομηχανίας από άλλες χώρες με χαμηλότερο κόστος εργασίας και πρώτων υλών, καθώς και το άνοιγμα της αγοράς και η κατάργηση του προστατευτισμού. Επιπλέον, η ταχεία αύξηση του κόστους εργασίας σε αυτόν τον τομέα οδήγησε πολλούς επιχειρηματίες να μεταφέρουν τους τομείς παραγωγής τους στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, αυτό το γεγονός από μόνο του δεν είναι αρκετό για να κατευθύνει τον τομέα παραγωγής σε άλλες χώρες. Για παράδειγμα, η Ιταλία, η οποία έχει διπλάσιο κόστος παραγωγής από την Ελλάδα, είναι μία από τις πιο επιτυχημένες οικονομίες στον κόσμο λόγω της στρατηγικής της αγοράς και της ικανότητάς της να καλύψει την υψηλή ζήτηση των πελατών με βάση την υψηλή ποιότητα και τον χρόνο παράδοσης, που λείπουν. Στην ελληνική οικονομία. Όσον αφορά την κλίμακα, το 93,5 % των επιχειρήσεων δεν απασχολεί περισσότερους από 100 εργαζομένους, ενώ ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων σε επιχειρήσεις ένδυσης ανέρχεται στο 62,2 % (Χατζής, 2004).

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι ο συνεταιριστικός κλάδος δημιουργήθηκε για να λύσει το πρόβλημα της αύξησης των τιμών των αγροτικών προϊόντων και των μεταποιημένων προϊόντων συσκευασίας. Μετά το 1980, άρχισαν να δημιουργούνται συνεταιριστικές βιομηχανίες. Πιο συγκεκριμένα, λειτουργούσαν 1.585 τέτοιες βιομηχανίες το 1988 και η αξία των βιομηχανικών εγκαταστάσεών τους ήταν 53,312 δισεκατομμύρια δραχμές. Αυτές οι βιομηχανίες δραστηριοποιούνται πολύ στην παρασκευή τυριού, στην επεξεργασία γάλακτος, στην οινοποίηση, στην επεξεργασία ελιάς και στην κονσερβοποίηση. Οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις τους είναι 53,312 δισεκατομμύρια δραχμές. Αυτές οι βιομηχανίες δραστηριοποιούνται πολύ στην παρασκευή τυριού, στην επεξεργασία γάλακτος, στην οινοποίηση, στην επεξεργασία ελιάς και στην κονσερβοποίηση. Ο σημαντικότερος συνεταιριστικός κλάδος στην Ελλάδα ελέγχεται από κοινού από πολλούς συνεταιριστικούς οργανισμούς και παίρνει τη μορφή εταιρείας. Ως εκ τούτου, μέχρι το τέλος του 1988, συνολικά 36 βιομηχανικές εταιρείες ελέγχονταν από συνεταιρισμούς (Καραβέλιας, 1992).

Ο τριτογενής τομέας

Η ελληνική οικονομία μετατοπίστηκε από την πρωτογενή βιομηχανία στη δευτερογενή βιομηχανία και στη συνέχεια στην τριτογενή βιομηχανία, η οποία αντικατοπτρίζεται στη συμβολή της στο ΑΕΠ και την απασχόληση. Μέχρι το 1983, η εμπορική δραστηριότητα της Ελλάδας ήταν ασταθής λόγω της μείωσης του μέσου ετήσιου ρυθμού μεταβολής της αξίας και του όγκου των εξαγωγών. Το 1981, το εμπορικό ισοζύγιο είχε το μεγαλύτερο μεταπολεμικό έλλειμμα, φτάνοντας το 19% του ΑΕΠ. Η δραχμή υποτιμήθηκε το 1983 και το 1985, αλλά οι εξαγωγές δεν αυξήθηκαν σε σύγκριση με τις εισαγωγές. Και αυτό γιατί η ζήτηση για προϊόντα υψηλής τεχνολογίας που οι ελληνικές εταιρείες δεν μπορούν να παράγουν αυξάνεται. Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τις δραστηριότητες της Ελλάδας στον τομέα του εμπορίου (Κωδουνάς, 2010).

Πρώτον, θα δούμε την εξέλιξη του ελληνικού αγροτικού εμπορίου. Κατά την περίοδο 2002-2010, ο συνολικός όγκος εξαγωγών λαχανικών αυξήθηκε κατά 57% σε σύγκριση με την περίοδο 1997-2001 και κατά την περίοδο της κρίσης, ο όγκος των εξαγωγών αυξήθηκε κατά 32% σε σύγκριση με την περίοδο 1997-2008. Επιπλέον, μια άλλη κατηγορία που παρουσιάζει αύξηση είναι τα φρούτα και τα λαχανικά. Συγκεκριμένα, την περίοδο 2002-2010, αυξήθηκαν κατά 62% σε σύγκριση με την περίοδο 1997-2001 και στην περίοδο μετά την κρίση αυξήθηκαν κατά 51% σε σύγκριση με την περίοδο 1997-2008. Η κατηγορία των δημητριακών έχει επίσης αυξηθεί. Αν εξετάσουμε την περίοδο μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη και πριν από την προαναφερθείσα περίοδο, παρατηρούμε αύξηση 158% σε σύγκριση με την περίοδο πριν από την κρίση και την ανάπτυξη κατά τη διάρκεια της κρίσης. Στη συνέχεια υπάρχει αύξηση στις κατηγορίες προϊόντων όπως οι ελαιούχοι σπόροι και τα έλαια και το κρασί. Παρόμοια αύξηση παρουσίασαν και τα εμπορεύματα διεθνώς. Όπως είδαμε, αν και τα περισσότερα προϊόντα έχουν υποστεί κρίσεις, σε σύγκριση με την προ κρίσης σε άλλες χώρες, οι εξαγωγές κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έχουν αυξηθεί (Κωτσιοπουλος, 2012).

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε το μερίδιο της Ελλάδας στο διεθνές εμπόριο. Η Ελλάδα συμμετέχει στο διεθνές εμπόριο και τις διεθνείς οικονομικές ροές χάρη στη συμμετοχή της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2013, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν για άλλη μια φορά έλλειμμα και ανήλθε σε 19,28 δισεκατομμύρια ευρώ. Το έλλειμμα που προκύπτει από το έλλειμμα των εξαγωγών

έναντι των εισαγωγών καλύπτεται από τον τουρισμό, τη ναυτιλία, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τα εξωτερικά δάνεια. Ας δούμε τη δομή των ελληνικών εξαγωγών και εισαγωγών καθώς και το εμπορικό ισοζύγιο. Οι ελληνικές εξαγωγές αντιπροσώπευαν το 15% του ΑΕΠ το 2013, μικρή μείωση από το 2012. Σε γενικές γραμμές, έχει μειωθεί από το 2009 και έχει παρουσιάσει ανοδική τάση εκτός από μια μικρή πτώση το 2014. Ως εκ τούτου, διαπιστώσαμε ότι παρά την ελληνική οικονομική κρίση και τη σταθερή αύξηση των εξαγωγών, οι ελληνικές εταιρείες αναζητούν νέες αγορές για να αντιμετωπίσουν τη μείωση της εγχώριας ζήτησης. Αυτή η εξερεύνηση νέων αγορών είναι ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου. Οι κύριες εξαγωγικές δραστηριότητες είναι στην κατηγορία ορυκτά, καύσιμα και λιπαντικά, ενώ λιγότερες δραστηριότητες πραγματοποιούνται στις κατηγορίες τροφίμων και ζωντανών ζώων. Ακόμη ακολουθούν βιομηχανικά προϊόντα, χημικά, μηχανήματα και μεταφορές. σημαντικότερος προορισμός εξαγωγής αυτών των προϊόντων είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, με ποσοστό 46%. Τα τελευταία χρόνια, ο σημαντικότερος προορισμός είναι η Τουρκία, ακολουθούμενη από την Ιταλία και τη Γερμανία. Οι περισσότερες εισαγωγές προέρχονται από τη Ρωσία, ακολουθούμενες από τη Γερμανία και την Ιταλία. Τα εισαγόμενα αγαθά αφορούν κυρίως βιομηχανίες όπως ορυκτά, καύσιμα και λιπαντικά. Ακολουθούν οι κατηγορίες μηχανημάτων και μεταφορών, χημικής βιομηχανίας, τροφίμων, ζωντανών ζώων και βιομηχανικών προϊόντων. Καθώς η συνολική αξία των εισαγωγών υπερβαίνει τη συνολική αξία των εισαγωγών, υπάρχει ελεύθερο έλλειμμα με την πάροδο του χρόνου. Η μόνη φορά που το έλλειμμα μειώθηκε ήταν μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2005 (Ντιροκάλτσης, 2015).

Αξίζει επίσης να σημειωθούν οι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεχωρίζει ως ο κύριος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας γιατί απορροφά το κύριο μέρος των εξαγωγών της Ελλάδας. Ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια εξακολουθούν να είναι τα παλιά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η 15μελής ΕΕ, αλλά το μερίδιό τους στις συνολικές εξαγωγές της Ελλάδας μειώνεται, ενώ τα νέα κράτη μέλη (ειδικά η Βουλγαρία και η Ρουμανία) αναπτύσσονται ραγδαία. Οι μεγαλύτεροι εξαγωγικοί εταίροι είναι η Ιταλία, η Γερμανία, η Κύπρος και το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μερίδιο των εξαγωγών της χώρας. Επιπλέον, η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία είναι οι κύριοι εταίροι εισαγωγής της Ελλάδας και όλων των χωρών της ΕΕ. Δεν υπάρχουν εμπορικοί δασμοί

μεταξύ χωρών που χρησιμοποιούν το ίδιο νόμισμα με την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια, το Ιράκ και οι Κάτω Χώρες είναι επίσης χώρες που εισάγουν μεγάλες ποσά της ελληνικής οικονομίας. Συνοψίζοντας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η Γερμανία και η Ιταλία είναι οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας(Ντιροκάλτσης, 2015).

3.2.2.Τουρκία

Ο πρωτογενής τομέας

Η Τουρκία είναι μία από τις 20 μεγαλύτερες οικονομίες στον κόσμο. Από το 2001, η τουρκική οικονομία μεταρρυθμίζεται για να επιτύχει υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας και ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης κατά την περίοδο 2002-2007 ήταν 7%. Ο πληθυσμός της χώρας αυξάνεται σταθερά από το 1970, με ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης περίπου 1,8 %, και η ροή από αγροτικές προς αστικές περιοχές είναι επίσης ισχυρή. Σε όλη αυτή την περίοδο και πριν από δεκαετίες, ο κύριος παράγοντας της τουρκικής οικονομίας ήταν η αγροτική παραγωγή. Το τελευταίο συμβάλλει περισσότερο στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Απασχολεί επίσης τουλάχιστον το 25% του εργατικού δυναμικού της χώρας και αντιπροσωπεύει σταθερά περίπου το 11% των εξαγωγών. Ωστόσο, υπάρχει επίσης μια ανισορροπία στην κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Τουρκία και η δυτική περιοχή είναι πλουσιότερη από την ανατολική. Η οικονομία συγκεντρώνεται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες και τους πόρους της χώρας για να συγκεντρώσει κεφάλαια από τη διεθνή αγορά. Ωστόσο, η οικονομία εξακολουθεί να είναι πολύ επιρρεπής σε εξωτερικούς παράγοντες, κάτι που ήταν εμφανές στην κρίση του 2001 (Χιώλου, 2013).

Σε αυτό το σημείο, θα δούμε τη συμβολή αυτών των τομέων στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν της Τουρκίας. Παρά την πίεση από την οικονομική κρίση, η τριτογενής βιομηχανία εξακολουθεί να είναι ο κύριος μοχλός της οικονομικής δραστηριότητας, αντιπροσωπεύοντας το 61,7%. Ακολουθεί ο δευτερεύων κλάδος, ο οποίος έχει μερίδιο 27,2%. Ο αγροτικός τομέας μειώνεται εδώ και πολλά χρόνια, με ποσοστό συμμετοχής 11,1%. Αν δούμε το ποσοστό των εργαζομένων στον αγροτικό τομέα, το μεγαλύτερο πρόβλημα προκύπτει στον πρωτογενή τομέα. Αποτελεί το 34% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Επομένως, αν και ο αγροτικός τομέας αντιπροσωπεύει μόνο ένα μικρό μέρος του εγχώριου εισοδήματος, απορροφά το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς εργασίας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αυτό το μακροχρόνιο ζήτημα παραγωγικότητας καθιστά τον γεωργικό τομέα ένα από τα κεφάλαια που απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις (Χιώλου, 2013).

Δεδομένου ότι το εργατικό δυναμικό στον πρωτογενή τομέα πρέπει να μειωθεί ταυτόχρονα, πρέπει να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας. Αυτό θα οδηγήσει στην απορρόφηση των εργαζομένων που θα μεταφερθούν σε άλλους οικονομικούς τομείς. Σε αυτή την περίπτωση, η αναδυόμενη τουριστική βιομηχανία φαίνεται να είναι ιδανική, μέσω της εξάπλωσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός) αλλά θα προκαλέσει κάποιες κοινωνικές εντάσεις (Βαμβακίδης, 2006).

Το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού που απασχολείται στον αγροτικό τομέα φτάνει το 35%. Πράγματι, το μερίδιο της γεωργίας σε ορισμένα παραδοσιακά προϊόντα στο ΑΕΠ της Τουρκίας έχει μειωθεί τα προηγούμενα χρόνια. Για παράδειγμα, τέτοια προϊόντα είναι φρούτα και λαχανικά, ενώ τα βιολογικά προϊόντα αρχίζουν να αυξάνονται στο ΑΕΠ της Τουρκίας και νέες, υψηλότερης ποιότητας καλλιέργειες ακμάζουν στην τουρκική επικράτεια. Κατά την περίοδο 2000-2001, προβλέπεται ότι η ετήσια παραγωγή βαμβακιού αναμένεται να φτάσει τους 750.000 τόνους, η οποία οφείλεται σε εμπορικές δραστηριότητες που ξεκίνησαν ιδιώτες. Σε σύγκριση με άλλες χώρες, η παραγωγή αυτού του βαμβακιού είναι πολύ υψηλότερη. Ωστόσο, η Τουρκία είναι ένας μεγάλος παραγωγός κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, οπότε δεν θα υπάρξει πρόβλημα αν θέλει να εισάγει 5 τόνους βαμβάκι από το εξωτερικό. Στη συνέχεια, η Τουρκία αποφάσισε να προωθήσει τη βιολογική γεωργία για να καλύψει την αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά προϊόντα. Αυτή η ζήτηση προέρχεται κυρίως από την ευρωπαϊκή αγορά. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, το τουρκικό Υπουργείο Γεωργίας ψήφισε νομοθεσία για πολλές μετατροπές και τροποποιήσεις. Ταυτόχρονα, διάφορα βιολογικά προϊόντα πρέπει να διατίθενται στην αγορά σύμφωνα με τα διεθνώς αναγνωρισμένα οικολογικά πρότυπα. Σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά ερευνητικά και γεωργικά ιδρύματα, ο τομέας της βιολογικής γεωργίας θα Το μέλλον θα φέρει τεράστια κέρδη στο τουρκικό κράτος και σε όσους επιχειρηματίες επενδύουν αναλαμβάνοντας πιθανούς επιχειρηματικούς κινδύνους. Ωστόσο, αν και η τουρκική κυβέρνηση υποσχέθηκε να απελευθερώσει την κυκλοφορία των γεωργικών προϊόντων της μετά την υπογραφή τελωνειακής ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1996, αυτός ο στόχος δεν έχει επιτευχθεί ακόμη, αλλά η τουρκική γεωργία χαρακτηρίζεται από ισχυρή κρατική παρέμβαση. Πρέπει να ληφθούν πρόσθετα αποτελεσματικά μέτρα για την προσαρμογή των γεωργικών πολιτικών στην κοινή γεωργική πολιτική (Βαμβακίδης, 2006).

Επιπλέον, η εμφάνιση έργων βελτίωσης της γης, η άρδευση μεγάλης κλίμακας, η κατασκευή υποδομών και οι αυξημένες οικονομικές δραστηριότητες έχουν οδηγήσει σε αύξηση της αξίας της γης. Επιπλέον, λόγω των υψηλών κερδών των καλλιεργειών και των καλλιεργειών, το εισόδημα των Τούρκων αγροτών και καλλιεργητών αυξάνεται σταδιακά κάθε χρόνο. Αν και αυξάνεται σταδιακά, το εισόδημά τους είναι πολύ χαμηλότερο από αυτό των αγροτών σε άλλες χώρες. Οι Τούρκοι κάτοικοι που επωφελούνται από την επιταχυνόμενη συσσώρευση κεφαλαίου καταναλώνουν πιο ανθεκτικά αγαθά, όπως αυτοκίνητα, αγοράζουν σπίτια για ιδιωτική ή επαγγελματική χρήση, ευνοούν τον κατασκευαστικό κλάδο, τα τραπεζικά ιδρύματα και ο αριθμός των λογαριασμών που ανοίγονται σε αυτά αυξάνεται ραγδαία, νέοι τρόποι για την Τουρκία επενδύσεις που αναζητούν και επιλέγουν επιχειρηματίες και ιδιώτες (Βαμβακίδης, 2006).

Ο δευτερογενής τομέας

Σε αυτή τη δεκαετία, οι μεγάλες εταιρείες οικογενειακών χαρτοφυλακίων ήταν οι μεγάλοι νικητές. Οι περισσότερες από αυτές τις εταιρείες ανήκουν στην οικογένεια και έχουν σχεδιαστεί ως εταιρείες χαρτοφυλακίου με τις δικές τους τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, εμπορικές εταιρείες και βιομηχανικές εταιρείες. Οι κύριες επιχειρηματικές δραστηριότητες είναι οι εισαγωγές και οι κοινές ξένες επενδύσεις με ξένες εταιρείες. Αυτό συμβαίνει για να αντικαταστήσει τις εισαγωγές. Ως εκ τούτου, η εταιρεία στρέφεται προς εξαγωγές. Όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα, η κυβέρνηση προσπαθεί να διατηρήσει τις τιμές χαμηλές για να ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό στην εγχώρια αγορά. Για το σκοπό αυτό, άρει τους περιορισμούς εισαγωγής. Ωστόσο, παρόμοια πράγματα συνέβησαν μεταξύ 1979-1980 και έγιναν πολύ αισθητά (Zurcher, 2004).

Το 1980, εφαρμόστηκε μια πολιτική υψηλού επιτοκίου για την αύξηση της αποταμίευσης, αλλά λόγω των χαμηλών μισθών, το επίπεδο αποταμίευσης ήταν ακόμα πολύ χαμηλό. Αυτή η πολιτική είχε αρνητικό αντίκτυπο στον βιομηχανικό τομέα, καθώς το κόστος δανεισμού έγινε πολύ υψηλό και πολλές μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις έκλεισαν λόγω της αδυναμίας τους να εκπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Γενικά, οι άνθρωποι αηδιάζουν με τον βιομηχανικό τομέα. Έμφαση δίνεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα και στον τομέα των υπηρεσιών. Και αυτό γιατί απαιτείται και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Παρά τη μείωση των παραγωγικών

επενδύσεων, οι εξαγωγές συνέχισαν να αυξάνονται σταθερά καθ' όλη τη δεκαετία του 1980. Μέχρι το τέλος της ίδιας δεκαετίας, υπό την πίεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η Τουρκία άρχισε να μειώνει τις επιδοτήσεις της για εξαγωγικές δραστηριότητες. Από τότε, αρκετοί επιχειρηματίες άρχισαν να αποσύρουν κεφάλαια από τον βιομηχανικό τομέα. Ως εκ τούτου, στράφηκαν στον τουρισμό και στα ακίνητα, τα οποία είναι σαφώς πιο κερδοφόρα από τη βιομηχανία. Στην Τουρκία, η ταχεία ανάπτυξη της τουρκικής αγοράς νομίσματος και κεφαλαίου μείωσε το μερίδιο του αγροτικού τομέα στη συνολική κλίμακα επενδύσεων παγίου κεφαλαίου από 9% το 1982-1984 σε 4% το 1994 (Βαμβακίδης, 2006).

Προς το παρόν, η θέση του χρηματοπιστωτικού τομέα στην τουρκική οικονομία ενισχύεται σημαντικά και η οικονομία αρχίζει να βασίζεται σε επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει την εξάρτηση της οικονομίας από τη διεθνή αγορά κεφαλαίου, αυξάνοντας έτσι την ευαισθησία της σε παρεμβολές από το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Στη συνέχεια, η οικονομία οδηγήθηκε σε στασιμότητα του πληθωρισμού καθώς κάλυψε βραχυπρόθεσμες προκαταβολές από την Κεντρική Τράπεζα όλες τις ανάγκες που το κοινό δεν μπορούσε να καλύψει με δάνεια. Επιπλέον, η αύξηση της στρατιωτικής δύναμης με ρυθμό ανεπαρκή είτε στο οικονομικό επίπεδο της χώρας είτε στις απαιτήσεις του αναπτυξιακού προγράμματος συνέχισε να επιδεινώνει την κατάσταση μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Οι συγκρούσεις μεταξύ της νοτιοανατολικής Τουρκίας και των Κούρδων ανταρτικών ομάδων φάνηκαν να επηρεάζουν τη τουρκική οικονομία (Βαμβακίδης, 2006).

Από το 2000, η βιομηχανική πολιτική της ΕΕ επιδιώκει να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα επιταχύνοντας την προσαρμογή στις διαρθρωτικές αλλαγές, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη και την ανάπτυξη της ΕΕ στο σύνολό της και ένα περιβάλλον φιλικό προς τις επιχειρήσεις και προωθώντας επιχειρηματικές στρατηγικές. Από την εφαρμογή του σχεδίου μεταρρύθμισης το 2001, η Κίνα έχει θέσει επίσης στόχους για τη βελτίωση του συνολικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Το 2006, ένα χρόνο μετά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, οι άμεσες ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν ραγδαία, φτάνοντας τα 15,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Το 2009, το επιχειρηματικό περιβάλλον βελτιώθηκε, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών για την έναρξη μιας επιχείρησης και των κανονισμών για την επιτάχυνση των τελωνειακών διαδικασιών. Ωστόσο, οι

διαδικασίες αδειοδότησης, εξόδου και πτώχευσης εξακολουθούν να είναι άκαμπτες. Τον Φεβρουάριο του 2009, υιοθετήθηκε κυβερνητικό σχέδιο δράσης για την επίλυση του προβλήματος της άτυπης οικονομίας. Το σχέδιο περιλαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα και κίνητρα για εγγεγραμμένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην επίσημη οικονομία, επειδή η Τουρκία έχει έναν οργανισμό που αναπτύσσει και υποστηρίζει μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Μεταξύ άλλων, παρέχει επίσης εγγυήσεις για τα σχέδια δανείων αυτών των εταιρειών. Κατά την περίοδο 2005-2006, η υψηλότερη περίοδος ιδιωτικοποίησης στην Τουρκία ήταν από το 1986 έως το 2004. Το ποσό ιδιωτικοποίησης το 2005 και το 2006 έφτασε τα 6,1 δισεκατομμύρια ευρώ και τα 6 δισεκατομμύρια ευρώ, αντίστοιχα. Ωστόσο, το 2009, λόγω του δυσμενούς διεθνούς περιβάλλοντος, η ιδιωτικοποίηση ήταν σημαντικά μικρότερη από δύο χρόνια, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει προοπτική περαιτέρω συνέχισης. Εν ολίγοις, η Τουρκία έχει διατηρήσει επαρκές επίπεδο συντονισμού στις εμπορικές και βιομηχανικές πολιτικές (Πετρίδης, 2011).

Ο τριτογενής τομέας

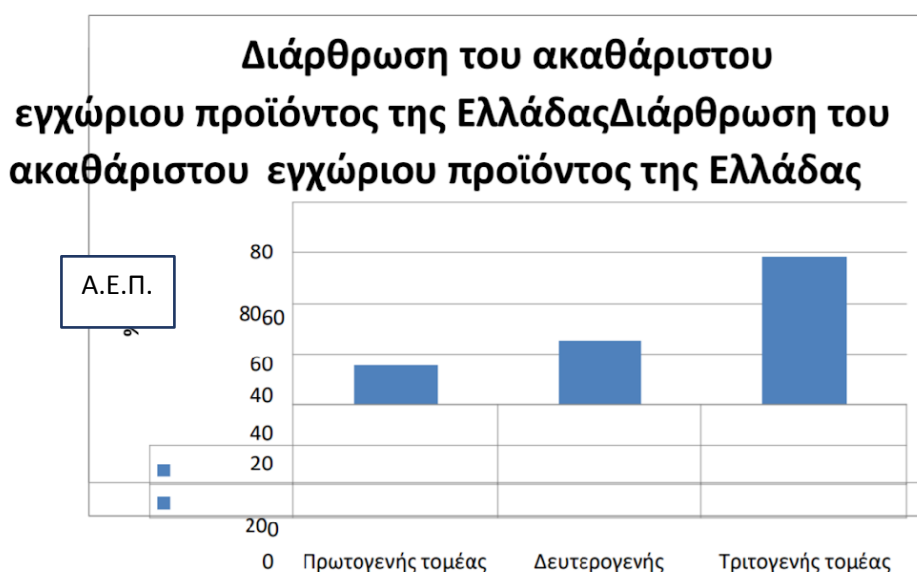
Από το 1980 έως το 2010, το διεθνές καθεστώς της Τουρκίας ως αποδέκτης άμεσων ξένων επενδύσεων παρουσίασε δύο τάσεις. Επιδεινώθηκε από το 1980 έως το 2003 και υπήρχαν σημάδια ανάκαμψης από το 2004 έως το 2010. Ταυτόχρονα, το υπόλοιπο του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, το υπόλοιπο αγαθών και υπηρεσιών και το εμπορικό ισοζύγιο ήταν βασικά ελλειμματικά για όλη την περίοδο από το 1980 έως το 2010, ενώ η συνολική τάση του ελλείμματος από το 2004 έως το 2010 ήταν περαιτέρω αλλοίωση. Η σταδιακή μείωση του εμπορικού ισοζυγίου άρχισε στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Όσον αφορά τις εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων, την περίοδο 1980-2010, το ποσοστό των συνολικών εισροών στον κόσμο φαίνεται να κυμαίνεται με την ανοδική τάση που καταγράφηκε το 1993-1994. Η ανάπτυξη είναι η πιο σημαντική. Ο κύριος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας σε εισαγωγές και εξαγωγές είναι η ΕΕ των 27 μελών και η Γερμανία παίζει σημαντικό ρόλο και στους δύο τομείς. Η Ρωσία, η Κίνα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ιράν έπαιξαν επίσης σημαντικούς ρόλους στον τομέα των εισαγωγών. Στον τομέα των εξαγωγών, καταλαμβάνει τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, τα ΗΑΕ και το Ιράκ αντίστοιχα. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τις μεγάλες επενδυτικές χώρες της Τουρκίας το 2010 και το 2011 (Γρούμπος, 2013).

Τα τελευταία χρόνια, το τουρκικό εμπόριο αυξάνεται ραγδαία. Σε σύγκριση με το 2002, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 30%, ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 33%, φτάνοντας στην υψηλότερη τιμή το 2003. Όπως είπαμε παραπάνω, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν σε έλλειμμα. Επιπλέον, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2001, το εμπορικό έλλειμμα ήταν περίπου 20%.

Εν ολίγοις, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει μεγάλες προσπάθειες για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Με την ανακοίνωση σχεδίων στρατιωτικού εξοπλισμού και την υπογραφή συμφωνιών συνεργασίας με ξένες εταιρείες στον τομέα της εθνικής άμυνας, άρχισε να εισρέει ξένο κεφάλαιο. Αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρείες δραστηριοποιούνται επίσης στην Τουρκία και η τουρκική αγορά καταχωρείται ως η ένατη αναδυόμενη αγορά από το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ. Πριν ολοκληρώσουμε την έκθεσή μας, είναι καλύτερο να αναφέρουμε τις προσπάθειες της Τουρκίας να προσελκύσει επενδύσεις. Για παράδειγμα, το σταδιακό άνοιγμα των αγορών, η ιδιωτικοποίηση και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις προώθησαν την προσέλκυση επενδύσεων (Στρίγκας, 2002).

3.2.3. Συγκριτική ανάλυση των δύο χωρών

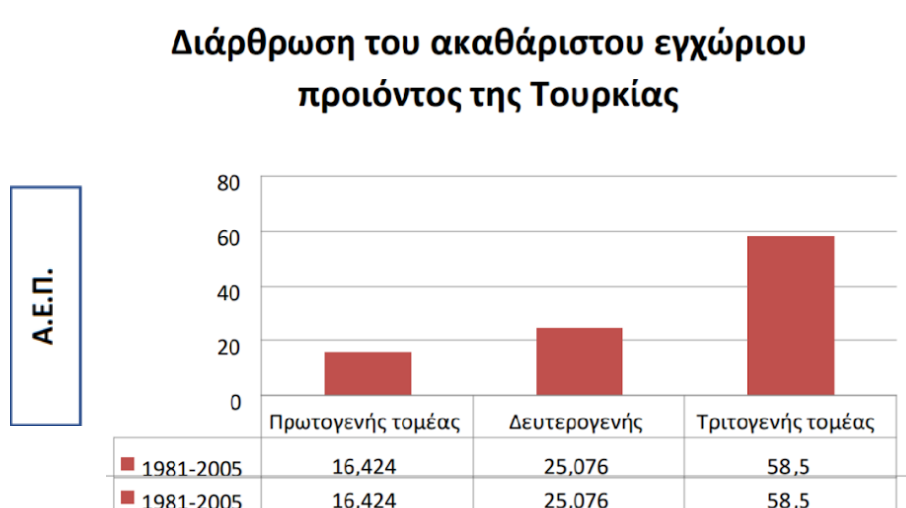
Διάγραμμα 5: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας την περίοδο 1981-1999

(Κίντης, 2004)

Στο παραπάνω σχήμα, παρατηρούμε ότι η τριτογενής βιομηχανία αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ. Ο πρωτογενής κλάδος παρουσίασε ανοδική τάση πριν από το 1980 και το ποσοστό συμμετοχής του μειώνεται από το 1981, παρουσιάζοντας στασιμότητα. Αντίθετα, η συμμετοχή της τριτογενούς βιομηχανίας στο ΑΕΠ συνεχίζει να αυξάνεται. Ειδικότερα, κατά την περίοδο επανεξέτασης, το ποσοστό συμμετοχής κυμάνθηκε από 50% έως 60%. Από το 1981, η δευτερογενής βιομηχανία είναι στάσιμη. Ωστόσο, εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο μερίδιο του ΑΕΠ. Κατά την περίοδο 1989-1993, η δευτερογενής βιομηχανία παρουσίασε πτωτική τάση.

Διάγραμμα 6: Η συμμετοχή των τριών τομέων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Τουρκίας την περίοδο 1981-2005

(Kongar, 1999)

Παρά την πίεση από την οικονομική κρίση, η τριτογενής βιομηχανία εξακολουθεί να είναι ο κύριος μοχλός της οικονομικής δραστηριότητας, αντιπροσωπεύοντας το 61,7%. Ακολουθεί ο δευτερεύων κλάδος με μερίδιο 27,2%. Ο πρωτογενής κλάδος μειώνεται εδώ και πολλά χρόνια, με ποσοστό συμμετοχής 11,1%. Αν εξετάσουμε το ποσοστό του απασχολούμενου πληθυσμού στον αγροτικό τομέα, το οποίο αντιπροσωπεύει το 34% του συνολικού εργατικού δυναμικού, θα εμφανιστεί το μεγαλύτερο πρόβλημα που προκαλεί η πρωτογενής βιομηχανία. Επομένως, αν και ο αγροτικός τομέας αντιπροσωπεύει μόνο ένα μικρό μέρος του εγχώριου εισοδήματος, το έχει απορροφήσει. Στη δευτερογενή βιομηχανία, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι, εκτός από το 1994, ο ρυθμός μεταβολής σε αυτόν τον κλάδο είναι θετικός. Αυτός ο ρυθμός

μεταβολής στη βιομηχανία δεν διαφέρει σημαντικά από το συνολικό ρυθμό μεταβολών.

3.2.4. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση αυτής της περιόδου, η ελληνική οικονομία το 1980-1995 χαρακτηρίστηκε από πτώση όλων των δεικτών. Ωστόσο, από το 1996, ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας σταθεροποιήθηκε σε υψηλό επίπεδο σε σύγκριση με τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, ιδιαίτερα την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, η μακροπρόθεσμη επενδυτική τάση ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος μετατρέπεται σε ανοδική τάση. Αυτό είναι ένα σημείο σημαντικής διαφοράς με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος δεν δείχνει σημάδια ανάκαμψης. Μεταξύ 1996 και 2008, η Ελλάδα κατέγραψε υψηλή αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, σε αντίθεση με τις πιο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το 2009 η ελληνική οικονομία εισήλθε σε ύφεση. Ξεκινώντας τους τελευταίους μήνες του 2009, η κρίση εκδηλώθηκε κυρίως ως δημοσιονομική κρίση (το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε στο 13,6% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος αυξήθηκε στο 120% του ΑΕΠ).

Την ίδια περίοδο, ειδικά το 1980, η τουρκική οικονομία δεν μπόρεσε να επεκταθεί περαιτέρω λόγω ασταθών οικονομικών πολιτικών και πληθωρισμού. Εκείνη την εποχή, η Τουρκία αντιμετώπιζε πετρελαϊκή κρίση και σφοδρή πολιτική αναταραχή. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η τουρκική οικονομία επηρεάστηκε αρνητικά από τη διεθνή ανάπτυξη. Το υψηλό κόστος συνέχισης των συγκρούσεων με κουρδικές ομάδες ανταρτών σε περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας έχει αρχίσει να στρεβλώνει την τουρκική οικονομία. Το 2000, η τουρκική κυβέρνηση στράφηκε σε σχέδιο σταθεροποίησης και το 2001, η τουρκική οικονομία χαρακτηρίστηκε από μια σοβαρή κρίση, η οποία ξεπεράστηκε τον επόμενο χρόνο. Ως αποτέλεσμα, παρά την αρχική πρόβλεψη 4%, η τουρκική οικονομία αυξήθηκε κατά 7,9% το 2002. Πέρυσι συρρικνώθηκε κατά 7,5%. αύξηση αυτής της περιόδου ήταν αποτέλεσμα της αύξησης των εξαγωγών με χαμηλό επίπεδο εγχώριας ζήτησης. Το 2008, η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Αυτό οφείλεται σε κατάρρευση της εγχώριας ζήτησης που έχει επηρεάσει τις κύριες εξαγωγές της Τουρκίας, ενώ το υποτονικό εσωτερικό χρέος και η εισροή κεφαλαίων περιόρισαν την εσωτερική ζήτηση.

Συμπερασματικά, οι δύο χώρες γνώρισαν αρκετές διακυμάνσεις πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Το 2000 ήταν μια δεκαετία ανάπτυξης και ανάπτυξης, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Από το 2008, επειδή αυτή Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επηρεάσει και τις δύο χώρες.

Συμπεράσματα

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940 η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις συνέπειες που είχαν προκύψει από τις κατοχικές δυνάμεις. Το κόστος των δανείων της κατοχής ήταν πολύ υψηλό. Πριν από την περίοδο της κατοχής ο ελληνικός χρυσός είχε φυγαδευτεί στα κράτη του εξωτερικού. Έτσι, δημιουργήθηκε μια πληθώρα προβλημάτων, όπως η καθημερινή υποτίμηση της αξίας της δραχμής, ο εμφύλιος πόλεμος και οι στρατιωτικές δαπάνες. Η Ελλάδα για να μπορέσει να ανταποκριθεί σε αυτά τα προβλήματα εντάχθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ. Παρά το γεγονός, ότι εισάχθηκαν κονδύλια, δεν επήλθε καμία οικονομική ανάπτυξη, λόγω του ότι χρησιμοποιήθηκαν για τις στρατιωτικές δαπάνες. Πρωτίστως, στο πρωτογενή τομέα σημειώθηκε ελάττωση της παραγωγής των γεωργικών προϊόντων για να μην υπάρξουν διαθέσιμα εφόδια στις δυνάμεις της κατοχής. Εν συνεχεία, τα έτη 1941 – 1944 συνιστούσαν και για τον δευτερογενή τομέα, μια περίοδο ύφεσης. Ειδικότερα, το εν λόγω διάστημα σημειώθηκε μια μείωση στην ίδρυση των εταιρειών των κλάδων των εκτυπώσεων και των τροφίμων, λόγω της σπανιότητας του χαρτιού. Συνάμα, ο τριτογενής τομέας βασίστηκε στη μαύρη αγορά, στην αγορά των δυνάμεων της κατοχής και στις αγορές των νεόπλουτων, σημειώνοντας μια μικρή ανάκαμψη παρά την ύπαρξη προβλημάτων στο χερσαίο και στο θαλάσσιο σύστημα μεταφορών.

Η ουδετερότητα που χαρακτήριζε τη στάση της Τουρκίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το αναχρονιστικό σύστημα φορολογίας που βασιζόταν στα μικρά κέρδη, οδήγησε στο να συσσωρευθούν κέρδη από τους εμπόρους και από τους αγρότες, που δεν υφίσταντο καμία άμεση φορολογία. Η συγκέντρωση του πλούτου εις βάρος των μισθωτών και των χαμηλών κοινωνικών τάξεων δεν έπαψε να λαμβάνει χώρα. Όσα

μέτρα φορολογικού χαρακτήρα λήφθηκαν, προκειμένου να καταπολεμηθεί η κατάσταση αυτή, όπως είναι η φορολογία του κεφαλαίου δεν ήταν αποδοτικά, διότι χαρακτηρίζονταν από ανισότητα αναφορικά με τη κατανομή των φορολογικών βαρών και δυσκόλευαν περισσότερο τη θέση των αγροτών και των χαμηλόμισθων. Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνουμε ότι και το 1945 σημειώθηκε μια μείωση στο ρυθμό αύξησης του τουρκικού Α.Ε.Π., λόγω του ότι βρισκόταν στο καθεστώς του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά την ολοκλήρωση του πολέμου, η κατάσταση αυτή μεταβλήθηκε με συνέπεια να υπάρξουν ταχύτατοι ρυθμοί ανάπτυξης.

Τέλος, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει μείζονος σημασίας οικονομικά ζητήματα από το κόστος των κατοχικών δυνάμεων, ενώ δεν έλαβε καμία αποζημίωση. Η οικονομία της Τουρκίας την περίοδο του πολέμου βρισκόταν σε ύφεση από το 1945 και αργότερα παρουσίασε ραγδαίους αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Η ελληνική οικονομία κατά τη μεταπολεμική περίοδο σημείωσε έναν εντυπωσιακό ρυθμό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ανάμεσα στο 1950 και στο 1973, ο μέσος όρος της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας ήταν γύρω στο 7 %, ενώ ήταν ο δεύτερος παγκοσμίως, με πρώτο εκείνον της Ιαπωνίας. Οι πιο υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης σημειώθηκαν τη δεκαετία του 1950, ξεπερνώντας το 10 %. Η αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας έλαβε χώρα και επιτεύχθηκε μέσα από μια σειρά μέτρων που πάρθηκαν. Μεταξύ των μέτρων αυτών συμπεριλαμβάνονταν η οικονομική ενίσχυση από τη πλευρά των Η.Π.Α. στα πλαίσια του Σχεδίου Μάρσαλ, όπως επίσης και η υποτίμηση της δραχμής. Τελευταία αλλά εξίσου σημαντική, υπήρξε η ογκώδης οικοδομική δραστηριότητα, η οποία εστίασε σε μεγάλο βαθμό στα τεράστια έργα υποδομής και στην ανακατασκευή των ελληνικών πόλεων.

Συμπερασματικά, ο αγροτικός τομέας της τουρκικής οικονομίας συνιστούσε το 1950 – 1955 τον σημαντικότερο κλάδο. Το 1926 αποτελούσε το 49,9 % του ποσοστού του Α.Ε.Π., ενώ το 1954 αποτελούσε το 36,8 %. Γενικότερα, το ποσοστό της γεωργίας το 1966 εκδήλωσε τη μικρότερη συμμετοχή στο Α.Ε.Π., με ποσοστό γύρω στο 14,1 %. Στη συνέχεια, η βιομηχανία έως και το 1960 δεν κατάφερε να αναπτυχθεί. Η ανάπτυξη της δεκαετίας του 1960 με τον τρόπο που επιβλήθηκε από την Οργάνωση Κρατικού Σχεδιασμού είχε ως συνέπεια να επιταχυνθεί η καπιταλιστική ανάπτυξη και

συγκεκριμένα η βιομηχανία. Ορισμένες εκ των πολιτικών, στις οποίες στηρίχθηκε η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν η καταχώρηση υψηλών τιμών πώλησης των προϊόντων, όπως επίσης και η προστασία από τον διεθνή ανταγωνισμό. Τελευταίος, αλλά εξίσου σημαντικός ήταν ο τριτογενής τομέας, ο οποίος κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, είχε σημαντική συμμετοχή στη τουρκική οικονομία. Τέλος, από τα μέσα και πέρα από την εξεταζόμενη περίοδο άγγιξε και ξεπέρασε το 50 % σε συμμετοχή στο Α.Ε.Π. .

Σύμφωνα με την προηγηθείσα ανάλυση, η ελληνική οικονομία το 1980-1995 χαρακτηρίστηκε από πτώση όλων των δεικτών. Ωστόσο, από το 1996, ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας σταθεροποιήθηκε σε υψηλό επίπεδο σε σύγκριση με τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, ιδιαίτερα την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, η μακροπρόθεσμη επενδυτική τάση ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος μετατρέπεται σε ανοδική τάση. Αυτό είναι ένα σημείο σημαντικής διαφοράς με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος δεν δείχνει σημάδια ανάκαμψης. Μεταξύ 1996 και 2008, η Ελλάδα κατέγραψε υψηλή αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, σε αντίθεση με τις πιο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το 2009 η ελληνική οικονομία εισήλθε σε ύφεση. Ξεκινώντας τους τελευταίους μήνες του 2009, η κρίση εκδηλώθηκε κυρίως ως δημοσιονομική κρίση (το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε στο 13,6% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος αυξήθηκε στο 120% του ΑΕΠ).

Την ίδια περίοδο, ειδικά το 1980, η τουρκική οικονομία δεν μπόρεσε να επεκταθεί περαιτέρω λόγω ασταθών οικονομικών πολιτικών και πληθωρισμού. Εκείνη την εποχή, η Τουρκία αντιμετώπιζε πετρελαϊκή κρίση και σφοδρή πολιτική αναταραχή. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η τουρκική οικονομία επηρεάστηκε αρνητικά από τη διεθνή ανάπτυξη. Το υψηλό κόστος συνέχισης των συγκρούσεων με κουρδικές ομάδες ανταρτών σε περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας έχει αρχίσει να στρεβλώνει την τουρκική οικονομία. Το 2000, η τουρκική κυβέρνηση στράφηκε σε σχέδιο σταθεροποίησης και το 2001, η τουρκική οικονομία χαρακτηρίστηκε από μια σοβαρή κρίση, η οποία ξεπεράστηκε τον επόμενο χρόνο. Ως αποτέλεσμα, παρά την αρχική πρόβλεψη 4%, η τουρκική οικονομία αυξήθηκε κατά 7,9% το 2002. Πέρυσι συρρικνώθηκε κατά 7,5%. αύξηση αυτής της περιόδου ήταν αποτέλεσμα της αύξησης των εξαγωγών με χαμηλό επίπεδο εγχώριας ζήτησης. Το 2008, η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Αυτό οφείλεται σε κατάρρευση της εγχώριας ζήτησης που έχει επηρεάσει τις κύριες εξαγωγές της

Τουρκίας, ενώ το υποτονικό εσωτερικό χρέος και η εισροή κεφαλαίων περιόρισαν την εσωτερική ζήτηση.

Συμπερασματικά, οι δύο χώρες γνώρισαν αρκετές διακυμάνσεις πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Το 2000 ήταν μια δεκαετία ανάπτυξης και ανάπτυξης, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Από το 2008, επειδή αυτή η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επηρεάσει και τις δύο χώρες.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Ertuğrul.A. καιSelçuk, F (2001). «*A Brief Account of the Turkish Economy, 1980-2000*», *Russian & East European Finance and Trade, Financial Markets, Disinflation Policies, and Economic Restructuring in Turkey*.

Hansen, B. (2010) *The political economy of poverty, equity, and growth. Egypt and Turkey*. Διαθέσιμο στο: Oxford University Press.

Kongar E. (1999). *Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. Istanbul: Remzi Kitabevi.

Lianos, T. και Parliariou, D. (1987). «*Land Tenure in Greek Agriculture*», *Land Economics*. Διαθέσιμο στο: University of Wisconsin Press.

Paris, A. (2010). «*Labor productivity of Greek manufacturing industries*». Διαθέσιμο στο: Global Business and Management Research: An International Journal.

Ελληνόγλωσση

Kızılyürek, N. (2006). *Κεμαλισμός: η γένεση και η εξέλιξη της επίσημης ιδεολογίας της σύγχρονης Τουρκίας*. Αθήνα: Μεσόγειος.

Zürcher, E. (2004). *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- Αργύρης, Θ. (1984). *Περιφερειακή οικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1950-1981*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Βαμβακίδης, Β. (2006). *Η Ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Βόγλης, Π. (1947). *Ο Paul Porter και η αμερικανική οικονομική αποστολή στην Ελλάδα (18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ-22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1947)*. Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8517/8832.pdf>
- Βούλγαρης, Γ., Νικολακόπουλος, Η., Ριζάς, Σ., Σακελλαρόπουλος, Τ. και Στεφανίδης Ι. (2010). *Ελληνική πολιτική ιστορία 1950-2004*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Γεωργιάδης, Μ (2006). *Η ένταξη της Τουρκίας στην ευρωπαϊκή Ένωση και οι συνέπειες για την Ελλάδα*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Καβάλας.
- Γιάνναρος, Θ. (2011). *Οικονομική Διπλωματία και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, η περίπτωση της Τουρκίας (1974 – 1994)*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- Γιαννίτσης, Τ. (1988). *Η ελληνική βιομηχανία: Ανάπτυξη και κρίση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γρούμπος, Δ. (2013). *Εξέλιξη των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην τουρκική οικονομία από το 1980 έως το 2010*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Δοξιάδης Κ. (2014) *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΑΙ ΘΥΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ, Β' ΜΕΡΟΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.
- Ζάχαρης, Ε. (1979). *Γεωργική και συνεταιριστική οικονομία*. Αθήνα: Ίδρυμα Ευγενίδου.
- Ηγουμενάκης, Ν. (1978). *Η αναπτυσσόμενη ελληνική οικονομία και αι εξελίξεις εις τον γεωργικόν υπόβαθρον αυτής κατά την περίοδο 1950-1970*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Θεοδωρόπουλος, Β. (1988). *Οι Τούρκοι και Εμείς*. Αθήνα: Φυτράκης.

- Καδίτη, Ε. και Νίτση, Ε. (2010). *Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών.
- Καραβέλιας, Σ. (1992). *Η ανάπτυξη των μορφών ιδιοκτησίας στην ελληνική βιομηχανία*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). ΚΛΗΜΕΝΤ ΟΧΡΙΤΣΚΙ.
- Καραμανωλάκης, Β., Βόγλη, Ι., Ιορδανίδου, Π., Κουπαριτσά, Μ. (2011). «Ο παράνομος τύπος στις συλλογές των ΑΣΚΙ (1936-1974). Από τη δικτατορία του Μεταξά στη Μεταπολίτευση». *Αρχαία σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας*, 19-21.
- Καρεκλά, Κ (2014). *Παραγωγικότητα στην ελληνική γεωργία. Μια μακροοικονομική προσέγγιση*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κιντής, Α. (2004). *Η ελληνική οικονομία στο κατώφλι του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Ιονική τράπεζα.
- Κονδύλης, Π. (2008.) *Γεωπολιτικές και στρατηγικές παράμετροι ενός ελληνοτουρκικού πολέμου*.
- Κοντάκος, Π. (2012). *Ξένες Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία: θεωρητική και εμπειρική ανάλυση της περιόδου 2001 – 2011 και προοπτικές*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κουτσουμάρης, Γ. (1963). *Η μορφολογία της ελληνικής βιομηχανίας, μελέτη επί της βιομηχανικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Κέντρο οικονομικών ερευνών.
- Κυριαζή – Άλλισον, Ε. (1998). Εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα του 1990: τάσεις-προβληματισμοί-προοπτικές. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96 – 97, 279 – 309.
- Κωδουνάς, Χ. (2010) *Η παγκόσμια οικονομική κρίση στην Ελλάδα, μελέτη βασικών τομέων και μεγεθών της ελληνικής οικονομίας*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κωνσταντινίδης, Γ. (2007) *Συσσώρευση κεφαλαίου και παγκοσμιοποίηση στην Τουρκία: 1985 – 2005*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Κωτσιονοπουλος, Κ. (2012). *Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών: Η περίπτωση των αγροτικών προϊόντων*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Γεωπονικό πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μανουσάκης, Β. (2014) *Οικονομία και Πολιτική στην Ελλάδα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1940-1944)*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μαντικίδης, Τ. (2018). *Σφίγγει ο κλοιός για την τουρκική οικονομία*. Ανακτήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2021 από <https://www.tovima.gr/2018/03/17/finance/sfiggei-o-kloios-gia-tin-toyrkiki-oikonomia/>

Μερκούρη, Α., Παγανού, Χ., Παπαδημητρίου, Σ. (2016) *Μελέτη περίπτωσης του Α.Ε.Π στην Ελλάδα*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πάτρας.

Μούδουρος, Ν. (2012) *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας: από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Μουστάκα, Ε. (2015). *Το ισλαμικό στοιχείο στην τουρκική πολιτική ζωή*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Μπάκας, Φ. (2014). *Οικονομική κρίση στην Ελλάδα*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Πειραιά.

Μπάντζου, Μ.(2006) *Η αγροτική πολιτική μεταπολεμικά στην Ελλάδα*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Μεσολλογίου.

Μπρατσάκη, Π., Λαϊνά, Κ. και Τσισμαλίδης, Π. (2015). *Δημόσιο Χρέος και Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα*. (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας.

Ντιροκάλτσης, Κ. (2015). *Παγκοσμιοποίηση και διεθνές εμπόριο: ποιος ο ρόλος τους διεθνώς και ποιες οι επιπτώσεις τους για την ελληνική οικονομία*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ξιάρχος, Σ. (1986). *Η ελληνική οικονομία στη διάρκεια της κατοχής και τα αποτελέσματά της*. Θεσσαλονίκη: Ανώτατη βιομηχανική σχολή Θεσσαλονίκης.

Οκτέ, Φ. (1998). *Varlık Vergisi, ο ληστρικός νόμος του φόρου περιουσίας των ελλήνων της Κωνσταντινούπολης*. Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών: Ηρόδοτος, εθνικά ζητήματα.

Παπαηλίας, Μ. (2014). *Οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές του αγροτικού τομέα (1950-2010)*. Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Παπαντωνίου, Γ. (1979). *Διανομή του εισοδήματος και συσσώρευση του κεφαλαίου. Η ελληνική εκβιομηχάνιση 1958-1973*. Αθήνα: Παπαζήσης.

ΠΑΣΕΓΕΣ. (2011). *Η κατάσταση του αγροτικού τομέα (εξελίξεις, προβλέψεις, προτεραιότητες)*. Αθήνα: Υπουργείο αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων.

Πετρίδης, Α. (2011). *ΤΟΥΡΚΙΑ – ΕΕ: Οι επιπτώσεις των ενταξιακών διαπραγματεύσεων*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και ικανότητα προσαρμογής μια περιφερειακής δύναμης*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Σβολόπουλος, Κ. (2014). *Ελληνική εξωτερική πολιτική 1830-1981*. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ.

Σιούτα, Β. (2010) *Ελληνική οικονομία και ανάπτυξη 1950-2010. "Από την «Περιφέρεια» στο «Κέντρο»"* (Μη εκδοθείσα Πτυχιακή Εργασία). Εθνική σχολή δημόσιας διοίκησης.

Στρίγκας, Α. (2002). *Ο Διαμελισμός της Τουρκίας: Πρόθυρα Εμφυλίου*. Αθήνα: ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ.

Τόλιος, Ι. (2003). *Συγκέντρωση κεφαλαίου, βιομηχανικοί όμιλοι και βιομηχανική πολιτική*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Τράπεζα της Ελλάδος. (1982). *Η ελληνική οικονομία, στον τόμο II ερευνητικά δοκίμια και στατιστικές σειρές*. Αθήνα: Διεύθυνση οικονομικών μελετών.

Τσομπανοπούλου, Β. (2015). *«Οι θέσεις του συγγραφέα Ορχάν Παμούκ για πολιτικά, κοινωνικά, και ιστορικά ζητήματα μέσα από τα βιβλία του*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Χατζής, Α.(2004).*Ελληνική βιομηχανία: τεχνολογία, διάρθρωση απασχόλησης και διεθνής ανταγωνιστικότητα*.(Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Χιώλου, Σ. (2013).*Η ανάπτυξη στην οικονομία της Τουρκίας και το τουρκικό χρηματοπιστωτικό σύστημα: Μελέτη για τις άμεσες ξένες επενδύσεις στη Τουρκία και την επίδραση τους στην ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Χουρεμίδου, Γ. (2016). *Η τουρκική εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή. Η περίοδος των κυβερνήσεων του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (2002 – σήμερα)*. (Μη εκδοθείσα Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ψαλιδόπουλος, Μ. (1987).*Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι: συμβολή στην ιστορία της οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα του μεσοπολέμου*. (Μη εκδοθείσα Διδακτορική Διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.